

Qualitat,
coresponsabilitat i
equitat en els
menjadors escolars,
les vacances i les
activitats extraescolars

Eduquem més enllà de l'horari lectiu

"Eduquem
més enllà
de
l'horari lectiu"

FaPaC

Federació d'Associacions
de pares i mares
d'Alumnes de Catalunya

FUNDACIÓ CATALANA DE
L'ESPLAI

amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball, Indústria,
Comerç i Turisme

Subvencionat pel programa de Nous Fibres d'Ocupació (Ordre TIC/434/2002, 23 de desembre)

Desembre 2002

Eduquem més enlla de l'horari lectiu és una obra impulsada per la Fapac (Federació d'associacions de mares i pares d'alumnes de Catalunya) i la Fundació Catalana de l'Esplai.

REDACCIÓ Rafael Torróbia i Roser Batlle.

COMISIÓ COORDINADORA Vicenç Àrias, Carles Barba, Raimon Guilerà, Carme Porta, Roser Batlle, Rafael Torróbia.

COL·LABORADORS Carme Àngel, Josefina Cambra, Salvador Cardus, Joan Coma, Miquel Àngel Essomba, Oriol Homs, Joan Subirats, Olga Fernández, Marga Gallifa, Ferran García, Walter García, Cati González, Enric Medinya, Carles Moreno, Isabel Nadal, Pep Perea, Àngels Prat, Cristina Rodríguez, Teresa Roqué, Nani Valero, Comisió espai-migdia del CEIP El Sagrer, Antoni Fochs, Roger García, Miquel Ferret, Toni Martorell, Manel Torrente.

CONCEPCIÓ GRÀFICA I DISSENY Eva Anguera

CORRECCIÓ Marta Montesó

IMPRES A Gràfiques Cirera. Castellterçol

DIPOSIT LEGAL D.L. B-50.184-02
Edició no venal

© Fapac,
Federació d'associacions de mares i pares d'alumnes de Catalunya.
Cartagena 245 àtic 08025 Barcelona.
Tel. 93 435 76 86
fapac@fapac.net www.fapac.net

© Fundació Catalana de l'Esplai
Dolors Almeda 19-21 08940 Cornellà de Llobregat.
Tel. 93 474 42 51
fundacio@esplai.org www.esplai.org

Està rigorosament prohibida, sense l'autorització escrita dels titulars del "copyright", sota les sancions establertes en la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic i la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públics.

Presentació 8

L'altre temps educatiu 10

Canvis constants i reptes nous 11

Iniciatives i respostes per a l'altre temps educatiu 11

Sumar esforços per superar els obstacles 12

Tres reptes clau: qualitat, equitat i coresponsabilització 13

L'acord FAPAC - Fundació Catalana de l'Esplai, exemple de cooperació 13

Menjador escolar 14

Descripció genèrica del servei 15

Temes clau 21

Recomanacions pràctiques 26

Activitats extraescolars 30

Descripció genèrica del servei 31

Temes clau 39

Recomanacions pràctiques 44

Activitats de vacances 48

Descripció genèrica del servei 49

Temes clau 56

Recomanacions pràctiques 62

L'AMPA 66

Precedents i característiques 67

Balanç social 71

L'entitat d'esplai 74

Precedents i característiques 75

Balanç social 79

El territori 82

Educació, lleure i territori 83

Iniciatives i models d'intervenció 86

Conclusions i propostes 94

Més enllà de l'horari lectiu... 95

Propostes per millorar la qualitat 95

Propostes per avançar cap a la equitat 97

Propostes per fomentar la coresponsabilitat 98

Quatre reptes de futur 100

Annex: Procés d'elaboració 104

Índex

Presentació

A la publicació que teniu a les vostres mans hi trobareu una reflexió, resultat d'un any de treball, compartida entre la FAPAC i la Fundació Catalana de l'Esplai sobre l'educació "més enllà de l'horari lectiu".

A l'abril de 2001, ambdues organitzacions vàrem establir un acord estratègic per treballar plegats en la millora de l'educació dels infants i adolescents del nostre país. Ho vàrem fer a partir de la convicció que l'educació no s'acaba a l'escola ni en l'horari escolar, que actualment hi ha noves necessitats socials i educatives no cobertes, que les activitats educatives més enllà de l'horari lectiu ni arriben a la majoria ni, de vegades, tenen els paràmetres de qualitat necessaris i finalment, que els reptes per resoldre aquesta qüestió requereixen la coresponsabilitat i l'esforç compartit de tots aquells agents que intervenen en l'educació dels infants i adolescents: la família en primer lloc, els equips docents, les entitats de lleure i les administracions públiques. La nostra reflexió s'ha centrat doncs en els espais i activitats principals que constitueixen el "més enllà de l'horari lectiu": el temps del migdia en els menjadors escolars, les activitats extraescolars i les activitats de vacances com són els casals i les colònies.

Hem fet una primera anàlisi de la situació en què actualment es desenvolupen

aquestes activitats, hem situat el que entenem que són els temes claus a abordar i hem elaborat un conjunt de propostes i recomanacions per a cadascun d'aquests espais. Aquest treball específic en relació als tres blocs esmentats, ve complementat per una introducció de caràcter general, per una reflexió específica sobre el territori en el que cal coordinar esforços i actuacions i, finalment, per la formulació, a modus de conclusions, d'un conjunt de propostes per fer possible i generalitzable "l'educació més enllà de l'horari lectiu" sobre la base de la qualitat, l'equitat i la coresponsabilitat com a tres principis bàsics que han d'orientar l'actuació de tots en aquesta tasca. Hem incorporat també dos capítols específics sobre les AMPA i els Centres d'Esplai com a dos agents protagonistes en aquest objectiu comú.

Aquesta publicació és el resultat d'un procés i de la participació de molta gent. És també una reflexió basada en un conjunt d'experiències concretes de catorze centres educatius que hem volgut aplegar en forma d'experiència pilot. Finalment, és el resultat d'elaboracions diverses produïdes en el si de la FAPAC i de la Fundació Catalana de l'Esplai, entitats compromeses des de fa més de vint-i-cinc anys en l'educació a Catalunya. Volem agrair molt especialment, als mestres i les mestres, als pares i mares i als monitors i monitores en el lleure dels centres educatius de l'experiència pilot la

seva participació i implicació en aquest procés. També volem destacar les aportacions de la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica, la del Col·legi de Doctors i Llicenciats, les aportacions dels tècnics i responsables polítics dels diversos ajuntaments, de la Federació de Municipis de Catalunya, les aportacions de diversos experts i pensadors i el recolzament financer del Departament de Treball en l'elaboració i publicació del llibre. Sense l'ajut de totes les persones i institucions esmentades, aquesta publicació no hagués estat possible.

La Comissió coordinadora i redactora del text que us presentem ha estat composta per Vicenç Arias, Carles Barba, Roser Batlle, Raimon Guilera, Carme Porta i Rafael Torrubia. A ells els volem agrair el seu esforç i dedicació. Finalment, voldríem que el text presentat fos una eina útil per a totes aquelles persones, entitats i institucions que es plantegin millorar aquest nou espai educatiu que la nostra societat actual requereix i que serveixi per donar respostes i camins possibles en l'educació dels infants i adolescents del nostre país.

Raimón Guilera
President Fapac

Josep Gassó
President Fundació Catalana de l'Esplai

L'altre temps educatiu

Canvis constants i reptes nous
Iniciatives i respostes per a l'altre temps educatiu
 Sumar esforços per superar els obstacles
 Tres reptes clau: qualitat, equitat i coresponsabilitat
 L'acord FAPAC - Fundació Catalana de l'Esplai, exemple de cooperació

Canvis constants i reptes nous

El món occidental viu sotmès a una successió de canvis constants i fins a un cert punt imprevisibles que afecten la major part de les persones en àmbits molt diversos de les seves vides. Això és la causa de què moltes de les fórmules que havien estat útils per resoldre certes necessitats socials actualment ja no serveixin, o fins i tot, que aquestes necessitats ja no siguin les mateixes que fa unes dècades.

L'educació dels joves d'avui es desenvolupa en un context social i tecnològic ben diferent: l'ensenyament és obligatori i quasi gratuït fins als 16 anys i la major part de la població infantil està escolaritzada des dels 3. Però també, ara més que mai, cal cercar solucions per atendre tota la diversitat de l'alumnat i trobar mecanismes per lluitar contra l'exclusió.

El carrer ja no és l'espai de socialització que va ser i els infants ja no hi poden jugar com ho havien fet els seus pares. La influència dels mitjans de comunicació en la transmissió de valors i coneixements és tan important que per a molts constitueixen un "currículum ocult". Les tecnologies de la informació i de la comunicació són una realitat inqüestionable i ineludible i cal preparar les noves generacions perquè siguin capaces de fer-ne un ús responsable i generador de coneixement i de progrés.

El nucli familiar també està experimentant transformacions substancials: la diversificació de les tipologies familiars, la incorporació progressiva de la dona al món del treball, la reducció del nombre de persones que conviuen sota el mateix sostre, l'heterogeneïtat dels horaris laborals, la diferència en quant a setmanes de vacances entre pares i fills.

Tot plegat està provocant una demanda creixent de serveis i activitats extraescolars dins i fora de les escoles, per als períodes d'abans i de després de l'horari lectiu, en la franja horària de migdia i en les èpoques de vacances. I cada vegada hi ha més famílies que veuen que no n'hi ha prou amb el temps escolar per assolir una formació integral dels joves i que cal cercar altres espais i oportunitats per a la convivència i l'oci que facin possible que l'activitat educativa sigui una realitat més enllà de l'horari lectiu.

Els plantejaments educatius també han sofert canvis notables. La publicació de l'informe Delors ha fet desplaçar el centre de grave-

tat des de la tradicional transmissió de coneixements vers uns objectius molt més amplis i ambiciosos: l'educació del futur ha de consistir en aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a viure i aprendre a ser.

En les circumstàncies actuals no es pot demanar a l'escola que assumeixi ella sola aquest repte i menys que ho faci dins de l'horari lectiu. Amb el nou paradigma, l'ensenyament reglat deixa de tenir l'exclusiva fora de l'àmbit familiar per donar pas a d'altres agents educatius que des de dins i fora de l'escola es coresponsabilitzin en aquesta tasca tan complexa.

Iniciatives i respostes per a l'altre temps educatiu

Al llarg de l'any, el 15% del temps total de l'infant és dedicat a l'horari lectiu i, en canvi, el 35% del temps total és temps lliure. Segons l'article 31 de la Convenció sobre els drets dels infants, el jove té dret al descans, al lleure, al joc i a la participació en activitats culturals i artístiques.

Cal considerar que el temps lliure és també un temps educatiu, de valoració social creixent, que pot fer més profundes les diferències socials si es deixa que sigui el mercat, per ell sol, qui decideixi com s'organitza.

Els canvis socials no es produeixen de manera sobtada, les noves necessitats han aparegut de forma progressiva, així com també les solucions. El teixit social ha generat fórmules diverses per adaptar-se als nous temps.

L'oferta educativa no lectiva s'ha canalitzat principalment a través de les escoles, dels centres d'esplai, de les entitats culturals o esportives i de la iniciativa privada. En el cas de l'escola pública, durant els darrers vint-i-cinc anys s'han produït dos fenòmens molt relacionats: d'una banda, la fundació de la major part de les AMPA actuals i d'una altra, l'increment sostingut de serveis educatius i d'activitats extraescolars.

El "més enllà de l'horari lectiu" s'ha convertit en un element important a l'hora de triar escola per part de les famílies. Això ha estat possible gràcies al treball de molts voluntaris i voluntàries des de les AMPA i al suport dels equips docents malgrat l'absència dels recursos i del reconeixement institucional necessaris.

El servei de menjador, els serveis d'acollida del matí, les activitats extraescolars, o els casals en períodes de vacances, representen un plus de qualitat per als centres que els programen.

Aquestes activitats i serveis han servit per consolidar un model de gestió participatiu que és un dels elements d'identitat de l'escola pública, i que té algunes virtuts afegides: permet arribar, al menys potencialment, a tota la població escolaritzada i afavoreix l'apropament de les famílies als centres.

D'altra banda, també és necessari assenyalar-ne les febleses: el model basat en el voluntarisme més estricte pot acabar sent inviable. L'exigència de qualitat, i la necessitat d'atendre aspectes legals, laborals i educatius, fan que la gestió sigui d'una complexitat cada vegada més gran, alhora que les responsabilitats associades també són majors. Aquests aspectes poden arribar a descoratjar certs sectors de famílies compromeses i fer molt difícil mantenir el gran actiu de l'escola pública que és la participació.

Paral·lelament a la trajectòria de les AMPA, el paisatge pedagògic català de l'educació "més enllà de l'horari lectiu" s'ha anat enriquint amb l'aportació de les entitats d'educació en el lleure. Inicialment, les entitats d'esplai havien centrat el seu servei en les activitats de cap de setmana i de vacances. En algunes zones del Baix Llobregat i l'Hospitalet s'han arribat a consolidar centres d'esplai de funcionament diari, que, a banda dels serveis anteriors, també ofereixen activitat diària. En ambdós nivells de funcionament (el setmanal i el diari) els projectes s'han tirat endavant amb un fort component voluntari i amb molta precarietat de mitjans.

Tot i les similituds i afinitats pedagògiques, les entitats d'esplai i les AMPA no han treballat conjuntament gairebé mai. Més aviat cadascú ha perseguit els seus objectius educatius i socials amb les seves pròpies estratègies, i no s'ha vist la necessitat o la urgència de cooperar.

Des de fa temps, però, les entitats d'esplai han començat a col·laborar amb les escoles en la prestació de serveis i activitats extraescolars. Actualment viuen un procés de professionalització creixent, alhora que impulsen un nou perfil educatiu, el de l'educador en el lleure. La seva presència s'ha fet més visible i més ferma, així com la dels moviments i federacions que les agrupen.

Sumar esforços per superar els obstacles

Malgrat l'impuls de les AMPA i de les entitats d'esplai, la situació actual pot acabar provocant un nou tipus d'exclusió social. Fora de l'horari lectiu, dins i fora de l'escola, és on actualment es donen les majors desigualtats socials entre els nostres joves. Ara que l'educació formal ja és un dret consolidat a l'abast de tothom, correm el risc que l'altre temps educatiu es converteixi en el de la desigualtat. Només cal veure què fan els alumnes de qualsevol centre a partir de les cinc de la tarda. Mentre que alguns van a classe de música, a l'esplai, o a fer esport, d'altres s'estan sols a casa davant del televisor o corrent pel carrer sense cap tipus de control. Paradoxalment, aquells nois i noies que més es podrien beneficiar d'aquestes activitats, moltes vegades no hi tenen accés, ja sigui per motius econòmics o per desinterès de les famílies.

La formació integral dels nostres joves requereix repensar l'educació. Cal generar els espais i els temps per als nous agents educatius i donar-los el protagonisme que els correspon. Per una part, l'escola ha de ser més permeable a les influències exteriors, obrir-se i compartir una part de les seves responsabilitats, i per una altra, ha d'oferir el que té, que és molt, al seu entorn. Però el més important de tot és que només des d'un plantejament integrador, que contempli la coresponsabilització de tothom, serà possible superar amb èxit el gran repte d'educar en el segle XXI. Allò que es fa en horari lectiu no hauria de ser contradictori amb el que es fa en el mateix centre en altres moments o amb el que els joves fan fora de l'escola. En els aspectes essencials, tot hauria de contribuir a la mateixa finalitat educativa.

Les associacions de mares i pares i les entitats de lleure comparteixen dos objectius bàsics: l'educació dels joves i l'interès perquè les activitats que organitzen siguin de qualitat. A més, en molts barris i poblacions, també comparteixen els subjectes de les seves activitats. Sembla evident la necessitat de col·laboració entre els dos col·lectius, amb el suport i la complicitat dels mestres i les administracions territorials.

Les organitzacions familiars i les d'educació en el lleure comparteixen, des d'àmbits de treball diferent, l'objectiu de millora de l'educació d'infants i adolescents. Creiem que ha arribat el moment de donar un salt qualitatiu en dos aspectes fonamentals. D'una banda, és necessari consolidar l'oferta d'activitats extraescolars, complementàries i de serveis en els centres públics, amb

críters de qualitat i estenen-la cap als sectors que fins ara no han pogut gaudir-ne; això s'ha de fer tot aprofundint, millorant i fent sostenible el model participatiu, aprofitant el bagatge i l'experiència de les entitats de lleure i evitant caure en plantejaments estrictament "mercantilistes". En segon lloc, cal generar un canvi en la consideració social de les activitats extraescolars i de lleure, potenciar la seva coordinació amb l'activitat educativa formal i donar-los-hi l'espai que es mereixen.

Tres reptes clau: qualitat, equitat i coresponsabilitat

L'educació no formal en el context de l'escola pública té alguns reptes bàsics: la qualitat, l'equitat i la coresponsabilitat. Si ens fixem en el primer, ha de mantenir un grau d'autoexigència molt gran pel que fa a la qualitat de les seves actuacions. Cal fer les coses ben fetes i amb plantejaments educatius seriosos.

L'exigència per part de les famílies és cada vegada més gran. És necessari que aquestes activitats i serveis, en la mesura en què cada vegada requereixen més coneixements i preparació específiques, es realitzin de manera professionalitzada, amb la màxima competència i qualitat, i avaluació permanent.

D'altra banda, es tracta d'aconseguir que l'altre temps educatiu sigui per a tots i totes sense discriminacions. Subratllem el caràcter obert, divers i no discriminatori que haurien de tenir les solucions als nous reptes educatius i per tant, creiem que no haurien de ser objecte de negoci o d'exclusió per raons econòmiques.

Els serveis educatius no han de discriminar cap infant, adolescent o família per raons culturals, de gènere, ètniques o religioses. Les entitats sense ànim de lucre i de servei públic són les més indicades per desenvolupar aquests serveis. Estan arrelades al territori, tenen experiència educativa en el món del lleure amb nens i joves i compaginen la participació de voluntariat amb criteris de qualitat i de professionalització.

Finalment, per afrontar els nous reptes esmentats, volem que el centre educatiu enforteixi la vinculació al territori, i que tots els agents de la comunitat educativa: mestres, pares, administració local, esplais i associacions, assumeixin la coresponsabilitat de l'educació. Aquesta no és una tasca fàcil, els temps actuals no conviden a la participació. La solució individual és una manera cada vegada

més habitual de fer front als problemes i als reptes col·lectius. Proponem i defensam que les famílies han d'implícarse fortament en l'ocupació del temps lliure dels infants i adolescents, no delegant en l'escola o l'institut la resolució d'aquest espai educatiu. Avui més que mai les famílies han de valorar l'educació dels seus fills i filles, han de destinar-hi temps i energies. Han de formar-se, discutir, acordar, buscar aliats, fer pinya... per consolidar la funció parental i posar l'educació entre les prioritats de la societat.

El professorat també s'hi ha de poder implicar, assegurant que les intervencions siguin coherents amb el projecte educatiu de centre i donant suport a la seva tasca.

Les administracions públiques han de garantir el suport infraestructural, vetllar per la qualitat i assegurar l'accés a aquests tipus de serveis per part de la població amb més dificultats.

Les associacions i les entitats de lleure han d'aportar el seu bagatge de treball educatiu en el temps lliure dels infants i dels adolescents. Estem convençuts que les respostes de proximitat, arrelades al territori, són les més eficaces i les que millor resolen els reptes de qualitat i de consolidació dels projectes.

L'acord FAPAC - Fundació Catalana de l'Esplai, exemple de cooperació

A partir d'aquests principis, al maig de 2001 la FaPaC i la Fundació Catalana de l'Esplai van acordar treballar conjuntament, aprofitant el bagatge associatiu i de serveis educatius, que ambdues aporten i van signar un Acord Marc de col·laboració: sobre la base del manifest "Eduquem més enllà de l'horari lectiu".

Ambdues institucions, per la seva especial posició en l'entramat d'organitzacions socials no lucratives amb vocació de servei públic, poden jugar un paper important en la configuració dels nous espais i temps educatius que la societat demana esdevenint un punt de referència per a les comunitats escolars i les Administracions Educatives.

Amb aquest Acord, la FaPaC i la Fundació Catalana de l'Esplai es proposen obrir un procés que permeti promoure, consolidar i assessorar activitats extraescolars complementàries i de serveis als centres educatius.

El menjador escolar

Descripció genèrica del servei

Evolució de les necessitats
 Dimensió de la situació actual
 Funcions socials del servei
 Models de gestió
 El menjador escolar en l'experiència pilot

Temes clau

Usuaris
 Equip de monitors
 Plantejament educatiu i activitats
 Cuina, menjar i infraestructura
 Gestió i administració
 Economia
 Marc jurídic i responsabilitats

10 Recomanacions pràctiques

Descripció genèrica del servei

Evolució de les necessitats

Durant les dues últimes dècades, la societat catalana ha experimentat transformacions socials molt importants. La progressiva incorporació de la dona al món del treball, els canvis en l'estructura social de la família o l'heterogeneïtat, cada vegada més gran, dels horaris laborals en són una mostra. La impossibilitat de poder atendre adequadament els fills en determinades franges horàries, o el desig de disposar de nous espais educatius no lectius, ha propiciat l'aparició de noves demandes per part de les famílies. La resposta a moltes d'aquestes necessitats s'ha anat desenvolupant en el context de l'escola. Els menjadors escolars en serien, probablement, l'exemple més clar.

Inicialment, a l'escola pública, els primers menjadors escolars s'organitzen a la dècada dels 70 als centres de primària gràcies al voluntarisme de les AMPA i també dels mestres. Durant els anys 80 i 90, en un marc d'indefinió i d'obsolescència de la normativa existent, es consoliden diversos models de gestió: AMPA, consells escolars, equips directius, consells comarcals, ajuntaments, etc., i s'adopten criteris molt variats pel que fa als models d'organització, pautes educatives, perfil dels monitors, aspectes legals, etc. A mitjans dels anys 90, l'arribada de la reforma educativa a secundària propicia l'extensió cap als instituts d'aquest servei ja consolidat a primària.

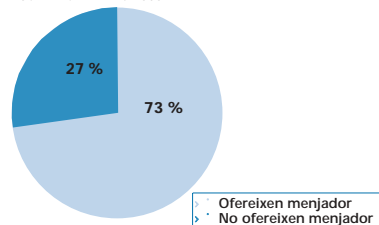
La manca de regulació comença a resoldre's l'any 1996 amb la publicació del primer decret de menjadors escolars (DOGC 160/1996) actualment encara vigent però en curs de reelaboració. El decret no va anar seguit de les ordres de desplegament necessàries, i això ha provocat que encara avui n'estiguem patint les conseqüències.

Resumint, en el decurs dels darrers 25 anys, els menjadors escolars s'han convertit en una necessitat per a moltes famílies i en un servei imprescindible que han d'oferir la majoria dels centres docents. És urgent atorgar-los-hi l'atenció que mereixen, tant pel que fa als aspectes normatius com pel que fa al seu reconeixement com a servei educatiu.

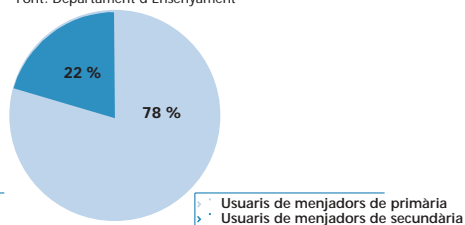
Dimensió de la situació actual

El nombre d'usuaris del servei, segons dades del Departament d'Ensenyament del curs 2000/01, se situaria al voltant dels 267.000, dels quals, un 78% serien alumnes d'ensenyament primari i un 22% de secundària.

Percentatge de centres públics de menjador Estudi sobre les APA de Catalunya: Les APA a la fi del mil·lenni. FAPAC 2000

Percentatge d'alumnes usuaris de menjador de primària i secundària Font. Departament d'Ensenyament

Joan Coma i Ainsa

Pedagog. President de l'Federació de Moviments de Renovació Pedagògica

Leure i reptes educatius actuals

Partim de la idea que l'educació és cosa de tots i que l'escola no en té el monopoli. De fet, no l'ha tingut mai i ara, en l'anomenada societat de la informació, encara menys. En aquesta idea, la influència educativa vindria encapçalada per la família, seguida per l'escola i tot allò que conforma el món de l'educació en el lleure, els mitjans de comunicació, el grup d'iguals... és evident, doncs, que cal unir esforços!

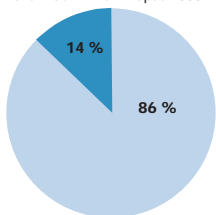
Constatem que en la realitat actual existeix una àmplia oferta i d'educació no formal amb una gran importància en el desenvolupament de tots els infants i joves. Les activitats extraescolars, casals d'estiu, casals d'infants i de joves, escoles de música, escoles esportives, associacions excursionistes, escoltes, ludoteques diverses... entre d'altres, conformen una oferta complementària d'una gran qualitat i riquesa. Moltes administracions locals programen també activitats i organitzen serveis concrets, com biblioteques, museus, escoles de natura..., adreçats a la població infantil i juvenil per complementar aquesta oferta.

Tornem a dir, doncs, que és evident la necessitat de coordinació amb l'ensenyament reglat. Coordinar en objectius, en valors, també en gestió, en horaris, etc. aquesta gran diversitat d'ofertes. Per altra banda cal garantir que aquesta oferta sigui universal, no discriminatòria

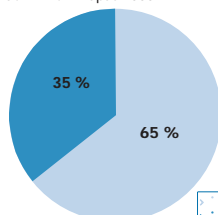
A primària, la mitjana d'usuaris per centre se situaria al voltant de 85 alumnes, mentre que a secundària, seria de 75. Això no obstant, caldria relativitzar aquestes dades atesa la gran variabilitat en el nombre d'alumnes de les nostres escoles i instituts. Els alumnes usuaris de menjador escolar representaven al curs 1996/97 un 24 % del total dels alumnes de primària i un 6,7% dels de secundària.

Segons l'enquesta sobre les APA de Catalunya publicada per la FaPaC l'any 2000, un 73% de centres públics ofereixen servei de menjador. Pel que fa als CEIP, aquest percentatge arribaria fins al 86%. En canvi, tan sols un 57% de Zones Escolars Rurals i escoles unitàries tindrien menjador, mentre que als centres de secundària, el percentatge se situaria al voltant del 65%.

Percentatge de centres públics de primària amb servei de menjador
Estudi sobre les APA de Catalunya: les APA a la fi del mil·lenni. Fapac 2000

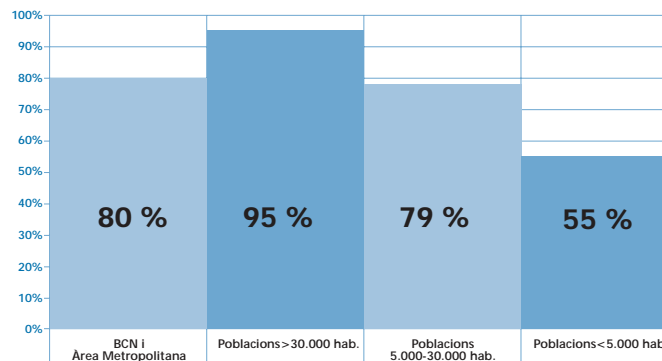
Percentatge de centres públics de secundària amb servei de menjador
Estudi sobre les APA de Catalunya: les APA a la fi del mil·lenni. Fapac 2000

Si analitzem les dades per demarcacions territorials, hi ha menjador en el 85% dels centres de Barcelona, en el 44% dels de Girona, en el 57% dels de Lleida i en el 61 % dels de Tarragona.

Segons el tipus de població on s'ubica l'escola, tindrien servei de menjador un 80% de les escoles de Barcelona i de la seva àrea metropolitana, un 95% de les escoles ubicades en poblacions més grans de 30.000 habitants fora de l'àrea metropolitana, un 79% de les situades en poblacions d'entre 5.000 i 30.000 habitants i un 55% de les de poblacions amb menys de 5.000 habitants. Els menjadors escolars són una realitat indiscutible a la majoria de centres educatius i tot fa pensar que en el futur la demanda d'aquest servei encara augmentarà més.

Percentatge de centres amb servei de menjador segons el nombre d'habitants de la població
Estudi sobre les APA de Catalunya: les APA a la fi del mil·lenni. Fapac 2000

Funcions socials del servei

El temps del migdia a l'escola ha d'assegurar com a mínim dues funcions socials i sanitàries bàsiques:

- > que els nens i nenes puguin menjar d'una manera equilibrada i complementària als àpats que ja fan a casa.
- > que frueixin del descans necessari abans de reprendre l'horari lectiu de tarda.

Tanmateix, l'enfocament educatiu d'aquest espai de temps palesa altres funcions importants:

- > reforçar continguts conceptuals, procedimentals i de valors, com ara la cultura gastronòmica, els hàbits higiènics o la relació i convivència.
- > esdevenir una eina de compensació de les desigualtats socials per a les famílies amb menys recursos econòmics, que no podrien atendre correctament les necessitats nutricionals dels seus fills.

Models de gestió

Hem de tenir en compte que el servei de menjador escolar conté dos aspectes bàsics per al seu funcionament, cosa que comporta dos perfils professionals diferents:

- > tot el que fa referència al menjar: la seva preparació, servei del menjar, recollida i neteja de menjadors.
- > l'atenció educativa als alumnes: vetllar per les condicions educatives del servei, per la vigilància.

l que sigui de qualitat. I cal fer-ho en el nivell micro: a cada barri, a cada comunitat. I també en el nivell macro, a les ciutats en els Projectes Educatius de Ciutat.

No ens agradaria que aquesta oferta restés en mans poc adients i supeditada a les lleis del mercat, que fos només un negoci rentable ja que les famílies necessiten aparcar els nens, o per la pròpia bogeria social en la que vivim immersos: tant pels que tot el dia se'n van fora per fer molts diners, com pels que han d'estar tot el dia fora per aconseguir els mínims.

Tot temps és educatiu i encara més si es desenvolupa dins l'espai escolar.

Les activitats no reglades que es porten a terme en l'espai escolar han d'estar integrades en la programació global dels centres i en aquest sentit el Consell Escolar, com a òrgan de direcció en el que estan representats tots els estaments, és qui ha de garantir i possibilitar la coherència d'aquests serveis en relació als objectius educatius de la comunitat educativa.

A mode de conclusió, cal considerar l'educació des d'una perspectiva de coresponsabilitat d'administracions i entitats amb els diferents agents educatius: famílies, alumnat i professorat. Si el segle XX ens va portar dos grans principis educatius: el principi de què tothom pot ser educat i el principi de què tothom té dret a ser-ho, el segle XXI hauria de ser el temps que poguéssim fer efectiu aquests dos principis, de forma plena i generalitzada. Aquesta, en definitiva, hauria de ser la finalitat que unifiqués tots els nostres esforços.

Carme Àngel
Pedagoga.
Facultat de
Ciències
de l'Educació UAB

L'oci dels infants menors de 12 anys de Catalunya

La majoria dels infants es queden a dinar alguns dies a l'escola, en uns entorns més que en d'altres. El menjador escolar és un servei imprescindible i s'evidencia la necessitat de més beques de menjador escolar.

Una proporció força alta d'infants en acabar l'horari escolar fa activitats extraescolars, especialment esports, idiomes, informàtica i expressió i estan poc temps amb els pares tant els que estan a casa com els que van a algun centre o espai.

Els caps de setmana i a les vacances els infants passen molt més temps amb els familiars, veuen la TV moltes hores, fan deures, passegen, fan esport, juguen, participen en activitats de la vida domèstica, juguen amb l'ordinador, etc. Alguns infants els caps de setmana i les vacances també surten amb grups d'espai.

Els infants s'ho passen molt bé amb les activitats d'oci. Les famílies les valoren com a molt interessants però els agraden més les activitats que complementen les escolars que les pròpiament lúdiques.

Força famílies admeten que no posen normes als infants, relacionades amb l'oci, i quan les posen són sols per assegurar que faran els deures escolars o

El decret de menjadors 160/1996 contempla diversos models de gestió:

- a. Concessió del servei a una empresa o entitat.
- b. Contracte del subministrament diari de menjars elaborats i, en el seu cas, la seva distribució i servei amb una empresa del sector.
- c. Conveni del servei amb els respectius ajuntaments o consells comarcals que hi estiguin interessats, per la qual cosa es formularan els convenis oportuns amb el Departament d'Ensenyament que es podran incloure en els àmbits de col·laboració més amplis, si així s'acordés.
- d. Gestió directa per part del centre del servei de menjador mitjançant el personal laboral contractat a tal efecte, per l'òrgan competent, adquirint els corresponents subministraments i utilitzant els propis mitjans instrumentals.
- e. A través de convenis amb altres establiments oberts al públic, entitats o institucions que ofereixin garantia suficient de la correcta prestació del servei.

En el conjunt de Catalunya, del total dels menjadors existents als centres públics, les AMPA, acollint-se al model de gestió tipus "e", en gestionen un 30% en exclusivitat, més un 15% addicional en un tipus de gestió mixta amb l'equip directiu o el Consell Escolar.

El 55% restant estaria gestionat mitjançant els altres models indicats en el Decret.

D'acord amb les dades de l'estudi realitzat l'any 1998 per la Fundació Catalana de l'Espai a les escoles del Baix Llobregat i l'Hospitalet de Llobregat, als centres de primària la gestió per part de l'escola es produiria en un 50% dels casos; per part de l'AMPA en el 24%; la gestió conjunta en el 10%; i altres formes de gestió arribarien al 15%. Als centres de secundària, el 57% dels menjadors serien gestionats pel Consell Comarcal, el 17% per l'escola, el 10% per l'AMPA, i el 17% seria de gestió mixta escola-AMPA.

Cal recordar que en els darrers anys, la prestació del servei de menjador en els centres on aquest és preceptiu, ha estat transferida als consells comarcals i també que en moltes poblacions els menjadors escolars (preceptius i no preceptius) estan gestionats globalment pel propi municipi.

El menjador escolar de l'experiència pilot: síntesi de les dades facilitades pels centres

Organització del servei

Les escoles que participen en l'experiència pilot presenten diversos models d'organització del servei, sota la responsabilitat del director o bé de l'AMPA, delegada pel Consell Escolar:

1. Contractació del servei de cuina a una empresa d'alimentació i aquesta, al seu torn, subcontracta el servei d'educadors a una entitat o contracta directament els educadors.
2. Contractació de manera independent del servei de cuina a una empresa d'alimentació i del servei d'educadors a una entitat de serveis educatius.
3. Contractació del servei d'educadors a una entitat de serveis que, al seu torn, subcontracta la cuina a una empresa d'alimentació o contracta directament el personal de la cuina.
4. Contractació individual, per part de l'AMPA, del personal de cuina i els educadors.
5. Contractació directa de les cuineres i el servei d'educadors a una entitat de serveis educatius.
6. En alguns casos, és l'ajuntament qui contracta tot el servei i el gestiona en aquelles escoles que ho sol·liciten.

A banda del model organitzatiu que segueixen, la majoria de centres tenen una comissió de menjadors. La composició de la comissió és molt variada: de només pares; mestres, pares i membres del centre d'espai; mestres i pares; pares i entitat d'espai; director i representant de l'Ajuntament; director i coordinador dels monitors.

Equip de monitors

El nombre d'hores de treball diari dels monitors oscil·la entre dues hores i mitja i quatre hores. En algunes escoles es contemplen hores setmanals o quinzenals per a reunions de coordinació. Cada vegada és més freqüent la figura del coordinador/ coordinadora. La titulació dels monitors és molt diversa: monitor de lleure, director, estudiants universitaris, cap titulació... Els tipus de contracte més freqüents són el fix discontinu, o el d'obra i servei.

Plantejament educatiu

Cada vegada hi ha més escoles en què el pla de funcionament està vinculat al PEC (Projecte Educatiu de Centre). Els objectius educatius més freqüents que es plantegen en el servei de menjador són:

- › Adquisició d'hàbits alimentaris (ús d'estris, menjar de tot, normes, hàbits higiènics).
- › Foment de la relació i la convivència entre companys.
- › Desenvolupament de l'oci i activitats lúdiques amb contingut educatiu.
- › Educació en valors.

les tasques domèstiques que tenen assignades.

L'atenció i educació que es proporciona durant l'estona d'oci pot potenciar el desenvolupament i aprenentatge dels infants, la seva salut integral, el seu benestar, així com també la igualtat d'oportunitats entre diferents infants.

Atendre l'oci de l'infant és donar resposta als Drets de la Infància segons la Convenció de Ginebra de 1989, i és donar resposta a les noves necessitats emergents resultants dels importants canvis socials que incideixen en la societat actual.

Cal una oferta pública suficient i de qualitat, que sigui fruit d'una política integral d'oci i cultura per als infants de les diverses edats i condicions.

L'alimentació de qualitat, una peça clau

Tothom coneix les "crestes" que es mengen al Sagrer. En primer lloc els nens i nenes, després els mestres i el personal del Servei Migdia que dinen a l'escola, però també els pares i mares que sovint, a l'hora de sopar, sentim el comentari fet a taula pels nostres fills: "les crestes que fa el Lluís a l'escola són més bones!!!".

En el nostre menú escolar, també hi ha altres plats emblemàtics com l'arròs a la cassola o, la novetat d'enguany, les croquetes "fetes per nosaltres". I és que el que es menja al Sagrer dona molt que parlar a l'Escola.

Aquests comentaris, freqüents també en les sobretalles de famílies amb alumnes del nostre centre, són la mostra de la importància que li donem a l'alimentació des de fa més de 25 anys. Importància, perquè una bona alimentació acurada i equilibrada suposa una peça clau en el bon funcionament del temps educatiu que representa l'Espai del Migdia. També perquè permet a l'Escola aportar un servei de qualitat a les famílies en el que poden confiar. I, sobretot, perquè la Comunitat Educativa del Sagrer té un compromís amb el desenvolupament integral dels infants i que millor que començar per un estómac ben servit.

› Col·laboració en tasques domèstiques relacionades amb el menjador.

Les ràtios oscil·len entre 1/10 i 1/20 en el cicle infantil. En general, a P3 les ràtios són més baixes. A la resta de cicles, les ràtios oscil·len entre 1/12 i 1/33. Amb l'excepció del cicle infantil, a la major part de les escoles les ràtios són superiors a 1/20.

Cuina i menjar

Algunes escoles disposen de servei de cuina in situ, i d'altres tenen servei de càtering. Les cuineres i auxiliars treballen generalment 8 hores amb contracte fix discontinu, i en algunes escoles el contracte és fix. La formació és molt heterogènia.

Infraestructura i horaris

El nombre de torns de menjador oscil·la entre 1 i 4 d'acord amb el nombre d'usuaris i de l'espai disponible. Generalment, hi ha pati i/o activitats ludicoeducatives abans o després del menjar.

Majoritàriament s'utilitza la sala destinada al menjador. Hi ha força escoles en què els alumnes de P3 mengen a part (aula o menjador específic). S'utilitzen també altres espais de l'escola per a les activitats de lleure (aules, pati, biblioteques, gimnàs, etc.).

Seguiment i informació

En general les escoles donen informació sobre els menús, a més d'altres informacions, per escrit o verbalment a les reunions. Algunes escoles aprofiten la reunió d'inici de curs amb les famílies per explicar el funcionament del menjador.

En bastants casos es fan informes individuals específics de menjador. A P3 aquest tipus d'informació és molt més freqüent i exhaustiva, en alguns casos, diària.

En general, els pares no coneixen els monitors, tot i que poden reunir-s'hi si es creu necessari.

Economia

Resultats. Els resultats són majoritàriament positius. Els superàvits es reinverteixen en la millora del mateix servei (estris, instal·lacions) o en sufragar altres despeses de l'escola.

Quotes. Els preus dels usuaris fixos oscil·len entre 3,79 i 4,72 euros/dia. Dues de les escoles analitzades estan per sobre del preu màxim, 4,27 euros/dia. Els preus per als alumnes que utilitzen el servei de forma esporàdica varien entre 3,91 i 5,41 euros/dia.

En general, les quotes dels esporàdics són més elevades, entre 0,30 i 0,75 euros/dia.

Beques. Tots els centres reben alguna beca. L'entitat que en reparteix més és el Consell Comarcal. El percentatge de beques oscil·la entre un 10 i un 32% del total d'usuaris.

Temes clau del menjador escolar

Usuaris

La situació

Manca de recursos per als alumnes més necessitats. La igualtat d'oportunitats en quant a l'accés a aquest servei no està garantida. En l'actualitat, les escoles tenen moltes dificultats per aconseguir recursos per a tots els alumnes que necessiten el servei quan les seves famílies no poden assumir-ne les despeses. Es constata que en algunes comarques els alumnes de segon cicle d'educació infantil no reben ajuts. Els criteris de distribució dels ajuts no sempre tenen en compte suficientment les recomanacions de l'escola.

Les alternatives

Augment de recursos per a beques. El menjador escolar és un espai educatiu que ha d'estar a l'abast de qualsevol alumne que el pugui necessitar. Per tant, cal garantir que no hi hagi discriminacions per motius econòmics. Si bé no es demana que el servei sigui gratuït, les administracions haurien d'incrementar les partides destinades a beques per a aquells alumnes les famílies dels quals no disposin dels recursos per sufragar-ne les despeses. Es recomana que els criteris de distribució tinguin en compte l'opinió de l'escola i que es creïn comissions de seguiment.

Equip de monitors

La situació

Manca d'estabilitat dels equips. Es detecta una certa dificultat per dotar de l'estabilitat necessària els equips de monitors. Sense aquesta estabilitat es fa molt difícil garantir la coherència i la qualitat de la tasca educativa. Les causes són diverses: condicions laborals, contractes de poques hores, perfil sociolaboral dels monitors/res, salaris baixos.

Heterogeneïtat en la formació, especialització i titulació. La situació és actualment molt heterogènia pel que fa al grau de qualificació professional que tenen o que s'exigeix als monitors de menjadors. Destaca l'existència de dos tipus de col·lectius que aporten experteses i deficiències específics: els monitors joves i les mares de família.

Manca de regulació d'aquest sector laboral en expansió. No hi ha un marc laboral clarament definit que regui l'activitat professional dels monitors.

Les alternatives

Cal cercar fórmules que permetin garantir l'estabilitat dels equips de monitors. Es pot facilitar l'estabilitat dels equips procurant que sempre hi hagi una proporció de monitors més "professionalitzats". Això s'hauria d'aconseguir mitjançant fórmules diverses com ara consolidar la figura del coordinador, que els mateixos monitors de menjador assumeixin les activitats extraescolars o el servei de matí o que una part del monitoratge siguin persones a les quals ja els va bé una feina d'aquestes característiques i que no

I aquesta aposta per una alimentació de qualitat es fa des de la complicitat de tota l'Escola. Per part dels mestres que vetllen pel desenvolupament de tot el projecte educatiu. Dels professionals de la cuina i els monitors i monitoreres que aporten les seves bones formes de fer de cada dia. Els pares i mares que col·laborem voluntàriament a la gestió del servei. I tot això des d'un model propi que valora la gestió feta a casa i pels de casa.

Ja sabeu: per menjar bones "crestes" heu de tastar les que fem al Sagrer!

CEIP
Joan Maragal
Sant Cugat
del valles
Josep Pere
director

L'opció per una gestió integral

Quan ens vam plantejar a l'escola solucionar l'etern "problema pendent" del menjador vam tenir molt clar des del principi que la solució passava per aconseguir un enfocament integral i global d'aquest servei. Partiem d'una situació de funcionament del menjador controlat per una junta en la qual ja estaven representats tots els estaments de l'escola, però econòmic i administrativament hi havia problemes de difícil solució com era el fet de donar d'alta tot el personal que hi treballava al servei i que hi figurés algú com a gerent d'aquest servei.

Per altra banda les diferents activitats extraescolars i el servei d'acollida funcionaven de manera autònoma. Tot això suposava una sèrie de problemes afegits a la ja difícil gestió de tots els serveis, sumat a la lògica descoordinació que això suposava. Des del moment que vam engregar el projecte de gestió del menjador i tots els àmbits extraescolars teníem clars quatre criteris:

- La gestió de tots aquests serveis havia de recaure en una sola entitat que donés prou garanties per a què funcionessin sense problemes i de manera coordinada, i que garantís la continuïtat de la cultura del diàleg que caracteritza la nostra escola.
- Aquesta entitat havia de ser sense ànim de lucre, per donar garantia de que no es gestionaria de cara a fer negoci i per a què els possibles superàvits recaiguessin a l'escola.
- Les decisions havien de continuar-se

estiguin esperant deixar-la tan aviat com en trobin una que els ocupi més temps.

Millorar la formació. La tasca educativa dels monitors és d'una gran responsabilitat i requereix una preparació que garanteixi la qualitat del servei. Cal establir uns criteris mínims de formació per a totes les persones que desenvolupin tasques de monitoratge. Cal revisar les normatives i els programes de formació actuals.

Cal establir un marc laboral. Aquest hauria de regular de manera inequívoca els tipus de contractació, els horaris laborals i les condicions de treball d'aquest col·lectiu.

Plantejament educatiu i de les activitats

La situació

Gran varietat de plantejaments. L'espai de migdia es desenvolupa en una franja horària que oscil·la entre dues hores i mitja i tres. En aquest espai s'hi combinen menjar, temps lliure, activitats dirigides, espai d'estudi i fins i tot activitats extraescolars. Es constata una gran variabilitat pel que fa a la disponibilitat d'espais, a les fórmules organitzatives i als plantejaments educatius.

Manca de temps dels monitors per coordinar-se. La majoria de vegades no es contempla en l'horari dels monitors el temps per a les tasques de coordinació. Això dificulta el bon desenvolupament de les activitats i la coordinació amb les altres activitats del centre.

Vinculació insuficient amb el projecte educatiu. En general, la majoria de plans de funcionament dels menjadors escolars tenen vinculacions amb el projecte educatiu. A la realitat, però, moltes vegades aquesta vinculació no és tan estreta com seria desitjable. Ràtios excessives. En general hi ha massa alumnes per monitor, la qual cosa va en detriment de la qualitat educativa del servei.

Els hàbits alimentaris dels alumnes no sempre són els més desitjables. Es detecta cada vegada amb més freqüència l'existència d'hàbits alimentaris influïts per la cultura del *fast food*.

Les alternatives

Qualsevol plantejament organitzatiu ha de garantir que els alumnes disposin de temps lliure. Cal vetllar perquè arribin a classe relaxats i preparats per a les activitats lectives. Es remarca la necessitat de disposar d'infraestructures adequades i la conveniència de poder utilitzar els espais de l'escola sempre que estiguin disponibles.

Contemplar temps per a la coordinació dels monitors. Cal tenir present la necessitat d'aquesta coordinació per tal de garantir un correcte funcionament del servei.

Millorar la vinculació amb projecte educatiu del centre. El temps de migdia també

ha de ser educatiu. És important la vinculació de les activitats amb el projecte educatiu de centre. Totes les activitats han de servir per a l'educació en valors i hàbits. És un espai on es poden treballar els hàbits i la convivència. Ha de ser un espai amb un contingut ludicoeducatiu, tot evitant el solapament de les activitats amb les que es fan en horari lectiu.

Trobar l'equilibri adequat entre ràtios i despesa. La introducció de millores en les ràtios suposa un augment en les despeses que moltes vegades no és assumible pels usuaris. En qualsevol cas, les edats dels alumnes, els tipus d'espais i els tipus d'activitats són aspectes que cal tenir en compte per tal d'establir adequadament les ràtios.

Necessitat d'incidir en l'educació dels hàbits alimentaris. Cal ajudar a la instauració d'hàbits alimentaris adequats formant els alumnes en temes d'alimentació i d'hàbits.

Cuina, menjar i infraestructura

La situació

El menjar cuinat en el propi centre, font de satisfacció i de problemes. En general, es detecta un major grau de satisfacció quan el menjar es prepara a la cuina del propi centre. Aquesta situació també pot anar acompanyada de problemes com ara la manca d'adequació dels espais o la dificultat en la reposició de l'equipament de cuina per part de l'administració.

Dificultat de realitzar el seguiment del menjar elaborat en cuines industrials. Molts centres no tenen cuina pròpia, en aquests casos cal recórrer a empreses d'alimentació que elaboren el menjar en cuines industrials. L'elaboració externa genera problemes relacionats amb la dificultat de realitzar un seguiment adequat del subministrament.

L'espai de menjador no sempre és l'adequat. Els espais reservats per al menjador no sempre reuneixen les condicions idònies per a aquesta tasca.

Les alternatives

Cal potenciar les cuines a les escoles. Cal equipar amb cuines els centres on sigui tècnicament possible i econòmicament viable. Les administracions han de col·laborar per tal de fer-ho possible, alhora que han de vetllar pel manteniment dels equipaments.

Cal millorar els mecanismes de control del menjar elaborat en cuines industrials. Cal trobar mecanismes dins i fora de les escoles que permetin realitzar un seguiment més rigorós del subministrament dels menjars tant pel que fa a la qualitat dels productes com a les condicions higièniques.

Cal garantir que tots els centres disposin d'espais de menjador dignes, acollidors i no massificats. Atès l'increment previsible de la demanda d'aquest servei en el futur. Cal preveure aquest equipament en tots els centres de nova construcció i la seva ampliació

caient en la junta de menjador (on estarien representats pares, equip directiu, monitors i entitat).

d. L'entitat havia de fer-se càrrec del manteniment dels llocs de treball amb les mateixes condicions que estaven fins el moment i fins i tot, millorant-les. En el cas del menjador, la qualitat del menjar i els proveïdors habituals s'havien de mantenir (evitant grans empreses alimentàries).

La valoració actual després de fer el concurs públic per la concessió del servei no pot ser més positiva. Hem aconseguit millorar els serveis, la coordinació és molt gran i l'escola ha guanyat en tots els aspectes.

Actualment hem assolit una gestió integral dels diferents serveis. Oferim guarderia al matí i la tarda, menjador, extraescolars (que ens ha suposat en el cas d'informàtica disposar sense cost per l'escola de 8 ordinadors), bibliotecària (de les 12 a les 6 de la tarda), casals d'estiu i hivern, colònies d'estiu, monitors i monitores per acompanyar a la piscina o a les sortides que es fan durant el curs... A més hem de sumar els superàvits econòmics que han revertit a l'escola, que es poden produir en els serveis complementaris, de preus molt assequibles, i que no poden ser més econòmics perquè hi hauria un clar perill de massificació. En definitiva, tot un ventall de possibilitats que gestiona una Junta de menjador i d'extraescolars on tothom està representat i on es resolen els problemes que puguin anar sorgint.

Encara queden coses per millorar i estem en aquesta feina, però partim d'una situació que ens permet afirmar que l'escola ha sortit guanyant moltíssim. Finalment volem encoratjar a totes les escoles que encara no s'han decidit a fer aquest pas endavant, que s'ho plantegin doncs no se'n penediran.

o millora en aquells centres en què els espais siguin insuficients o inadequats. Les diferències evolutives entre els alumnes dels CEIP, podrien fer recomanable comptar amb dos espais diferenciats per a menjador amb l'equipament adient: un per als cursos d'ensenyament infantil i un altre per als de primària.

Gestió i organització

La situació

Varietat de fórmules contractuals. La contractació directa del personal de cuina i dels monitors per part de l'AMPA genera unes càrregues econòmiques que es van acumulant amb el pas del temps. Per aquesta raó, cada vegada és més freqüent la contractació del servei per part de l'escola i/o de l'AMPA a entitats especialitzades (vegeu 1.5.1). De vegades, les empreses d'alimentació es fan responsables de tot l'espai del migdia.

Desconeixement mutu del que es fa al migdia per part dels mestres i del que es fa a l'escola per part dels monitors. El desconeixement del que es fa a l'escola per part dels monitors i el desconeixement del que es fa a l'espai de migdia per part dels mestres i/o pares, pot provocar problemes de coordinació d'activitats, divergències amb el PEC o malentesos.

Les alternatives

En la contractació de serveis cal contemplar de forma diferenciada l'elaboració del menjar i l'atenció educativa. Es constata la necessitat de diferenciar la funció relacionada amb l'elaboració del menjar, preparació del menjador, repartiment del menjar i neteja, de la funció d'atenció educativa durant tot l'espai de migdia. Les empreses especialitzades en temes d'alimentació no són la millor garantia d'una atenció educativa adequada als alumnes.

És necessària la coordinació entre pares, mestres i monitors. Per tal de garantir la coordinació i la qualitat del servei es creu necessària la coresponsabilització dels tres col·lectius més directament implicats en el servei: pares, mestres i monitors. Es proposen a continuació un seguit de mesures amb l'objectiu de millorar el funcionament del servei i garantir la seva vinculació al Projecte Educatiu del Centre.

Creació de comissions de menjador a tots els centres on hi estiguin representats pares (i alumnes en el cas de secundària), mestres i monitors; la seva funció és la de coordinació, control i supervisió.

Participació dels monitors de migdia en els Consells Escolars de centre i en les comissions d'avaluació de curs.

Difondre l'activitat de migdia a l'escola amb activitats que en promoguin el coneixement entre tota la comunitat educativa.

Economia

La situació

El preu màxim de referència que fixa la Generalitat no s'ha mogut en molts anys. Això comporta un desfasament considerable respecte al cost de la vida, i unes conseqüències perverses: com que no és possible reduir els costos dels menjars, es rebaixen altres costos (personal, coordinació...) a costa d'arriscar la qualitat i la seguretat d'aquest espai de temps

Menjadors deficitaris i menjadors amb superàvits. Les realitats dels centres educatius són molt variades. El nombre d'alumnes, el pla específic de funcionament, el tipus d'activitats, el territori, etc., poden fer que en alguns casos sigui difícil el manteniment dels preus màxims fixats per l'administració, mentre que en altres el servei generi resultats positius.

Les alternatives

Cal que els preus màxims que fixa l'administració considerin per separat el preu del menjar i el dels serveis educatius. Es considera necessari que les administracions fixin un preu màxim adequat per tal d'evitar tant com es pugui l'exclusió del servei per motius econòmics. Sembla molt recomanable que els preus fixats per les administracions diferenciïn clarament entre el preu del menjar i el dels serveis educatius.

Els superàvits haurien de revertir en el propi servei. Com a norma general, els superàvits obtinguts en el servei haurien de revertir en el mateix servei que els ha generat. En casos excepcionals en què la major part dels alumnes del centre són usuaris del servei, podrien derivar-se també per resoldre déficits en d'altres parts de l'economia de l'escola.

Marc jurídic i responsabilitats

La situació

Es detecten ambigüitats en els aspectes de responsabilitats a l'espai del migdia. Existeix una certa indefinició sobre les responsabilitats dels diversos agents implicats en el servei.

Cal desenvolupar una normativa clara i explícita que delimiti les responsabilitats de cadascun dels agents implicats. Com hem dit abans, el decret de menjadors escolars DOGC 160/1996 està pendent de remodelació i en el seu moment no va anar seguit de les ordres de desplegament necessàries per precisar sense confusions aquests conceptes.

CEIP Provençana
L'Hospitalet de Llobregat
Walter Garcia

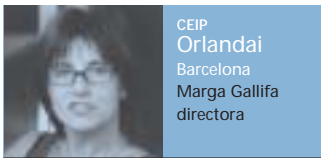
Del treball voluntari a la externalització responsable

El servei de menjador del CEIP Provençana va començar amb el treball voluntari gratificat d'alguns membres de l'AMPA. El 1994 es reorganitza el servei, però la contractació del personal queda a càrrec de l'AMPA.

A partir d'aquell moment els monitors de menjador són contractats legalment, però l'AMPA es converteix en una petita empresa, amb el que això implica per als pares i mares que hi estan involucrats.

Veient que la continuïtat del servei estava en perill, ja que depenia dels participants voluntaris de l'AMPA, finalment es decideix externalitzar el servei. L'AMPA continua participant-hi amb un paper de fiscalització del servei des d'una comissió de menjador, on hi participen l'equip directiu de l'escola, l'AMPA i representants de l'entitat de servei.

Creiem que l'experiència ha estat molt positiva, en descarregar l'AMPA de la gestió directa del servei i de les obligacions econòmiques, i en permetre que el temps de migdia quedi coordinat amb la resta d'activitats educatives del centre.

CEIP
Orlandai
Barcelona
Marga Gallifa
directora

Avaluació compartida

A l'escola pensem que totes les activitats complementàries i extraescolars que els nens i nenes realitzen al centre han de ser contemplades dins del marc educador que defineix el Projecte Curricular de Centre, entenent l'escola com un espai educatiu que no es limita a l'horari lectiu prescriptiu.

Des del Consell Escolar de Centre es potencia que hi hagi una bona coordinació entre l'equip directiu, l'Ampa i les diferents entitats que es responsabilitzen d'aquestes activitats.

Per això, tenim establerts mecanismes de comunicació per afavorir, d'una banda, el lligam entre els respectius coordinadors, per tal de planificar les activitats, consensuar valors a treballar, hàbits a adquirir... i, d'altra banda, per facilitar la comunicació entre els tutors/es, els monitors/es i el grup-classe.

Des de fa un parell de cursos, per tal de millorar aquesta relació i comunicació, vam acordar que, a les sessions d'avaluació, hi assistissin, a més de tot el professorat implicat, el monitor/a responsable del curs en les activitats de migdia. Dues hores diàries amb el seu grup-classe els dona un bon coneixement del grup en un espai escolar diferenciat de l'aula i poden captar molt bé les relacions que s'estableixen en el grup a l'hora del lleure, l'actitud en el joc lliure/organitzat. També s'ha procu-

10 Recomanacions pràctiques

1 Crear una comissió de menjador que doni explicacions al Consell Escolar

- > Caldria que hi fossin representats els pares (preferiblement a través de l'AMPA), els mestres (representants del claustre) els monitors i, a secundària, els alumnes.
- > Hauria de controlar els aspectes econòmics, tot garantint que els possibles su peràvits reverteixin en el mateix servei.
- > Hauria de vetllar per l'equilibri dietètic i per la qualitat del menjar.
- > Hauria de vetllar per la vinculació de l'espai de migdia amb el Projecte Educatiu del Centre.

2 Establir acords de col·laboració amb entitats no lucratives, sempre que sigui possible i s'asseguri la qualitat educativa.

Els acords sempre haurien de comportar un contracte signat on s'explicitessin els compromisos i les responsabilitats de cadascú, per tant:

- > Assegurar-se que reuneixen els requisits legals per exercir l'activitat i que el personal compleix tots els requisits legals de tipus laboral.
- > Exigir monitors formats.
- > En cas de contractar tot el servei a una única entitat, assegurar-se de què se rà capaç d'assumir amb garanties de qualitat les dues vessants del servei: l'educatiu i el d'elaboració i subministrament del menjar.
- > L'oferta hauria de contemplar de manera desglossada el subministrament del menjar i l'atenció educativa dels monitors.
- > Aclarir la propietat de l'equipament i les responsabilitats en el manteniment.

3 Elaborar un pla de funcionament vinculat al Projecte Educatiu de Centre.

El servei de menjador és un servei educatiu del centre i com a tal ha de ser coherent amb allò que es fa a l'horari lectiu. No hi poden haver contradiccions entre els plantejaments de les activitats del menjador i les lectives, ni tampoc solapament d'activitats. En aquesta línia es podria, doncs:

- > Vincular els monitors a la dinàmica del centre, fent participar un representant en els Consells Escolars, fent-los participar en les sessions d'avaluació del centre, en les reunions de pares, etc.
- > Informar el claustre i l'AMPA del Pla de Funcionament del Menjador.
- > Incloure informació del menjador a les reunions de curs i als fulls de notes trimestrals.

4 Vetllar pels aspectes educatius del menjador

El pla de funcionament d'un menjador escolar hauria de contemplar aspectes com:

- > Els hàbits nutricionals i de comportament: educar en temes d'alimentació, menjar equilibrat, hàbits higiènics, normes a la taula, ús dels estris i col·laboració en tasques domèstiques relacionades amb el menjador.
- > La convivència en un entorn no lectiu i l'educació en valors
- > Les activitats ludicoeducatives, el temps de lliure disposició per als alumnes i

la possibilitat d'accés a la biblioteca i altres recursos del centre.

5 Assegurar un equip de monitors estable, format, titulat, contractat i coordinat.

Per exemple:

- > Es podria prioritzar que els mateixos monitors de menjador fossin els qui assumissin les activitats extraescolars i els altres serveis complementaris
- > Tots els membres de l'equip de monitors haurien de tenir el títol de Monitor o Director d'Activitats de Lleure Infantil i Juvenil, o bé disposar de la titulació específica necessària de l'activitat que es dinamitza.
- > Instaurar la figura del coordinador del servei, el qual ha de tenir el títol de Director d'Activitats de Lleure Infantil i Juvenil. La seva funció hauria de ser garantir l'estabilitat de l'equip, la coherència educativa de les diverses activitats i la coordinació amb pares i mestres.

6 Aconseguir ràtios monitor/alumnes ponderades que permetin un equilibri adequat entre despesa i eficiència; particularment quan s'han d'atendre alumnes amb necessitats educatives especials o l'escola està ubicada en zones que requereixen una atenció educativa preferent. Cal considerar la singularitat de cada cas i situació.

- > Les ràtios desitjables al segon cicle d'educació infantil en condicions estàndard estarien entre 1/10 i 1/15. En aquest cicle, les ràtios desitjables poden ser bastant diferents segons el curs
- > Les ràtios per a primària en condicions estàndard estarien entre 1/15 i 1/20
- > Les ràtios per a secundària en condicions estàndard estarien entre 1/20 i 1/25

7 Informar les famílies sobre la funció educativa del menjador i sobre el funcionament del servei. Per exemple, aportant:

- > Informació a les reunions de pares sobre el pla de funcionament, incloent-hi els aspectes educatius.
- > Informació sobre el menú
- > Informació i, si s'escau, formació, sobre temes d'alimentació.
- > Informació escrita del progrés de l'alumne almenys un cop per trimestre.

8 Coordinar-se amb altres escoles i/o entitats del territori per abaratir despeses i/o possibilitar alguns serveis o activitats. Per exemple, es podria:

- > Contractar la mateixa empresa d'alimentació per part d'un grup d'escoles del territori.
- > Establir convenis entre diverses escoles que permetin elaborar el menjar a la cuina d'una de les escoles i distribuir-lo a les altres.
- > Compartir monitors i/o instal·lacions per a una activitat específica.
- > Utilitzar el servei de menjador d'una altra escola quan el nombre d'usuaris fa inviàbil el servei.

rat donar prioritat al monitor/a de cada grup perquè acompanyi el mestre/tutor en les sortides i colònies.

Valorem molt positivament aquesta interacció perquè facilita el coneixement mutu entre tutoria - grup d'alumnes - monitors, anem parlant tots un mateix "llenguatge" i compartim objectius. Aquesta bona relació pensem que també influeix en mantenir una plantilla més estable de monitors/es i, tot plegat, creiem que suposa una millora pedagògica qualitativa.

9. Implicar l'Administració Pública en el funcionament del servei. Per exemple, amb aspectes i tasques com:

- › Potenciar/facilitar la coordinació entre escoles.
- › Aportar suport tècnic en aspectes d'equipaments i instal·lacions i/o assessorament dietètic.
- › Facilitar formació de monitors i de pares/mares.

10. Elaborar un pressupost digne i equilibrat. Això implicaria combinar molts aspectes:

- › Determinar clarament quins recursos es destinen al menjar i quins a l'atenció educativa, d'acord amb els paràmetres de qualitat establerts.
- › Evitar fixar quotes insuficients que poden rebaixar la qualitat educativa del servei de menjador.
- › Evitar el parany de destinar els ingressos del menjador a altres necessitats de l'escola que haurien d'estar resoltes amb ingressos específics de les administracions
- › Vetllar per la no exclusió de cap alumne per motius econòmics, preveient els contactes necessaris amb les administracions públiques i també amb fundacions privades; establint la creació d'un fons de solidaritat dins del mateix servei per tal d'atendre de manera transitoria els casos excepcionals de necessitat no coberts per les beques, etcètera.

Eduquem
més enllà
de
l'horari lectiu

Activitats extraescolars

Descripció genèrica del servei

Evolució de les necessitats
 Dimensió de la situació actual
 Funcions socials del servei
 Les entitats organitzadores
 Les activitats extraescolars en l'experiència pilot

Temes clau

Usuaris
 Equip de monitors
 Plantejament educatiu i activitats
 Infraestructures
 Gestió i organització
 Economia
 Marc jurídic i responsabilitats

10 Recomanacions pràctiques

Descripció genèrica del servei

Evolució de les necessitats

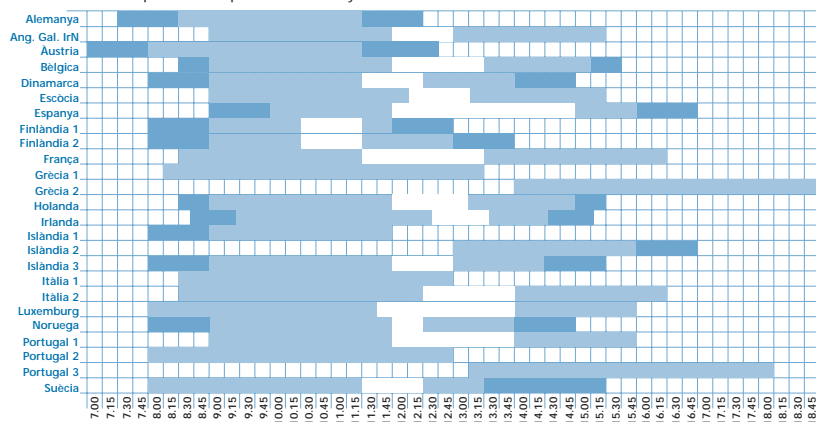
Des que els nois i noies surten de l'escola a la tarda fins que el pare o la mare acaba la seva jornada laboral, s'estén un espai de temps en què la família ha d'espavilar-se per assegurar la protecció i l'educació dels fills i filles.

Aquest espai de temps, sense prou recursos socials i educatius organitzats, esdevé cada cop més un problema de conciliació d'horaris a resoldre, per diversos motius:

- > ha augmentat la proporció de famílies amb fills en què tots dos membres de la parella treballen, i també ha augmentat la proporció de famílies monoparentals.
- > ha augmentat globalment la jornada laboral per a tothom, com a conseqüència de la pressió productiva de la nostra societat. Les noves tecnologies ens fan competir més agressivament en el mercat, però no ens han proporcionat temps lliure. Un exemple clar són els horaris del sector de serveis: comerços, hostaleria... més dilatats que anys enrere.
- > s'ha instaurat la jornada intensiva escolar durant la darrera quinzena de juny i la primera de setembre.

D'altra banda, no hem d'oblidar que som un dels països d'Europa on el dia "s'acaba més tard". Si a França, Regne Unit o Dinamarca s'acostuma a sopar entre quarts de set i les vuit del vespre, al nostre país no és estrany que, entre l'hora de sortida de l'escola i l'hora de sopar, passin 4 o 5 hores ben bones. Tot plegat fa que aquesta situació es visqui per moltes famílies amb contradiccions i angoixes. Gairebé tothom voldria passar més temps amb els seus fills i filles, però pocs poden treballar menys hores, doncs l'alça del cost de la vida, l'esclavitud de les hipoteques i els nivells de consum normalitzat relativament alt, exigeixen un ritme de treball frenètic i sovint irracional.

Horaris escolars als països de UE primària Font Eurydice

Josefina Cambra

Degana del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya

El lleure extraescolar a secundària

La idea que el discurs pertanyi en exclusiva a l'escola i que aquesta sigui el paradigma de l'acció educativa és, des de fa temps, absolutament qüestionada. Per raons de temporalitat i d'abast material, l'escola té unes limitacions evidents. En el procés d'aprenentatge integral, el centre educatiu no solament no hi pot tenir carta d'exclusivitat, sinó que, en segons quines situacions formatives, pot resultar fins i tot inescàient. Fora de l'àmbit escolar i del temps estrictament acadèmic l'alumnat viu una altra realitat que pot aportar elements positius de compleció formativa, o, per contra, pot plantejar una solució de continuïtat que -en el pitjor dels casos, i segons com s'omplin aquestes hores de lleure- arribi a neutralitzar greument tota acció prèvia de formació escolar.

Per això sovint es recorre al concurs de les famílies amb la demanda de contribuir a organitzar el lleure dels fills a partir d'activitats extraescolars que, alhora que serveixin de contrapunt al treball purament acadèmic, contribueixin positivament a desenvolupar, a continuar, de fet, el procés educatiu amb caràcter de complementarietat formativa. Pel fet que, en aquest sentit, les disponibilitats de les famílies són necessàriament escasses, la majoria d'escoles -d'acord amb distintes capacitats organitzatives i materials intenten la planificació d'activitats, més

Durant els caps de setmana, el problema no és precisament de conciliació dels horaris, sinó de trobar aliats en la tasca educativa. El cap de setmana ha estat tradicionalment un espai de temps específic per a activitats col·lectives tan valuoses com les festes i manifestacions populars, les competicions esportives o les excursions, però la pressió de les ofertes d'oci consumista, passiu i individual va guanyant terreny i les famílies sovint se senten desbordades per compensar aquesta influència i fer-hi front.

Dimensió de la situació actual

Quan surten de l'escola no hi ha un patró uniforme d'activitat.

- > Molts nens i nenes s'estan a casa amb un cangur, si són petits; o sols, si són més grans; mirant la tele, jugant o fent deures. En comptes del cangur pot ser l'àvia, la veïna o una amiga de la família. Molts nois i noies grandets juguen cada cop més amb l'ordinador.
- > No fer res especial, o estar-se al carrer. Molts nois i noies no estan estressats, sinó avorrits i desmotivats. S'estan al carrer, en el millor dels casos jugant amb els amics i amigues. En altres casos, la no activitat en companyia de les amistats esdevé conflictiva, pel veïnatge i per a la mateixa colla. Sovint aquesta pràctica coincideix amb nois i noies amb poca estimulació acadèmica.
- > Un nombre molt elevat de nois i noies, particularment nois, fan esport, estan en algun equip de futbol, bàsquet, hoquei... o fan natació. Segons un estudi del Projecte Educatiu de Barcelona, un 66,53% dels infants entre 6 i 12 anys de la ciutat practiquen algun tipus d'esport.
- > També hi ha nois i noies que fan "més escola", és a dir, prenen classes de "reforç escolar" o bé assisteixen a acadèmies d'angles, informàtica o altres matèries més o menys acadèmiques, assumint un risc particular d'estrés.
- > Hi ha un grapat de nois i noies que aprofiten el temps extraescolar per fer activitats lúdiques o culturals de tota mena, organitzades pel sector associatiu o el sector privat.
- > Finalment, és remarcable, entre la franja de 12 a 16 anys la freqüentació d'àrees comercials, o bé l'atracció d'iniciatives tipus "discoteca sense alcohol", particularment els caps de setmana.

Tanmateix, el temps lliure és, més que mai, el temps de la desigualtat. L'escola obligatòria, pública i gratuïta fins als 16 anys, d'una qualitat més que acceptable, ha definit un marge d'homogeneïtzació considerable entre la població infantil. Però, com que el temps lliure és aprofitat per les famílies benestants per a l'adquisició, consolidació o extensió de les competències acadèmiques, també aquesta desigualtat derivada dels usos del lleure es farà palesa a l'escola.

Per tant, hi ha un espai d'estratificació social entre nois i noies que cada cop més s'està concretant en el temps lliure. I és aquí on les desigualtats socials, econòmiques i culturals marquen la diferència.

Veiem, doncs, que una de les funcions més importants de l'educació en el lleure serà la compensació de les desigualtats per a una població infantil en risc de créixer exclosa del progrés. Si el temps lliure ha de ser un temps educatiu, ho ha de ser per a tothom. Pensar i planificar l'educació en el lleure ha de ser pensar i planificar en clau d'integració i no d'estigmatització.

Funcions socials del servei

Les activitats extraescolars estan definides pel Departament d'Ensenyament com "aquestes adreçades a l'alumnat que faciliten la seva formació en aspectes educatius mitjançant activitats socials, culturals, educatives i del lleure, sense relació directa ni necessària amb l'activitat pròpiament escolar. Es desenvolupen en horari extraescolar i es programen per als dies lectius del curs escolar". Per tant, compleixen les funcions socials següents:

- > D'una banda, asseguruen atenció i protecció als infants quan l'escola ha tancat i la família no se'n pot fer càrrec encara.
- > D'altra banda, proporcionen als infants unes oportunitats educatives diferents i complementàries a l'escola.
- > Finalment, en alguns casos esdevenen una eina de compensació de les desigualtats socials, culturals i econòmiques

Les entitats organitzadores

Entre els promotors destaquem:

- > El sector associatiu de caràcter educatiu: les AMPA i les entitats de lleure (centres d'espai, agrupaments escoltes...).
- > Les administracions públiques: ajuntaments, departaments de l'administració, equipaments públics...
- > Les associacions i entitats especialitzades: associacions esportives, corals, centres excursionistes, colles castelleres, etc.
- > El sector lucratiu: empreses privades: empreses de serveis educatius, acadèmies, gimnasos, etc.

Partim de la base, però, que no és el mateix qui promou que qui gestiona directament. Fins i tot, en molts casos qui finança no és la mateixa entitat o institució que assumeix les tres funcions socials descrites.

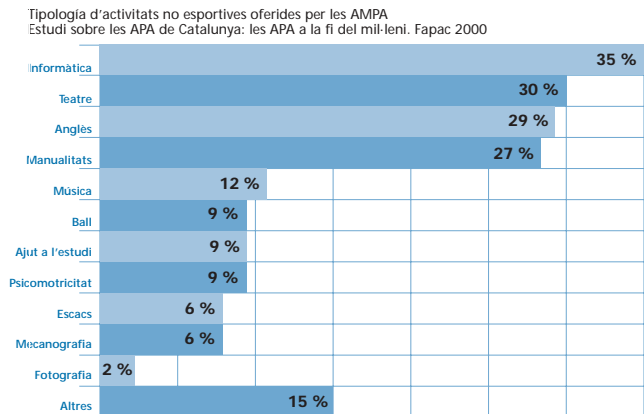
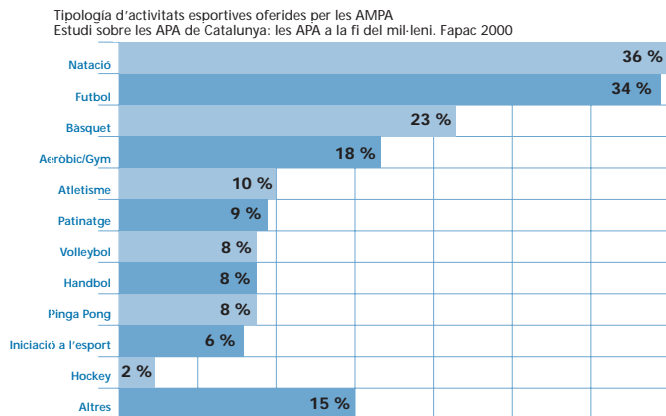
Les associacions de mares i pares d'alumnes

Les AMPA estan oferint, sobretot, activitats extraescolars en el mateix edifici escolar. Segons l'estudi realitzat per la FAPAC, un 81% de les AMPA ofereixen aquest tipus d'activitats. El 69% d'aquestes AMPA ofereix activitats esportives, particularment natació, futbol i bàsquet. El 73% ofereix activitats no esportives (ambdues categories no són, lògicament, excloents), sent les més freqüents i per aquest ordre informàtica, teatre, angles i manualitats.

enllà de l'horari lectiu, amb un caire entre educatiu i lúdic.

És indiscutible, però, que gairebé tothom tendeix a buscar pel seu compte una altra mena de formació -si més no, informació- fora de l'àmbit escolar o familiar. I és justament aquí on es pot trepitjar una terra de ningú, una mena d'espai neutre, on la tria hauria de correspondre al lleure albir de cadascú. Lliure albir a vegades difícil d'exercir. Perquè les opcions per ocupar les hores lliures -sense especificar-ne cap per òbvies- es presenten avui amb un ventall de possibilitats tan ampli, divers i prolíx, que sovint anoreen tota disposició personal electiva, i desorienten i entrebanquen més que no pas informen i formen favorablement. La societat de la informació, la cultura de masses, les noves tecnologies han obert un finestral immens que enlluerna el neòfit tot provocant-li una fam de descobrir i consumir d'una manera compulsiva parcel·les d'oci formativament improductiu i, més d'un cop, ostensiblement nociu.

I aquí és on el parer de l'escola torna a ser preponderant. Si es vol que els joves incrementin la seva capacitat valorativa i de discerniment ponderat, a més d'oferir-los coneixement i de planificar-los activitats competitives, més o menys reglades, cal ajudar-los sobretot en la conformació d'actituds crítiques, en l'adquisició d'hàbitus i sensibilitats prou afinades per aconseguir -per poder navegar en solitari per aquest mar de confusió sense perdre el nord- allò que Blumenberg defini com un dels guanys més preuats de qualsevol projecte pedagògic: "capacitat de no deixar-se seduir".

En general, les AMPA tendeixen a externalitzar la gestió d'aquestes activitats en alguna entitat o empresa i són casos comptats aquells en què l'AMPA contracta directament monitors individuals per a algunes activitats.

Tanmateix, la situació més freqüent és l'externalització múltiple, és a dir, la distribució d'encàrrecs entre diverses entitats: les esportives a uns, les expressives a uns altres...

Les entitats de lleure

Els esplais i els agrupaments escoltes han ofert, tradicionalment, activitats de cap de setmana, tenint com a dia bàsic el dissabte. Aquestes activitats són de caire convivencial, lúdiques, d'excursionisme, expressives, de solidaritat o de qualsevol altre projecte o centre d'interès.

Però cada cop hi ha entitats que obren tots els dies de la setmana, amb horari extraescolar, i que ofereixen activitats de tota mena: tallers, grups de teatre, grups de diables, ludoteca, informàtica, esports... És el cas de molts centres d'esplai de Movibaix, al Baix Llobregat. A vegades també ofereixen serveis vinculats, com la recollida dels infants a les escoles o activitats de reforç o d'ajuda per fer els deures. Actualment, els esplais de funcionament diari tendeixen a establir acords i convenis amb les escoles veïnes, sempre que és possible. Un element a tenir en compte és que en aquesta modalitat d'activitats extraescolars s'hi barregen nois i noies d'escoles diferents.

Tanmateix, les entitats de lleure que estan oferint globalment més activitat extraescolar diària com la citada són les federacions i moviments d'esplai, les fundacions especialitzades en el sector i les entitats de serveis educatius.

El finançament és precari. Moltes entitats signen convenis amb els ajuntaments per poder sostenir el funcionament diari, però no poden oferir bons sous als monitors i l'estabilitat dels equips acaba sent fràgil. Les famílies solen aportar una quota que sovint no arriba ni al 50% del cost real.

Les administracions públiques

Les administracions locals ofereixen, en aquests moments, tres tipus d'oferta a la població:

- › **Programes d'activitats extraescolars a les escoles**, per a tota la població, d'acord amb les AMPAS i en conveni o contractant alguna o algunes entitats o empreses de servei que se'n facin càrrec. És el cas dels ajuntaments de Mollet del Vallès, Sabadell, el Prat de Llobregat, Viladecans o Sant Boi de Llobregat. A Sabadell, per exemple, s'ha optat per un model pactat entre les AMPA, el Moviment d'Esplai del Vallès, les entitats de lleure, els claustres de professors dels centres i l'Ajuntament. L'Ajuntament convenia amb el MEV i amb les AMPA i aquestes ho fan amb les corresponents entitats de lleure. La fórmula, anomenada "L'Esplai a l'Escola", permet que, als beneficis propis de l'oferta educativa extraescolar de qualitat, s'hi sumin valors afegits, altament positius, que afavoreixen la promoció del teixit associatiu de la ciutat i la millora de la seva gestió organitzativa.
- › **"Centres Oberts" de titularitat pública per als infants de la població amb dificultats socials**, que ofereixen un programa d'acolliment i d'activitats extraescolars intencionalment assistencial i de funció compensatòria. A la província de Barcelona, per exemple, hi ha 82 centres oberts, dels quals 26 són de titularitat privada i 56 són de titularitat pública.
- › **Espais de lleure infantil de titularitat pública** en el marc d'equipaments cívics o culturals de la població, servei que actualment es tendeix a substituir per

altres fórmules de conveni o acords amb entitats.

Més enllà d'aquestes fórmules, s'ha de tenir en compte que alguns ajuntaments aposten directament per establir convenis amb les entitats de lleure, sense que això comporti excloure les altres possibilitats d'oferta de serveis al municipi.

Es el cas de l'ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat, que manté convenis quadriennals amb 11 centres d'esplai de funcionament diari o l'ajuntament de Sant Joan Despí, que signa convenis anuals amb les 4 entitats d'esplai del municipi i els ofereix la possibilitat de prestar altres serveis gestionats amb l'Administració.

Les associacions especialitzades

Moltes associacions i entitats no lucratives especialitzades (associacions esportives, corals, colles castelleres, centres excursionistes, etc.) estan desenvolupant activitats extraescolars especialitzades en l'esport, la música, l'excursionisme, les tradicions...

A diferència de les altres iniciatives descrites, en aquest cas l'eix motor és l'aprenentatge o la realització d'una activitat concreta, per la qual cosa l'oferta no s'organitza ni es planteja com a servei orientat a la conciliació dels horaris familiars o a l'atenció educativa més enllà de l'aprenentatge de l'especialitat.

Quadre dels models actuals d'intervenció

On es fa Qui impulsa	A l'escola (School based)	En un centre independent (Centre based)
Sector associatiu	A) Servei d'activitats extraescolars de les AMPA, gestionat en conveni amb entitats o bé directament.	B) Centre d'Esplai de funcionament diari. C) Associacions especialitzades (musicals, esportives, culturals, artístiques, etc.).
Sector administració pública	D) Programes d'activitats extraescolars a les escoles, per a tota la població.	E) Centre Obert per a la població infantil i juvenil amb dificultats socials. F) Espais de lleure infantil en equipaments cívics o casals de joves de titularitat municipal.

El sector mercantil

Existeix un nodrit sector mercantil (acadèmies, gimnasos, etc.) que organitza activitats molt diverses, habitualment orientades als aprenentatges complementaris, de reforç o d'especialització: molt freqüentment es tracta de classes d'anglès, informàtica, judo, taekwondo... però també, no tan sovint, de formació en àmbits artístics: plàstica, ceràmica, dansa, etc.

En el sector privat es pot trobar de tot: serveis d'altíssima qualitat i serveis molt mediocres; iniciatives que contemplen els aspectes educatius i d'altres que només tenen cura dels aspectes tècnics; preus molt elevats i preus relativament assequibles...

Les activitats extraescolars en els centres de l'experiència pilot: síntesi de les dades aportades pels centres

Modalitats d'organització del servei

Existeix una gran dispersió en les respostes a aquest tema. En general, podem dir que la majoria de les activitats estan "externalitzades" en alguna entitat o empresa i només en casos comptats és l'AMPA qui contracta personal "individual" per a algunes activitats. Tanmateix, la situació més freqüent és l'externalització "múltiple", és a dir, distribuir els encàrrecs entre diverses entitats: les esportives a uns, les expressives a uns altres.

Equip de monitors

Habitualment els monitors s'encarreguen d'una activitat, però en alguns casos el que fan és acompanyar els infants al lloc on es realitza l'activitat extraescolar "especialitzada" (quan aquesta és fora de l'escola) i quedar-se a l'escola amb els infants que no fan l'activitat extraescolar, realitzant activitats menys especialitzades o de realització més lliure com ara jocs al pati, ludoteca, o fer els deures. En la majoria dels casos es dona algun tipus de contracte: obra i servei, fix, temps parcial, fix discontinu...). La formació més habitual és la titulació esportiva (INEF, monitors esportius DGE) per a les activitats esportives i titulació de lleure (monitor, director) per a la resta. Tanmateix, en alguns casos intervenen professors d'idiomes o mestres amb especialitat d'educació física. En la majoria de les escoles existeix la figura d'un coordinador de les activitats extraescolars.

Plantejament educatiu

En la majoria, existeix un lligam entre les activitats extraescolars i el projecte educatiu de centre i això és valorat molt positivament. Es dona una gran diversitat d'objectius educatius, sent els més citats, per ordre de freqüència:

- › Fomentar activitats concretes: música, esport, idiomes, natació, teatre...
- › Oferir un espai de lleure, la possibilitat de gaudir del temps lliure, complementar les activitats lectives amb altres de no lectives...
- › Potenciar els esports de grup
- › Incidir en l'educació dels valors, actituds i hàbits, com ara: autoacceptació, saber guanyar i perdre, creativitat...
- › Aprendre determinades tècniques i gestos bàsics de les matèries esportives... Les ràtios oscil·len entre 1/8 i 1/20, sent 1/10-12 la situació més freqüent.

Tipus d'activitats

Descomptant la piscina, activitat extraescolar que ofereix el 61,5% de les escoles, i que, en general, sol cobrir totes les edats, de la resta d'activitats:

- › 52% són activitats esportives (comptant psicomotricitat, patinatge, gimnàstica jazz o rítmica, iniciació esportiva, com a activitat físic esportiva; futbol, bàsquet, volei, handbol, com a esports de competició clàssics; i judo o karate com a esports més minoritaris)

AMPA
CEIP Dolors
Almeda
Cornella
de Llobregat
Ferran García

Educar no és aparcar

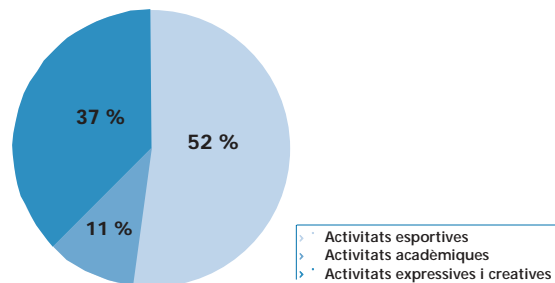
Està clar que degut als horaris laborals que disposem actualment les famílies, és imprescindible que l'escola ofereixi activitats extraescolars continuades de l'horari lectiu per a totes les edats. El que si es pot veure clar és que la utilització d'aquestes activitats primordialment és per part de les famílies amb nens i nenes més petits, que son els que utilitzen més aquests serveis. Un fet a millorar, doncs, és la poca participació dels alumnes dels grups de cicle superior i de cicle mig en les activitats extraescolars que es fan dins de l'espai de l'escola.

El que si que pretenem des de l'AMPA de la nostra escola és que aquesta franja horària no es converteixi en un "aparcar-nos infantil". Per això volem dotar-nos d'un bon ventall de possibilitats per escollir. Hem de tenir en compte que sempre hi ha "predilecció per part dels nens i nenes cap a les activitats lúdiques i/o esportives, fet comprensible després de tota una jornada educativa.

Però nosaltres, com a entitat al servei de tots els pares i mares de l'escola, també hem d'oferir altres activitats educatives, encara que a vegades són propostes que no poden iniciar-se per no arribar a un mínim d'alumnes. Tanmateix, any rere any consolidem el nostre projecte i augmenta el nivell de satisfacció per part de tothom.

- > 11% activitats més aviat "acadèmiques" com anglès, informàtica o aula d'estudi.
- > 37% restant són activitats expressives i creatives en general: música, dansa, teatre, contes, ludoteca, activitats globalitzades per a infants petits...

Tipus d'activitats extraescolars realitzades en els centres pilot
Estudi sobre les APA de Catalunya: les APA a la fi del mil·lenni. Fapac 2000

Infraestructura

La majoria de les activitats es realitzen a la mateixa escola (pati, aules o aules específiques). L'excepció és l'activitat de piscina i, en casos comptats, algunes activitats artístiques o esportives que tenen lloc a les seus de les entitats que les organitzen.

Seguiment i informació

Independentment del model de gestió, a la majoria de les escoles existeix una comissió d'activitats extraescolars que supervisa el funcionament, o bé es considera que aquesta funció l'assumeix implícitament l'AMPA. Pràcticament totes les escoles consideren que les famílies estan prou informades i les convoquen a una reunió informativa o els donen materials informatius.

Economia

Resultats. És difícil treure línies comunes d'aquest apartat, perquè la diversitat d'activitat i d'envergadura de les extraescolars condiciona una gran diversitat econòmica. En general, els resultats són discretament positius, i els superàvits es reinverteixen en la millora del servei (compra de material esportiu, compensació d'alguna activitat deficitària...) o en una aportació econòmica genèrica a l'escola.

Quotes. La majoria de les escoles cobra segons l'activitat que es desenvolupa. La banda de quota més freqüent estaria entre els 13,22 euros i els 21,04 euros mensuals.

Beques. En cap dels casos estudiats hi ha cap mena de beca per a les extraescolars. Algunes escoles reben alguna subvenció de l'Ajuntament o del districte, a vegades ocasional i a vegades només per a la pràctica esportiva.

Temes clau de les activitats extraescolars

Usuaris

La situació

No tothom té accés. Les dificultats econòmiques amenacen la igualtat d'oportunitats quant a l'accés a aquest tipus d'activitats per part de moltes famílies.

Risc d'estigmatització. Constatem una tendència a la derivació de nens i nenes amb necessitats especials cap els centres d'esplai per part dels Serveis Socials. Aquesta tendència no es compensa amb la generació de recursos per mantenir o atreure els infants sense dificultats socials, la qual cosa pot traduir-se en una progressiva estigmatització del servei.

Diferència entre infants i adolescents. D'altra banda, així com en el segment de Primària s'hi concentra molta més oferta, amb els nois i noies de Secundària és més difícil encertar i establir una oferta d'activitats adequada. A partir dels 11/12 anys és més fàcil no fer res, perquè els nois i noies són més autònoms i les famílies pateixen menys per la seva seguretat i protecció. Aquest no fer res no es tradueix necessàriament en un oci relaxant o creatiu, sinó que a vegades acaba sent una font d'avorriment i de frustració.

Les alternatives

Buscar fórmules que abarateixin les quotes de les famílies sense renunciar a la qualitat de les activitats o de l'atenció educativa vers els infants, conscienciant l'entorn social i els poders públics sobre els costos reals d'aquest tipus de serveis.

Posar l'accent en garantir la integració i la convivència plural enfront del risc d'estigmatització de les activitats, com a element de cohesió social i de qualitat de vida. **Cal tenir en compte diversos aspectes:** des de les ràtios i els monitors de suport a la integració dels infants amb necessitats especials, fins a la mateixa selecció de les activitats, que han de resultar atractives per a un ample ventall de la població.

Impulsar específicament les activitats extraescolars dels adolescents. Hem de posar recursos en l'oferta orientada als nois i noies de 12 a 16 anys, un segment d'edat sovint difícil de motivar i alhora amb més capacitat per participar activament en el disseny dels projectes i en l'expressió dels propis interessos.

Equip de monitors

La situació

Insuficient estabilitat dels equips. Aquest és un tema clau del servei, i actualment el nivell de professionalització i de reconeixement no assegura equips estables.

Poca formació i titulació. El nivell de qualificació és, malgrat tot, més baix del que

seria desitjable. La formació de lleure reconeguda a Catalunya no afecta els monitors de les activitats extraescolars, sinó solament als d'activitats de vacances, malgrat els canvis socials, econòmics, sanitaris, etc. de la societat.

Precarietat laboral. En general, es tracta d'una feina poc qualificada i no massa ben dotada econòmicament. Això, en les associacions que organitzen aquestes activitats, té a veure també amb el poc suport que reben. Sovint, per abaixar els preus a les famílies, les entitats tendeixen a pagar uns sous molt baixos, amb la qual cosa acostumen a tenir dificultats per consolidar els equips.

Les alternatives

Vetllar per la continuïtat i solidesa a dels equips d'educadors. Sempre que sigui possible i raonable, és necessari procurar que l'equip d'educadors de les activitats extraescolars sigui el mateix que durant el curs atén els infants en el menjador escolar o en les activitats de vacances.

Reconèixer i qualificar la tasca educativa. L'atenció educativa als infants i adolescents en les activitats extraescolars és una tasca de gran responsabilitat que demana competència, formació, maduresa, tant si es realitza de manera professional com de manera voluntària. És fonamental comptar amb el recolzament dels pares i mares.

Potenciar el paper d'un coordinador/a que afavoreixi la cohesió educativa de les diferents activitats i alhora aporti estabilitat a l'equip.

Avançar en la millora de la situació laboral dels monitors. La solidesa, estabilitat i professionalitat dels equips no serà possible sense una millora substancial de les seves condicions laborals. Encara que aquest avenç planteja dificultats econòmiques concretes, particularment per a les famílies, no hem de fomentar el treball precari i inestable.

Plantejament educatiu i activitats

La situació

No sempre predominen criteris clars sobre què és raonable i que no ho és de ser impulsat com a activitat extraescolar. Per exemple, calen més hores d'anglès fora de l'horari lectiu o el que cal és que l'anglès s'aprengui amb èxit en l'horari lectiu?

La qualitat de les activitats no està sempre assegurada. No sempre és evident la coherència amb el projecte educatiu de centre i, en general, el professorat està insuficientment implicat en aquests tipus d'activitats.

Es pot arribar a provocar una saturació d'activitats dels infants com a conseqüència de les dificultats de conciliació del l'horari lectiu amb els horaris laborals.

En la pràctica esportiva extraescolar no sempre es prioritzen els valors educatius, i es corre el risc de cultivar una concepció segregadora o elitista de l'esport, que és la concepció dominant, marginant els infants i adolescents menys dotats físicament.

Les alternatives

Cultivar la sensibilitat educativa i la cultura pedagògica de les famílies i dels interlocutors socials pel que fa a les activitats extraescolars. Cal incorporar la reflexió sobre les activitats extraescolars a les reunions i a la formació de mares i pares, per trobar les solucions de conciliació dels horaris laborals que siguin realment educatives per als infants, i no solament assistencials; i, d'altra banda, cal utilitzar els mitjans de comunicació, com a estri de creació d'opinió.

Afavorir la coherència pedagògica. Hem d'assegurar el lligam de les activitats de vacances amb el projecte educatiu de centre i amb els reptes educatius actuals dels nostres nois i noies, implicant el professorat. Tanmateix, hem de potenciar l'enfocament lúdic de les activitats extraescolars, evitant "fer més escola" després de l'escola.

Qualificar els monitors per qualificar les activitats. Les condicions laborals i contractuals, de formació i titulació, d'organització i lideratge de l'equip, así com de ràtio, tenen una conseqüència directa en la qualitat de la tasca educativa.

Prestar especial atenció educativa a la pràctica esportiva, molt estesa entre la població infantil i adolescent, assegurant que el centre educatiu participa en les entitats organitzadores.

Infraestructures

La situació

Limitacions dels edificis escolars. L'ús intensiu de l'edifici escolar per a les activitats extraescolars, comporta haver de resoldre alguns aspectes que poden arribar a ser conflictius: la gestió de la neteja, el manteniment i la consergeria; la gestió dels espais que habitualment tenen un ús acadèmic, com ara la biblioteca, la vigilància de l'edifici mentre es realitzen les activitats, etcètera.

Limitacions dels locals dels centres d'esplai. Molts centres d'esplai tenen problemes infraestructurals seriosos: d'espai, de manteniment..., i no disposen de patis o zones adequades per al joc a l'aire lliure o la pràctica esportiva.

Les alternatives

Implicar l'Administració Pública en l'adequació i la gestió quotidiana dels edificis escolars com a seu de les activitats extraescolars, així com en la dotació d'equipaments adequats per a les entitats de lleure del municipi.

AMPA
CEIP José
Echegaray
Martorell
Olga Fernández

Aprender, jugar i conviure

Des de l'AMPA creiem fermament que les activitats extraescolars son una part més de l'educació, on es reforça i assoleixen hàbits de solidaritat i convivència al mateix temps que s'adquireixen coneixements d'una forma lúdica. Al nostre centre pels matins tenim l'acollida per tots els cicles.

A les tardes els més petits poden fer anglès on jugant van adquirint vocabulari; i psicomotricitat i plàstica on desenvolupen hàbits i habilitats. Els nens i nenes d'educació primària poden escollir entre informàtica; anglès, on adquireixen coneixements també de forma lúdica; futbol, una activitat esportiva on es potencia el treball en equip o plàstica que els ajuda a desenvolupar la creativitat, la imaginació i els hàbits de treball.

Valorem la nostra experiència en les diferents activitats com a molt positiva, malgrat ens agradaria que més pares i mares consideressin les activitats extraescolars com a part de l'educació dels seus fills i filles. Aquesta fita es el nostre objectiu.

Afavorir que els patis i pistes de les escoles es puguin utilitzar per part de les entitats d'esplai i les associacions del barri.

Gestió i organització

La situació

La dispersió de sistemes de gestió com a tònica general. Es dona una gran dispersió de models de gestió en les activitats extraescolars, la qual cosa dificulta la visió de conjunt i la coordinació de totes les iniciatives.

Risc de tancar-se. En la recerca de solucions al problema de les activitats extraescolars dels infants, cadascun dels agents educatius corre el risc d'anar fent, sense coordinar-se o pactar amb les altres iniciatives, oferint un ventall d'activitats que resultaran insostenibles com més disperses siguin.

Les alternatives

Diferenciar clarament què és la responsabilitat, l'impuls i la promoció de què és l'execució o la gestió directa. Que l'AMPA sigui responsable de construir una oferta d'activitats extraescolars no vol dir que hagi d'assumir necessàriament la gestió directa, contractació de personal, organització de les activitats. Tot i que hi haurà excepcions, la solució més viable i generalitzable seria encarregar la gestió directa a una entitat especialitzada.

A igualtat de qualitat educativa, cal prioritzar els acords i convenis entre les escoles i les entitats sense afany de lucre per dur a terme la gestió de les activitats extraescolars. Les AMPA i les entitats d'esplai formem part del teixit associatiu català i hem de potenciar que aquest sigui fort i pugui desenvolupar projectes alternatius al del mercat, d'altra banda, ben legitims.

Assegurar la coordinació interna. En les activitats extraescolars organitzades des de l'escola, cal crear i fer funcionar una comissió de seguiment en la qual estiguin presents famílies, mestres i monitors.

Fomentar l'obertura als projectes territorials. Sempre que sigui possible, hem de buscar la manera d'arribar a acords entre les escoles i les entitats d'esplai d'un barri, districte o població.

Economia

La situació

No hi ha prou recursos econòmics per garantir qualitat i accessibilitat. Davant la miopadesa de recursos es pot tendir a fer activitats de poca qualitat, que acaben sent desmotivadores i que acaben atraient exclusivament a aquells infants que no disposen de mitjans per pagar alternatives de més qualitat.

L'Administració Pública està encara poc implicada. L'esforç que han de fer les famílies en el finançament de les activitats extraescolars és desproporcionat. Les entitats sense afany de lucre, d'altra banda, es veuen abocades a una feina intensiva de recerca de recursos extra.

Les alternatives

Incorporar criteris de sostenibilitat de les activitats, i fer-los compatibles amb la recerca de qualitat pedagògica. El divorci permanent entre economia i pedagogia només es resol de manera dinàmica buscant entre tots solucions que contemplin les dues vessants i que busquin l'equilibri.

Implicar l'Administració local en la recerca de solucions. A partir de les necessitats del barri i de la pròpia experiència, hem de fer arribar propostes als poders públic perquè puguin orientar les seves polítiques de promoció de les activitats extraescolars, ajuts econòmics, beques, etcètera.

Marc jurídic i responsabilitats

La situació

No hi ha encara una normativa coherent per a les activitats extraescolars, tant si les promouen les escoles com si les promouen les entitats d'esplai. Existeixen trossos de normatives que afecten aspectes sectorials: la formació dels monitors de lleure (que, de fet, només afecta les colònies i casals) o les recomanacions sobre les sortides escolars.

Les alternatives

Regular sense encotillar. Cal una normativa clara i senzilla, que ajudi realment a desenvolupar tot aquest camp educatiu i que es regeixi pels criteris següents: promoure i multiplicar les experiències; garantir la seguretat dels infants i les seves famílies; millorar la qualitat dels projectes; protegir els educadors; estimular la coresponsabilització; i coordinar els diferents departaments de les administracions públiques implicades.

AMPA
CEIP
Sant Josep
El Pi
L'Hospitalet de
Llobregat
Angels Prat

Vam començar com una colla de diables...

Una activitat extraescolar que, m'atreuria a dir que és la que compleix amb més amplitud l'ideari del centre, és el grup de tabalers. Vam començar com una colla de diables que, en els inicis, era una activitat extraescolar on pares, mestres i nens, conjuntament, feien diferents tallers per elaborar les maces, els vestits, assajar les danses i aprendre tots els intrínquils del foc.

Passat un parell d'anys, ja no tenia sentit com a activitat extraescolar pròpiament dita. Tot i això, la necessitat de tenir uns tabalers propis va fer sorgir una nova activitat. Els alumnes en dos grups, un inicial i l'altre més avançat, fan un dia a la setmana l'aprenentatge de ritmes amb els tabals. També hi ha un grup de pares tabalers.

Aquesta activitat té la particularitat que aplega persones dels diferents estaments que té l'escola. Cobreix espais de lleure de famílies senceres i dona continuïtat de relació perquè està oberta a exalumnes i expares de l'escola.

CEIP
Costa i
Llobera
Barcelona
Teresa Roqué

Els tallers un exemple de treball en comú de mestres i monitors

El fet de què el cent per cent dels alumnes de l'escola Costa i Llobera es quedin a dinar, ha fet que mestres i monitors, ens proposéssim planificar aquest temps de manera molt acurada.

Més enllà d'educar els infants i joves en els hàbits de vida quotidiana i de aliments reposar energies amb els aliments necessaris, calia treballar una sèrie de destreses i habilitats per complementar el Pla de Centre.

Així doncs, a l'escola en el temps del migdia, organitzem de 1r a 6è uns tallers fixos que són el de música i dansa, el de teatre, el d'expressió artística i el d'anglès. Les activitats que es duen a terme en aquests tallers, les programem conjuntament mestres i monitors/res i serveixen per reforçar i complementar els continguts que reben els infants en horari lectiu.

A més a més cada any, en fer el "Pla de funcionament del temps del migdia", mestres i equip de monitors determinem per a cada curs, i segons les característiques, altres tallers "variables".

Un dels que té més èxit el "D'animació amb plastilina", que pretén apropar els nois i noies de 5è a les Tecnologies de la Informació i Comunicació i que consisteix en fer un videomuntatge amb

10 Recomanacions pràctiques

1 Establir acords o convenis de col·laboració entre l'escola i les entitats sense afany de lucre, sempre que sigui possible i s'asseguri la qualitat educativa. Els convenis poden ser molt diversos, i sempre han de comportar un contracte signat on s'explicitin els compromisos i les responsabilitats de cadascú:

- › Acord entre l'escola i el centre d'esplai del barri, incorporant l'entitat de lleure al consell escolar amb veu.
- › Acord entre l'escola i una entitat de serveis vinculada al moviment d'esplai, quan no hi ha un centre d'esplai al mateix barri.
- › Acord entre l'Administració Pública, les AMPA i el moviment d'esplai (centres d'esplai, entitats de servei) per atendre les necessitats del conjunt del territori.

2 Plantejar-se la possibilitat de crear una entitat de lleure en el si de l'escola, quan no existeix la possibilitat d'establir convenis amb cap entitat del barri o del moviment d'esplai, de manera que pugui assumir la gestió professionalitzada de les activitats extraescolars.

A aquest efecte, plantegem potenciar la figura d'un mestre en comissió de serveis o bé la figura d'un educador social dedicat a estructurar, coordinar i dinamitzar el projecte d'extraescolars en un centre educatiu.

3 Implicar l'Administració Pública en els ajuts, infraestructura, reconeixement i difusió de les activitats. Per exemple:

- › signant convenis de col·laboració que comportin ajuts econòmics, de cessió de locals o de manteniment, d'ús d'espais públics com ara parcs urbans, piscines o poliesportius...
- › convidant els representats dels poders públics a col·laborar directament amb les entitats, per exemple, formant part dels òrgans assessors...
- › fomentant la difusió dels projectes i iniciatives a través dels mitjans de comunicació locals (ràdio, premsa, fullets, cartells publicitaris institucionals, rètols dels carrers...)

4 Rendibilitzar els esforços entre les diferents iniciatives no-lucratives d'un territori, de manera que es poguessin coordinar les activitats extraescolars de diverses escoles entre si, o de les escoles i els centres d'esplai, afavorint la barreja dels infants entre diverses escoles i la realització d'activitats minoritàries que no es podrien dur a terme només des d'una iniciativa.

5 Informar i formar les famílies i l'entorn sobre la funció educativa de les activitats extraescolars. Per exemple, a partir de:

- › Informació i debat a les reunions generals de mares i pares i reunions de classe a començament del curs escolar
- › Reflexió entre les famílies sobre l'espai extraescolar, que és raonable i que no ho és de ser impulsat com a activitat fora de l'horari lectiu, així com dels riscos

d'una excessiva institucionalització dels infants.

- › Difusió de les activitats extraescolars en els mitjans habituals de l'escola i de l'esplai: butlletins, fullets, dossiers, memòries, triptics, gestions de matriculació, fent constar el plantejament de cooperació com a valor de qualitat afegida, tant des del punt de vista educatiu com del punt de vista associatiu.

6 Vincular les activitats extraescolars al Projecte Educatiu de Centre i del territori. Per exemple, es podria:

- › Garantir l'existència a les escoles d'una comissió de seguiment que integri els tres sectors: famílies, mestres i monitors, i potenciar que els monitors puguin participar a reunions de presentació del curs als grups-classe o les organitzades per l'AMPA.
- › Garantir coherència educativa. Les escoles (AMPA i equip de professors) haurien d'exigir coherència dels projectes d'activitats extraescolars amb els projectes educatius de centre, aprovar-los i supervisar-los i, fins i tot, participar en la seva definició. Al mateix temps, les entitats de lleure (centres d'esplai, entitats de serveis) haurien de conèixer els projectes educatius de centre de les escoles del territori i elaborar les seves propostes d'activitat extraescolar en consonància.
- › Afavorir la cooperació entre agents educadors: hi ha activitats educativament molt enriquidores, com ara les excursions, que es poden potenciar molt des d'un impuls extraescolar; o bé hi ha eixos transversals del currículum educatiu que sortirien beneficiats d'una bona coordinació entre els agents educadors. D'altra banda, les activitats extraescolars haurien d'aprofitar al màxim els recursos culturals i equipaments del territori.
- › Fomentar un espai de reflexió i operatiu sobre el "fora escola" en els Projectes Educatius de Ciutat. Per exemple, l'ajuntament de Terrassa ha creat en aquest marc una comissió de Treball "Educació a tota hora", per analitzar la situació, plantejar estratègies, revaloritzar el paper de l'educació no formal a la societat actual i cercar punts de contacte i col·laboració amb l'educació formal.

7 Assegurar un equip de monitors estable, format, titulat, contractat i coordinat. Per exemple, es podrien impulsar mesures com ara:

- › En les activitats extraescolars d'una escola s'hauria de prioritzar, sempre que sigui possible, la continuïtat de la tasca dels equips que atenen els infants al menjador.
- › Un 75 % de l'equip de monitors hauria de tenir el títol de monitors o de directors d'activitats de lleure infantil i juvenil, o bé disposar de la titulació específica necessària de l'activitat que es dinamitza, per exemple, l'esportiva.
- › En totes les activitats extraescolars hauria d'haver-hi un responsable o coordinador, amb la titulació de director d'activitats de lleure infantil i juvenil que afavorís la coherència educativa de les diferents activitats i que aportés estabilitat a l'equip.
- › Tots els monitors que s'hi dediquen professionalment haurien d'estar

plastilina. El procés d'elaboració i posada en escena té una durada de tot el curs escolar, a raó d'una hora setmanal i consta de diferents parts: l'elaboració del guió, l'esboç dels personatges, la creació dels mateixos mitjançant la plastilina, la creació dels decorats i l'escenografia, assaig dels moviments a seguir per donar vida a la història, filmació i enregistrament del muntatge, edició dels fotogrames i visualització del producte final. "Les crispetes estan servides!"

degudament contractats. En el cas dels monitors voluntaris, de dedicació limitada i sense percebre cap remuneració, caldria establir un contracte de voluntariat que comportés, a banda d'una descripció del compromís adquirit, una assegurança d'accidents i responsabilitat civil.

› Seria convenient arribar a acords de pràctiques amb les universitats i centres especialitzats (educadors especials, educadors socials) de cara a completar els equips.

8 Aconseguir ràtios ponderades segons les edats i les necessitats educatives especials, i monitors de suport quan és necessària una atenció específica a infants i adolescents amb disminucions o dificultats socials. Per exemple:

- › Les ràtios "estàndard" desitjables s'haurien de moure entre 1/8 i 1/12, segons l'edat dels infants i el tipus d'activitat.
- › Quan hi ha infants amb necessitats especials (disminucions físiques, sensorials o psíquiques, dificultats socials, etc.) caldria pujar la ràtio segons el grau de dependència o d'atenció individualitzada que es necessiti.

9 Impulsar la participació dels sectors més desfavorits, evitant que l'abaratiment dels preus es tradueixi en una minva de la qualitat educativa amb recursos com ara:

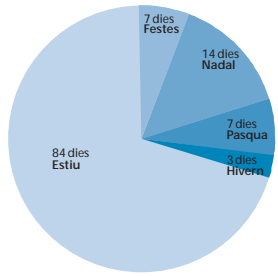
- › Subvencions específiques de les Administracions Públiques i de les Obres Socials de les Caixes.
- › Beques i ajuts familiars dels Serveis Socials de l'Administració Pública local.
- › Aprofitament dels recursos culturals, esportius i naturals del territori, a baix preu especial per a entitats sense afany de lucre.

10 Establir un pressupost digne i equilibrat. Això comportaria:

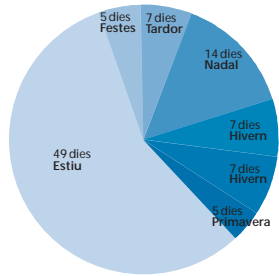
- › La planificació d'ingressos suficients per garantir els paràmetres de qualitat establerts.
- › La determinació de quin seria el nombre mínim d'infants i el volum mínim d'activitats per fer front a les despeses generals de coordinació i gestió.
- › La determinació, per a cada activitat, de quin seria el nivell mínim d'inscrits que la faria sostenible.
- › La possibilitat de posar-se d'acord amb altres centres per assolir un volum d'inscrits i d'activitats que faci el projecte sostenible.

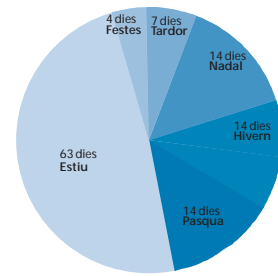
Distribució de les vacances escolars a Espanya
Font: elaboració pròpia a partir de dades Eurydice 2001

Distribució de les vacances escolars a Dinamarca
Font: elaboració pròpia a partir de dades Eurydice 2001

Distribució de les vacances escolars a França
Font: elaboració pròpia a partir de dades Eurydice 2001

D'altra banda, les famílies espanyoles gaudeixen, de manera habitual, d'unes 4 setmanes de vacances concentrades al mes d'agost. Això vol dir que entre les vacances dels pares i mares i les vacances dels fills i filles hi ha una franja important de 7-8 setmanes sense escola, però tampoc sense disponibilitat parental per fer-se'n càrrec.

Les fórmules que usen les famílies per superar aquest temps d'*impasse* han estat i són molt diverses. Moltes famílies opten per delegar en els avis. Altres recorren a les amistats o veïns que disposen de més temps. Però una de les fórmules més estesa en l'última dècada ha estat la inscripció del fill o filla a activitats de vacances.

Cal tenir en compte que el temps de vacances és un temps amb personalitat específica pròpia dins del que es pot anomenar "fora-escola". De fet, és el temps més "fora-escola" de tots, especialment si ens referim a les vacances d'estiu, que marquen el ritual de transició de l'any escolar.

Dimensió de la situació actual

Actualment deuen quedar pocs nens i nenes a Catalunya que mai hagin anat al casal d'estiu, a colònies o a campaments, sobretot si tenim en compte que les estades o convívencies que l'escola organitza durant el curs escolar també reben sovint el nom genèric de "colònies".

Tradicionalment, les activitats de vacances, molt consolidades a Catalunya, han tingut un accent global i convivencial. Amb els anys, aquest tipus de servei educatiu s'ha desplegat extraordinàriament, arribant a gairebé tots els sectors socials.

Hi ha una demanda creixent d'activitat d'estiu organitzada per als infants durant el període de la darrera setmana de juny a la segona quinzena de setembre, però particularment durant el mes de juliol. Aquesta demanda té un fort accent social i l'activitat és concebuda més com a servei per a les famílies que treballen que com a activitat educativa amb interès propi.

Tanmateix, entre les famílies amb més recursos econòmics, l'activitat d'estiu també sol ser

viscuda com una plataforma intensiva d'ensenyaments complementaris: mecanografia, anglès... o bé com a pràctica de determinades disciplines esportives, o especialitats artístiques.

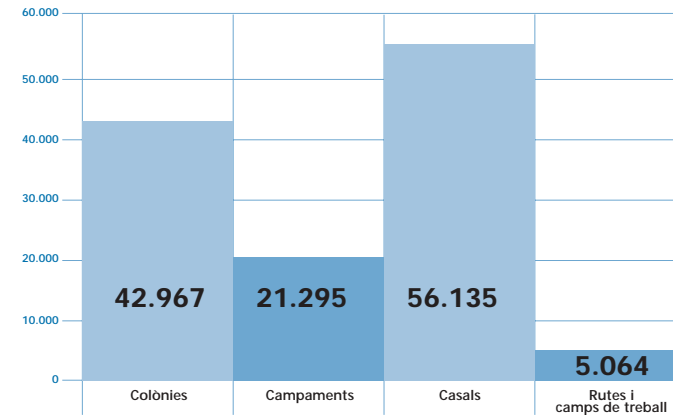
Per tant, l'oferta d'activitat de vacances s'ha diversificat, oferint actualment moltes modalitats, les quals, a més a més, són combinables entre si, però la informació que reben les famílies és molt dispersa, de manera que resulta difícil identificar les que poden ser més interessants o convenients per als fills i filles.

D'altra banda, sovint, l'escola desconeix què fan els alumnes durant l'estiu, i cada entitat organitzadora desconeix quines altres activitats ha fet o acabarà fent l'infant al llarg de l'estiu. Com a resultat, és difícil valorar aspectes com el ritme, el cansament o la coherència educativa.

Prentem com a referència les dades del Servei d'Estadística i Documentació del Departament d'Ensenyament, al curs 2001-2002 hi havia a Catalunya 772.457 nois i noies entre 3 i 16 anys matriculats.

Segons dades de la Secretaria General de Joventut, unes 125.461 places de colònies, casals i campaments van ser ocupades durant l'any 2001 en activitats de vacances, amb la distribució següent.

Nombre de participants per activitats de vacances
Secretaria General de Joventut 2001

La distribució per edats entre el ventall d'activitats d'estiu no és homogènia. Com a exemple, podem observar les dades de les activitats de vacances organitzades per la Fundació Catalana de l'Esplai:

Per franges d'edat, el 64% de les places han estat ocupades per nens i nenes de 3 a 8 anys; el 27% han estat ocupades per nois i noies de 9 a 12 anys i el 9% han estat ocupades per adolescents de 13 a 18 anys.

- › **Casals d'estiu:** el 66% de les places està ocupat per infants de 3 a 8 anys; el 28% per nois i noies de 9 a 12 anys; i només el 6% per adolescents de 13 a 18 anys.
- › **Colònies:** el 47% de les places està ocupat per infants de 3 a 8 anys; el 36% per nois i noies de 9 a 12 anys; i el 17%, per adolescents de 13 a 18 anys.
- › **Campaments:** un 9% de les places està ocupat per infants de 3 a 8 anys; el 52% per nois i noies de 9 a 12 anys; i el 39%, per adolescents de 13 a 18 anys.

Funcions socials del servei

Les activitats de vacances, doncs, compleixen les funcions socials següents:

- › D'una banda, asseguruen atenció i protecció als infants quan l'escola ha tancat i la família no se'n pot fer càrrec encara.
- › D'altra banda, proporcionen als infants unes oportunitats educatives diferents i complementàries a l'escola.
- › Tanmateix, no podem oblidar que, per a les famílies amb recursos econòmics limitats, que disposen de beques de menjador durant el curs acadèmic, les activitats de vacances tutelades o subvencionades per les institucions procuren un nivell d'assistència de continuïtat al rebut durant el temps escolar.

Modalitats d'activitat de vacances

Les modalitats d'activitat de vacances són també molt diverses. Podem, però, agrupar-les de la manera com se les identifica habitualment, encara que la classificació és inexacta:

Modalitat	Característiques
Colònies	Allotjament en casa de colònies i durada habitual d'entre 5 i 15 dies. Amb infants petits solen partir d'un centre d'interès. Amb nois i noies més grans incorporen, a vegades, nivells d'especialització o d'aprenentatge (esport, idiomes...). En aquest cas, se solen anomenar "estades".
Casals	Es fan a ciutat: els nens i nenes tornen cada dia a casa seva. Solen ser les activitats de vacances més vinculades a l'escola. Se solen fer torns setmanals o quinzenals i admeten una gran flexibilitat (horaris de matins, tardes, o tot el dia; amb menjador o sense, etc.). Aprofiten els recursos culturals i els equipaments esportius de la ciutat. Es fan en instal·lacions escolars, municipals o a les entitats de lleure. Amb els nois i noies més grans, solen incorporar algun nivell d'especialització.
Campaments	Allotjament en zones d'acampada i durada habitual d'entre 7 i 15 dies. Solen ser per a nois i noies més grans de 8/9 anys. Poden incorporar alguns nivells d'especialització (ecologia, muntanya, etc.).
Rutes	Són com un campament o colònies itinerant, en què el viatge en si mateix pren un gran protagonisme. Allotjament en albergs, cases de colònies, zones d'acampada, etc. Durada habitual entre 7 i 15 dies. Solen ser només per a adolescents. Poden incorporar un nivell d'especialització (muntanya, descoberta del patrimoni, circuit teatral, etc.).
Camps de treball	Habitualment, reservats per a adolescents més grans de 16 anys. Allotjament en alberg, zona d'acampada o casa de colònies i durada habitual d'entre 10 i 15 dies. Basat en activitats de cooperació i solidaritat amb l'entorn: agrícola, patrimoni arquitectònic, protecció del medi ambient, etc.
Intercanvi internacional	En realitat no és una modalitat, sinó que és una característica que pot acompanyar qualsevol de les altres modalitats ressenyades. Habitualment, reservats per a adolescents més grans de 15 anys. Durada habitual superior als 15 dies, si es fa el doble intercanvi durant el mateix període amb l'interlocutor europeu.

Oriol Homs
Socioleg
Director general de
la Fundació Círem

El lleure, un camp professional de futur

Els canvis socials que s'han produït en els mecanismes bàsics de socialització com la família, la comunitat, els mitjans de comunicació i l'escola han generat la necessitat de potenciar el caràcter educatiu de l'organització del temps lliure de les noves generacions.

Avui l'organització del temps lliure dels infants i dels joves constitueix una necessitat social, no solament per omplir el seu temps o per tenir-los en un espai controlat socialment, sinó bàsicament per oferir-los l'espai en el qual els adolescents aprenen a autoconstruir la seva llibertat personal i acumulen experiències de la relació amb els altres i amb la societat. És a dir, tot allò que abans es feia en el marc del carrer, del barri i de la colla d'amics.

La presa de consciència d'aquesta nova necessitat social, els mitjans que s'hi dediquen, que encara que escassos són ja importants, han anat transformant una acció, en general, voluntària en una nova activitat professional. Així s'han constituït les noves professions del lleure.

Les activitats voluntàries o semiprofessionals del lleure per a infants i joves formen part, avui de forma quasi generalitzada, de la trajectòria professional de molts joves, a través de les quals han desenvolupat competències

Les entitats organitzadores

Partim de la base que no és el mateix qui promou que qui gestiona o, fins i tot, qui finança en molts casos no és la mateixa entitat o institució qui assumeix les tres funcions. De tota manera, entre els promotors destaquem:

- > El sector associatiu de caràcter educatiu: entitats de lleure (centres d'esplai, agrupaments escoltes...) i les AMPA.
- > Les administracions públiques: ajuntaments, departaments de l'administració, equipaments públics...
- > Les associacions i entitats especialitzades: associacions esportives, corals, centres excursionistes, colles castelleres, etc.
- > El sector lucratiu: empreses privades (per exemple, les que organitzen colònies per als fills dels treballadors) empreses de serveis educatius, acadèmies, gimnasos, etc.

Les associacions de mares i pares d'alumnes

Les AMPA estan oferint, sobretot, casals d'estiu en el mateix edifici escolar. A vegades, aquest casal d'estiu està gestionat per una empresa o associació especialitzada. Altres vegades, l'AMPA busca els seus propis recursos humans per tirar endavant el casal.

El finançament també és divers, però en la majoria dels casos, sol haver-hi alguna ajuda municipal.

Segons l'estudi sobre les AMPA de Catalunya, realitzat per la FaPac, un 41% dels CEIP ofereixen casals d'estiu, més de la meitat dels quals són gestionats amb participació activa de l'AMPA.

A diferència del servei del migdia, en què la direcció de l'escola i l'equip docent solen participar d'alguna manera, en la mesura en què viuen molt de prop aquest servei, el casal d'estiu descansa més directament sobre la responsabilitat de l'AMPA.

Les entitats de lleure

Les entitats de lleure (agrupaments, centres d'esplai, moviments i federacions de lleure, fundacions especialitzades en el sector, entitats de serveis educatius, etc.) mantenen, des de sempre, una activitat pròpia de colònies i campaments, i han desplegat recentment altres modalitats com ara els casals d'estiu, els camps de treball o els intercanvis internacionals.

Les activitats acullen els infants i joves que durant tot l'any són a l'entitat i també (llevat dels agrupaments escoltes) s'obren a tots els infants i joves del barri.

En molts casos, les entitats d'esplai també ofereixen activitats de vacances en altres èpoques de l'any, com a Nadal o a Setmana Santa.

El finançament és ben divers: hi ha entitats que pràcticament no reben cap ajuda significativa per part de les administracions i n'hi ha d'altres que arriben a convenis específics amb l'ajuntament de la població. Per algunes activitats (com els intercanvis internacionals) hi ha un cert finançament europeu. Però fins i tot en aquest cas, les famílies solen aportar una quantitat considerable.

Les administracions públiques

Les administracions públiques ofereixen, a vegades, una oferta pròpia: casals d'estiu al municipi, impulsats pels ajuntaments; estades i campus esportius, impulsats per la Direcció General d'Esports, etc. També els equipaments públics com ara museus, zoo, poliesportius, etc. ofereixen a vegades una continuïtat dels seus programes educatius durant l'època d'estiu.

Una fórmula habitual és la dels ajuntaments que impulsen els casals d'estiu a les escoles del seu municipi, amb o sense la col·laboració directa de l'AMPA, i a partir de cedir la gestió a alguna entitat de lleure o alguna empresa de serveis.

Les associacions especialitzades

Moltes associacions i entitats no lucratives especialitzades (com ara les associacions esportives, les corals, les colles castelleres, els centres excursionistes, etc.) estan desenvolupant propostes d'estiu que prenen la forma de colònies especialitzades en la música, l'excursionisme o l'esport o, simplement, es persegueixen espais de convivència en medi natural per als seus associats.

En certa manera, la situació d'aquestes entitats no és gaire diferent de la de les entitats de lleure en quant a la realització d'activitats de vacances.

El sector mercantil

Cada cop són més les empreses privades que impulsen activitats d'estiu, generalment adreçades als sectors de població amb més capacitat econòmica.

A banda de les empreses de serveis, també hi ha acadèmies que organitzen activitats de repàs o cursos d'estiu, agències de viatges que organitzen estades a l'estranger, gimnasos, cases de colònies de titularitat privada...

de responsabilitat, treball en equip, iniciativa, capacitats d'organització i de comandament, que després seran molt valorades en el mercat de treball per a la seva aplicació en d'altres professions. Molts dels aprenentatges fets en aquest àmbit constitueixen un dels camps d'entrenament més eficaços de les competències transversals pel futur de la vida professional dels joves.

La seva consolidació com a camp professional constituirà, sense dubte, un pas endavant per al desenvolupament de les activitats de lleure, però alhora obre un nou repte per evitar que les tendències corporatives de totes les professions no ofegui el caràcter no formal de la funció educativa d'aquestes activitats, ni la capacitat de mobilització de recursos voluntaris ni, finalment, l'orientació d'espai de construcció de la llibertat que constitueixen els fonaments de la seva funció social.

Temes clau del casals d'estiu i colònies de vacances

Usuaris

La situació

No tothom té accés. Les dificultats econòmiques amenacen la igualtat d'oportunitats en quant a l'accés a aquest tipus d'activitats per part de moltes famílies. Paradoxalment, passa sovint que el segment de nens i nenes de capes mitjanes (que ni frueixen de beques ni tenen prou diners com per no tenir problemes) són els que poden acabar tenint més dificultats.

Risc d'estigmatització. Constatem una tendència a la derivació de nens i nenes amb necessitats especials cap als casals d'estiu per part dels Serveis Socials. Aquesta tendència no es compensa amb la generació de recursos per mantenir o atreure els infants sense dificultats socials, la qual cosa pot traduir-se en una progressiva estigmatització del servei.

Diferència entre infants i adolescents. D'altra banda, així com en el segment de Primària s'hi concentra molta oferta col·lectiva, en el segment de Secundària les iniciatives són moltes menys, i més aviat s'orienten cap a les opcions individuals de les famílies. A partir dels 11/12 anys és més fàcil no fer res, perquè els nois i noies són més autònoms i les famílies pateixen menys per la seva seguretat i protecció. Aquest no fer res no es tradueix necessàriament en un oci relaxant o creatiu, sinó que a vegades acaba sent una font d'avorriment i de frustració.

Les alternatives

Buscar fórmules que abarateixin les quotes de les famílies sense renunciar a la qualitat de les activitats o de l'atenció educativa envers els infants, conscienciant l'entorn social i els poders públics sobre els costos reals d'aquest tipus de serveis.

Posar l'accent en garantir la integració i la convivència plural enfront del risc estigmatització de les activitats, com a element de cohesió social i de qualitat de vida. Cal tenir en compte diversos aspectes: des de les ràtios i els monitors de suport a la integració dels infants amb necessitats especials, fins a la mateixa selecció de les activitats, que han de resultar atractives per a un ampli ventall de la població.

Impulsar específicament les activitats de vacances dels adolescents. Hem de posar recursos a l'oferta orientada als nois i noies de 12 a 16 anys, un segment d'edat sovint difícil de motivar i alhora amb més capacitat per participar activament en el disseny dels projectes i en l'expressió dels propis interessos.

Equip de monitors

La situació

Ocupació juvenil i voluntariat. Per a molts monitors i monitores, treballar de manera voluntària o professional en una colònia o casal d'estiu és una primera ocupació, la qual, d'altra banda, exigeix una dedicació intensa, exigència educativa i gran responsabilitat. Això no deixa de ser una certa contradicció.

Poca formació i titulació insuficient. El nivell de qualificació és, malgrat tot, més baix del que seria desitjable. La formació oficial que hi ha a Catalunya no ha variat substancialment en vint anys malgrat els canvis socials, econòmics, sanitaris, etc. de la societat, i el nivell de titulació que exigeix la normativa no arriba ni tan sols al 50% de l'equip.

Precarietat laboral. En general, es tracta d'una feina eventual d'estiu, poc qualificada i no massa ben dotada econòmicament. Això, en les associacions que organitzen aquestes activitats, té a veure també amb el poc suport que reben. Sovint, per abaixar els preus a les famílies, les entitats tendeixen a pagar uns sous molt baixos, amb la qual cosa acostumen a tenir dificultats per consolidar els equips.

Les alternatives

Vetllar per la solidesa dels equips d'educadors. Sempre que sigui possible i raonable, és necessari procurar que l'equip d'educadors de les activitats de vacances sigui el mateix que durant el curs atén els infants en el menjador escolar o en les activitats extraescolars.

Reconèixer i qualificar la tasca educativa. L'atenció educativa als infants i adolescents en les activitats de vacances és una tasca educativa de gran responsabilitat que demana formació maduresa, tant si es realitza de manera professional com de manera voluntària.

Avançar en la millora de la situació laboral dels monitors. La solidesa, estabilitat i professionalitat dels equips no serà possible sense una millora substancial de les seves condicions laborals. Tot i que aquest avenç planteja dificultats econòmiques concretes, particularment per a les famílies, no hem de fomentar el treball precari i inestable.

Plantejament educatiu i activitats

La situació

Les tendències socioculturals manen massa. Sovint els criteris educatius en els plantejaments de les activitats de vacances passen a un segon terme, pressionats per necessitats socials o tendències culturals. Un exemple seria el desajust de les vacances laborals de pares i mares amb les vacances escolars, cosa que pot abocar les famílies a sobreocupar els infants durant el mes de juliol. Un altre aspecte és la tendència cap a l'oci de consum, que motiva algunes famílies a demanar un tipus d'activitats poc adients, o la tendència de moltes famílies a la superprotecció, que pot arribar a limitar fortament els plantejaments educatius.

CEIP
Joan Maragall
Esplugues
de Llobregat
Nani Valero
Club d'Esplai Pubilla
Cases-Can Vidalet

Uns mateixos referents educatius

Tot va començar l'estiu del 95. L'esplai va realitzar el casal d'estiu municipal a les instal·lacions de l'escola Joan Maragall d'Esplugues, sota la coordinació de Movibaix.

L'experiència va ser molt maca, tot va funcionar i la valoració que va fer l'escola va ser positiva, sobre tot respecte la gestió de l'equip de monitors/es, les activitats i l'ambientació dels espais.

A partir d'aquí ens van proposar gestionar una part del menjador, en concret l'equip de tres monitores que havien d'atendre els grups de preescolar, la resta se'n feien càrrec els professors de la mateixa escola. De nou la valoració a final de curs va ser positiva i d'aleshores ençà els moments de relació i intercanvi han anat creixent.

Aquest és el vuitè any que l'esplai gestiona tot l'equip de monitors/es del temps del migdia.

Paral·lelament les relacions amb l'AMPA de l'escola també s'han consolidat mitjançant la realització d'activitats de caire extraescolar.

I en definitiva, qui surt més beneficiat amb aquesta conjunció d'esforços són els nens i les nenes del barri que tenen uns mateixos referents educatius: escola, família i entitat de lleure, treballant de manera conjunta per una veritable educació integral dels infants.

La qualitat de les activitats no està sempre assegurada. D'una banda, és necessària la vinculació o coordinació de les activitats de vacances amb el projecte educatiu del centre escolar, i aconseguir la implicació del professorat, aspecte fonamental per motivar infants i famílies. D'altra banda, cal tenir en compte que els aspectes laborals i de formació i composició dels equips de monitors influeixen decisivament sobre la qualitat, com per exemple, el fet de disposar o no del temps necessari per preparar l'activitat, o el fet de comptar amb ràtios adequades (la ràtio 1/10 assegura l'atenció bàsica però no és suficient per atendre diversitat d'activitats i d'infants). Finalment, hi ha elements que representen una oportunitat educativa, com ara la possibilitat de barrejar infants d'edats i nivells acadèmics diferents, que durant el curs escolar estan agrupats d'una altra manera...

Es fan més casals que colònies. L'absència de facilitats econòmiques (beques, descomptes, subvencions...) per abaratir els preus d'aquestes activitats, fa que, en el ventall de l'oferta, els casals d'estiu, més econòmics, restin espai a les colònies, que resulten activitats més cares, però que estimulen un contacte intens amb el medi natural, valor educatiu molt important, sobretot entre la població urbana.

Les alternatives

Informar-nos millor sobre l'activitat real a les vacances. Conèixer què fan habitualment els nens i nenes els mesos de juny, juliol i setembre és bàsic per treure conclusions, detectar mancances i potencialitats i planificar coordinadament. Per tant, és necessari que l'escola conegui els plantejaments, les activitats i la freqüentació de les associacions i espais del barri que tenen oferta d'activitats de vacances i que el centre d'espai conegui el mateix de les escoles del territori.

Cultivar la sensibilitat educativa i la cultura pedagògica de les famílies i dels interlocutors socials pel que fa a les activitats de vacances. Cal incorporar la reflexió sobre les activitats de vacances a les reunions i a la formació de mares i pares, per trobar les solucions de conciliació dels horaris laborals que siguin realment educatives per als infants, i no solament assistencials; i, d'altra banda, cal utilitzar els mitjans de comunicació, com a estri de creació d'opinió.

Afavorir la coherència pedagògica. Hem d'assegurar el lligam de les activitats de vacances amb el projecte educatiu de centre i amb els reptes educatius actuals dels nostres nois i noies, implicant el professorat. Tanmateix, hem de potenciar l'enfocament lúdic de les activitats de vacances, evitant "fer més escola" després del curs escolar.

Aprofitar els recursos i estímuls de l'entorn. En època de vacances el nostre país és particularment pròdig en l'oferta de recursos culturals i educatius (museus, platges, piscines, esports...), molts d'ells ofertats per equipaments o programes de l'Administració Pública. És necessari connectar tota aquesta oferta per seleccionar activitats que siguin alhora accessibles i de qualitat.

Impulsar les colònies i campaments com a activitat extraordinària a la natura, i fer-les compatibles amb els casals d'estiu a ciutat, que poden cobrir un espai de temps més dilatat.

Qualificar els monitors per qualificar les activitats. Les condicions laborals i contractuals, de formació i titulació, d'organització i lideratge de l'equip, així com de ràtio, tenen una conseqüència directa en la qualitat de la tasca educativa.

Infraestructures

La situació

Limitacions dels edificis escolars com a seu dels casals d'estiu. L'ús intensiu de l'edifici escolar en període de vacances, comporta alguns elements problemàtics: la gestió de la neteja, el manteniment i la consergeria; la coordinació amb l'horari de treball dels professors a finals de juny i la primera quinzena de setembre; la gestió dels espais que habitualment tenen un ús acadèmic, com ara la biblioteca; o els mateixos problemes amb què es troben les escoles a l'estiu: pot fer massa calor per estar-s'hi tanta estona.

Disparitat de qualitat en els equipaments per a colònies de vacances, no sempre les cases de colònies o els terrenys d'acampada reuneixen les condicions sanitàries, de qualitat i d'accessibilitat necessàries.

Les alternatives

Implicar l'Administració Pública en l'adequació i la gestió quotidiana dels edificis escolars com a seu de casals d'estiu.

Assajar fórmules alternatives a l'ús dels edificis escolars, com ara l'ús de parcs metropolitans, poliesportius, o altres equipaments públics.

Exigir un estàndard de qualitat a les cases de colònies i terrenys d'acampada, respectant la condició d'equipament educatiu comunitari.

Gestió i organització

La situació

La dispersió de sistemes de gestió com a tònica general. Es dona una gran dispersió de models de gestió en les activitats de vacances: responsabilitat directa de l'Ajuntament, a través de contactes personals de l'AMPA; encàrrec a una entitat, gestió conjunta entre entitats d'un territori...

Risc de tancar-se. En la recerca de solucions al problema de les vacances dels infants, cadascun dels agents educatius corre el risc d'anar fent sense coordinar-se o pactar amb les altres iniciatives.

CEIP
Farigola del
Clot
Barcelona
Carlos Moreno
Xino-Xano
Associació de Lleure

Un esplai dins d'una escola

Xino-Xano Associació de Lleure és una entitat infantil i juvenil dedicada a l'oferta del lleure com a eina pedagògica. Persones vinculades al món del lleure, preocupades per la minsa oferta d'activitats ludicopedagògiques, en els mesos d'estiu, vam decidir posar en marxa la realització de colònies d'estiu.

La nostra associació neix al març de l'any 1994. Es tracta d'una iniciativa sense afany de lucre dins l'àmbit de l'educació en el lleure que té com a objectiu ampliar l'oferta educativa de l'escola i, d'altra banda, potenciar el treball social dins del nostre entorn més proper, el barri del Clot. Llunyanes, per properes que puguin semblar, queden les primeres passes...

Primeres passes en l'organització de la primera tanda de colònies d'estiu a la Casa de Colònies de Cal Diable (Pontons-Alt Penedès). L'èxit de la primera edició engrescà a l'equip de monitors a seguir endavant amb el projecte iniciat l'estiu de 1994 que ens porta al que avui dia som.

Amb una trajectòria de 8 anys de vida hem demostrat una experiència de primer ordre en la gestió de menjadors escolars, casals de nadal i estiu i l'organització de colònies d'estiu.

L'equip de monitors i monitores de l'associació està format per professionals

Les alternatives

Diferenciar clarament què és la responsabilitat, impuls i promoció de què és l'execució o la gestió directa. Que l'AMPA sigui responsable de construir una oferta d'activitats de vacances no vol dir que hagi d'assumir necessàriament la gestió directa, contractació de personal, organització de les activitats. Tot i que hi haurà excepcions, la solució més viable i generalitzable seria encarregar la gestió directa a una entitat especialitzada.

A igualtat de qualitat educativa, cal prioritzar els acords i convenis entre les escoles i les entitats sense afany de lucre per dur a terme la gestió de les activitats de vacances. Les AMPA i les entitats d'esplai formem part del teixit associatiu català i hem de potenciar que aquest sigui fort i pugui desenvolupar projectes alternatius al del mercat, d'altra banda, ben legitims.

Assegurar la coordinació interna. En les activitats de vacances organitzades des de l'escola, cal crear i fer funcionar una comissió de seguiment en la que estiguin presents famílies, mestres i monitors.

Fomentar els projectes territorials. Sempre que sigui possible, hem de buscar la manera d'arribar a acords entre les escoles i les entitats d'esplai d'un barri, districte o població.

Economia

La situació

No hi ha prou recursos econòmics per garantir qualitat i accessibilitat. Aspectes com la implantació de preus màxims no adequats als costos reals, l'existència de poques beques, o el fet de limitar els ajuts a períodes de només 15 dies ocasiona moltes dificultats per oferir activitats de qualitat i alhora garantir un accés no discriminatori. Per exemple, davant la migradesa de recursos es pot tendir a fer poques sortides, desaprofitant així un dels elements educatius clau de les activitats de vacances.

L'Administració Pública està encara poc implicada. L'esforç que han de fer les famílies en el finançament de les activitats d'estiu és desproporcionat. Les entitats sense afany de lucre, d'altra banda, es veuen abocades a una feina intensiva de recerca de recursos extra.

Les alternatives

Incorporar criteris de sostenibilitat de les activitats, i fer-los compatibles amb la recerca de qualitat pedagògica. El divorci permanent entre economia i pedagogia només es resol de manera dinàmica buscant entre tots solucions que contemplin les dues vessants i que busquin l'equilibri.

Ajudar l'Administració a definir el marc. No hem d'esperar que ens vinguin donats els criteris de l'Administració Local. A partir de les necessitats del barri i de la pròpia experiència, hem de fer arribar propostes als poders públic perquè puguin orientar les

seves polítiques d'homologació, ajuts econòmics, beques, adequació dels preus màxims de referència...

Marc jurídic i responsabilitats

La situació

Una normativa que no respon a les necessitats actuals. La normativa existent, de la Secretaria General de Joventut, afecta a les activitats de vacances organitzades per les entitats de lleure i als casals d'estiu promoguts per les AMPA quan s'acaba el curs escolar. És una normativa desfasada, inspirada en la situació dels anys 70 i 80, en què hi havia una molt feble professionalització i les tendències socials i culturals eren molt diferents a les actuals. Per posar un exemple, aquesta normativa no exigeix que ni tan sols el 50% de l'equip de monitors estigui titulat.

D'altra banda, aquesta normativa de la Secretaria General de Joventut és poc coherent amb les d'altres departaments com ara Ensenyament, Esports i Sanitat, els quals també han elaborat ordres i decrets que afecten els menors d'edat i les activitats de vacances.

Finalment, la normativa actual no regula prou la seguretat dels infants. Particularment, les activitats físicoesportives en medi natural pateixen d'un buit legislatiu en quant a la pràctica amb infants i adolescents menors d'edat, per la qual cosa es toleren situacions de risc o d'imprudència que a vegades tenen conseqüències fatals.

Les alternatives

Regular sense encotillar. Cal una normativa clara i senzilla, que ajudi realment a desenvolupar tot aquest camp educatiu i que es regeixi pels criteris següents: promoure i multiplicar les experiències; garantir la seguretat dels infants i les seves famílies; millorar la qualitat dels projectes; protegir els educadors; estimular la coresponsabilització; i coordinar els diferents departaments de les administracions públiques implicades.

del món del lleure així com del món educatiu infantil i juvenil: Directores d'activitats de lleure, monitors, mestres, educadors socials, professionals educatius... en són una bona mostra del gruix pedagògic i formatiu amb què compta l'entitat.

L'equip directiu, així com els propis monitors i monitores de Xino-Xano Associació de Lleure, duu a terme les seves activitats amb una estreta relació amb l'AMPA i l'equip directiu del CEIP La Farigola del Clot, fet del tot necessari per garantir l'èxit del nostre projecte educatiu.

10 Recomanacions pràctiques

1 Establir acords o convenis de col·laboració entre l'escola i l'esplai sempre que sigui possible.

Els convenis poden ser molt diversos:

- › Acords entre l'escola i el centre d'esplai del barri.
- › Acords entre l'escola i una entitat de serveis vinculada al moviment d'esplai, quan no hi ha un centre d'esplai al mateix barri.
- › Acords entre l'Administració Pública, les AMPA i el moviment d'esplai (centres d'esplai, entitats de servei) per atendre les necessitats del conjunt del territori.

2 Implicar l'Administració Pública en els ajuts, infraestructura, reconeixement i difusió de les activitats.

Per exemple:

- › signant convenis de col·laboració que comportin ajuts econòmics, de cessió de locals o de manteniment, d'ús d'espais públics com ara els parcs urbans, les piscines o poliesportius.
- › convidant els representats dels poders públics a col·laborar directament amb les entitats, per exemple formant part dels òrgans assessors...
- › fomentant la difusió dels projectes i iniciatives a través dels mitjans de comunicació locals (ràdio, premsa, fullets, cartells publicitaris institucionals, retols dels carrers...)

3 Informar i formar les famílies sobre la funció educativa de les activitats de vacances.

Per exemple, a partir de:

- › Informació i debat a les reunions generals de mares i pares i reunions de classe a començament del curs escolar.
- › Formació de mares i pares dedicades al temps de vacances, incorporant una reflexió crítica sobre les tendències cap a l'oci de consum o cap a la superprotecció dels fills i filles.

4 Vincular les activitats de vacances al projecte educatiu de centre i del territori.

Per exemple:

- › Les escoles (AMPA i equip de professors) haurien d'exigir coherència dels projectes d'activitats de vacances amb els projectes educatius de centre, aprovar-los i supervisar-los i, fins i tot, participar en la seva definició.
- › Les entitats de lleure (centres d'esplai, entitats de serveis) haurien de conèixer els projectes educatius de centre de les escoles del territori i elaborar les seves propostes de vacances en consonància.
- › Les activitats de vacances haurien d'impregnar-se de l'entorn on es realitzen i aprofitar els seus recursos, sigui l'entorn urbà, en els casals d'estiu, sigui l'entorn natural i rural en les colònies i campaments.

5 Aportar la seguretat i protecció necessàries,

per exemple amb mesures com:

- › Eliminar el risc gratuït en les activitats de vacances: seleccionar les activitats

físicoesportives amb criteris educatius i no permetre determinats esports o exercicis de risc amb infants menors de 12 anys.

- › Assegurar que les activitats físicoesportives de caràcter tècnic que es facin amb els nois i noies de més de 12 anys (iniciació a l'escalada, espeleologia, pi ragüisme...) estiguin dirigides i supervisades per especialistes formats i titulats en cada disciplina esportiva.
- › Assegurar que les activitats de piscina es realitzen amb les pautes de prevenció i vigilància que exigeix la normativa del Departament de Sanitat.
- › En cada torn de l'activitat hi hauria d'haver un monitor responsable dels afers sanitaris i de salut dels infants, format amb el curs d'atenció sanitària immediata o bé amb el curs de primers auxilis.

6 Contractar cases de colònies i zones d'acampada homologades per la Generalitat de Catalunya,

com a garantia de reunir els requisits de qualitat, seguretat, accessibilitat i sanitat.

7 Assegurar un equip de monitors suficient, estable, format, contractat i coordinat,

que superi els mínims exigits per la normativa actual, excessivament laxa. Per exemple, es podrien impulsar mesures com:

- › Al casal d'estiu d'una escola s'hauria de prioritzar, sempre que fos possible, la continuïtat de la tasca dels equips que atenen els infants durant el curs escolar, per exemple, en activitats extraescolars o al menjador.
- › Un 75 % de l'equip de monitors (l'exigència actual de la normativa és del 40%) ha de tenir el títol de monitors o de directors d'activitats de lleure infantil i juvenil.
- › En totes les activitats de vacances ha d'haver-hi un responsable o coordinador, amb la titulació específica de director d'activitats de lleure infantil i juvenil.
- › Tots els monitors han d'estar degudament contractats, ja sigui amb un contracte laboral normal, o en el cas dels monitors voluntaris, amb un contracte de voluntariat que expliciti els compromisos adquirits i comporti assegurança d'accidents i responsabilitat civil.
- › Seria convenient arribar a acords de pràctiques amb les universitats i centres especialitzats (educadors especials, educadors socials) per tal de completar els equips.

8 Aconseguir ràtios ponderades segons les edats i les necessitats educatives específiques,

i monitors de suport quan és necessària una atenció específica a infants i adolescents amb disminucions o dificultats socials. Les ràtios estàndard desitjables serien:

- › Per a casals d'estiu: a banda del coordinador/a: 1/8 per a infants de 3 a 6 anys; 1/10 per a nois i noies de 9 a 16 anys. Tanmateix, quan es fan sortides en el marc del casal, la ràtio ha de ser igual a la de colònies.
- › Per a colònies, campaments, rutes i activitats a l'aire lliure en general: 1/5 per a infants de 3 a 8 anys; 1/7 per a nois i noies de 9 a 12 anys; 1/10 per a nois i noies de 13 a 16 anys.

- › quan hi ha infants amb necessitats especials (disminucions físiques, sensorials o psíquiques, dificultats socials, etc.) caldria pujar la ràtio segons el grau de dependència o d'atenció individualitzada que es necessiti.

9 Potenciar la participació dels sectors més desfavorits, evitant que l'abaratiment dels preus es tradueixi en una minva de la qualitat educativa, amb recursos com ara:

- › Subvencions específiques de les Administracions Públiques i de les Obres Socials de les Caixes per a les activitats d'estiu.
- › Beques i ajuts familiars dels Serveis Socials de l'Administració Pública local.
- › Sistemes per facilitar els pagaments de les quotes a les famílies.
- › Aprofitament dels recursos culturals, esportius i naturals del territori, a baix preu especial per a entitats sense afany de lucre.

10 Elaborar un pressupost digne i equilibrat, fent que el plantejament d'activitats de vacances sigui econòmicament sostenible. Per exemple:

- › Sempre que sigui possible i altres criteris no ho desaconsellin, s'haurien d'evitar casals d'estiu de menys de 50 infants, ja que un nombre inferior fa que les costos, proporcionalment, siguin més elevats. En determinades ocasions, això podria fomentar que dues escoles o dues entitats unissin esforços i portessin a terme una activitat de vacances conjunta.
- › Promoure fórmules de combinatòria de colònies i casals en l'oferta d'estiu per a infants i adolescents. Per exemple, es podrien fer "paquets" flexibles, que integressin un torn de colònies i un número variable de casals d'estiu, amb preus ponderats.
- › Aconseguir la implicació de l'Administració Pública: facilitant serveis com la neteja, el manteniment o la consergeria quan l'activitat es desenvolupa en els edificis escolars; estructurant una política de beques; actualitzant amb paràmetres de qualitat els preus de referència.

L'AMPA

Precedents i característiques

Una eina insubstituïble per a la participació de les famílies en els centres
Activitats i serveis de l'AMPA
Balanç social

Precedents i característiques

Una eina insubstituïble per a la participació de les famílies en els centres

A mesura que els fills arriben a l'edat escolar, els pares deleguem en l'escola una part de les nostres obligacions educatives. Però delegar no vol dir renunciar a la responsabilitat que ens pertoca, i per això cal intervenir i fer un seguiment actiu d'allò que hi fan al llarg de tota l'escolarització. Participar és un deure que tenim com a pares. Per altra banda, la tasca pedagògica dels mestres i dels professors s'enriqueix i adquireix prestigi als ulls dels nostres fills quan compta amb el nostre suport i reconeixement. Participar és contribuir a la qualitat de l'ensenyament.

Els pares i les mares hi podem participar de moltes maneres a l'escola. Un primer nivell, el més bàsic, implica interessar-nos per allò que hi fan els nostres fills, assistir a les reunions de classe o amb el tutor, o establir una coordinació entre la nostra activitat educadora i la del centre. Un segon nivell, apareix després de prendre consciència de formar part d'un col·lectiu que té unes necessitats comunes (cal comprar els llibres de text a començament de curs, seria bo que els nostres fills es poguessin quedar a dinar, voldríem que el nostre fill o filla fes activitats extraescolars), i uns mateixos objectius: aconseguir un ensenyament de qualitat. Cal fer-nos socis de l'Associació de Mares i Pares d'Alumnes, l'AMPA, on les mares i pares, de manera col·lectiva, treballem per donar resposta a aquestes inquietuds.

El moviment associatiu de mares i pares, tal com el coneixem actualment, té els seus orígens a finals de la dècada dels 60 amb la creació de les primeres APA, moltes de les quals varen trigar uns quants anys a ser reconegudes legalment. L'any 1972, en l'àmbit de la ciutat de Barcelona, se'n va constituir la primera coordinadora. Posteriorment, aquest moviment es va anar estenent a d'altres poblacions i comarques. Els seus objectius no eren aliens al context polític del moment: escola per a tothom i gratuïta, estabilitat del professorat, catalanització, escola amb participació de pares i mestres. Tot això cristal·litzà l'any 1975 en la creació de la Federació d'Associacions de Pares d'Alumnes de Catalunya, la FaPaC.

Des de la seva aparició, les APA organitzades com a col·lectiu en la FaPaC, en altres federacions, o en coordinadores, han tingut tradicionalment una funció de defensa d'un ensenyament públic de qualitat (construcció d'escoles, professors especialistes, etc.). Per altra banda, individualment, a cada centre han anat consolidant l'oferta de serveis bàsics o complementaris, han supert moltes vegades les mancances de l'administració educativa i s'han constituït en l'eix vertebrador de la participació dels pares i les mares. Avui, amb l'experiència acumulada, ja no ens podem conformar amb això, cal aprofundir en el paper que han de tenir les AMPA en el funcionament global dels centres; la normativa legal ja ho contempla.

Si bé a la LODE (Llei Orgànica del Dret a l'Educació) aprovada l'any 1985 ja es reconeixia

Salvador
Cardús
Sociòleg

Temps, volem temps

La qüestió veritablement rellevant de la conciliació de la vida familiar, laboral i escolar demana un projecte en profunditat que aconseguixi el veritable objectiu que cal perseguir: que sigui el conjunt de la societat que tan farisàicament lamenta la manca de valors la que s'impliqui en la responsabilitat educativa dels seus ciutadans.

Ni el model tradicional d'escola amb horari de fàbrica -la meua escola dels anys seixanta- ni amb horari de funcionari -l'escola actual- no resolen el problema d'una societat de serveis amb una gran complexitat organitzativa.

I uns centres de treball organitzats al marge i fins i tot en contra de les necessitats vitals -familiars i personals- dels seus empleats només pot portar a un malestar laboral que esdevé un fre a qualsevol projecte de millora tant de la productivitat com de la innovació o de la implicació activa del mateix treballador en la feina.

I, en definitiva, una organització social que es despreocupa i impedeix que es creïn els climes educatius familiars adequats per a desenvolupar una alta civilitat, és a dir, que força els seus membres a la irresponsabilitat educativa, és una societat condemnada a la decadència moral.

Per tant, la qüestió de què parlem no es resol amb crides inútils al rearma-

el paper de les AMPA en els centres educatius, no va ser fins l'any 1987 que es van regular les seves funcions en l'àmbit de Catalunya. Aquestes són:

- > Donar suport i assistència a pares, professors, alumnes i òrgans de govern dels centres en tot el que es refereix a l'educació dels fills.
- > Promoure la participació dels pares dels alumnes en la gestió del centre.
- > Assistir als pares dels alumnes en l'exercici del seu dret a intervenir en el control i la gestió dels centres sostinguts amb fons públics.
- > Promoure la representació i la participació dels pares d'alumnes en els Consells Escolars.
- > Facilitar la col·laboració del centre en l'àmbit social, cultural, econòmic i laboral de l'entorn.
- > Col·laborar en les activitats educatives del centre i cooperar amb el Consell Escolar en l'elaboració de directrius per a la programació d'activitats complementàries, extraescolars o de serveis.
- > Promoure les activitats de formació de pares tant des del vessant cultural com de l'específic de responsabilització en l'educació familiar.

Curt i ras, l'AMPA és una part del centre educatiu, l'AMPA és escola. És l'entitat que dins el col·legi o l'institut estructura la participació dels pares i les mares com a col·lectiu al servei del conjunt de la comunitat educativa. Aquesta es concreta en cada centre en funció de les necessitats i de la relació que s'estableix entre pares, professorat i alumnes.

L'AMPA ens permet oferir uns serveis o unes activitats que complementen la tasca educativa del professorat i que contribueixen a la millora de la qualitat de l'ensenyament. Però també compleix una funció social. Com que és una entitat sense ànim de lucre, reinverteix els superàvits en benefici de la pròpia escola; ja sigui per millorar els serveis, ja per compensar les desigualtats socials, o per suplir les mancances de l'administració. Les AMPA aporten anualment milers de milions als col·legis i instituts del país.

Una de les funcions de l'AMPA és fer de lligam entre l'escola i la societat. L'edició d'un butlletí o la celebració de les festes i les tradicions populars són formes d'aconseguir aquest apropament entre els diferents sectors de la comunitat educativa, i també entre aquesta i l'entorn. Les activitats culturals, lúdiques i formatives per als pares també contribueixen a crear un clima de participació i de proximitat entre les famílies de l'escola. L'AMPA també és el fòrum on els pares i les mares podem debatre sobre l'educació que reben els nostres fills. Si som capaços de contribuir significativament al funcionament del centre, hem de poder dir-hi la nostra en les decisions que s'hi prenen, i hem de participar activament en tot el procés d'avaluació interna i externa.

L'AMPA té dret a tenir un representant amb veu i vot al Consell Escolar, que és el màxim òrgan de govern i de representació. A més, generalment és la impulsora de les candidatures del sector de pares a aquest òrgan. Aquesta participació en els Consells Escolars

l'hem d'entendre sempre per a sumar esforços, mitjançant el consens amb els altres sectors de la comunitat educativa, i mai per imposar la nostra voluntat.

De vegades hi ha temes que no els podem resoldre en l'àmbit del nostre centre, són d'abast més general, ens cal associar-nos amb altres AMPA. A través de les Federacions també tenim veu i vot en els Consells Escolars de districte, en els municipals, en els territorials, o en el Consell Escolar de Catalunya.

Són moltes les raons que justifiquen la participació dels pares i les mares a l'AMPA. El grau d'implicació, no ha de ser necessàriament el mateix per a tothom, ni tan sols el mateix per a una persona en moments diferents. Podem contribuir-hi just fent-nos socis i assistint a les activitats que organitza, o bé participant en alguna de les comissions (comissió de festes, de menjadors, escola de pares, etc.), entrant a formar part de la junta directiva, o representant-la al consell escolar. Totes són formes vàlides de participació que tenen com a denominador comú el compliment del nostre deure com a pares, i la contribució a la millora de l'educació que reben els nostres fills. Breu, si l'AMPA és escola, quan hi participem estem fent escola.

Activitats i serveis de l'AMPA

La major part de les AMPA s'han anat desenvolupant amb el doble objectiu de representar el col·lectiu de famílies del centre i d'organitzar activitats i serveis per a alumnes (de vegades també per a pares) fora de l'horari lectiu. Tot i que existeix una variabilitat molt gran pel que fa a les activitats i serveis que realitza, en destaquem les més freqüents a continuació:

Activitats relacionades amb la tasca de representació del col·lectiu de pares i mares

- > Activitats dins l'escola: participació en el consell escolar i en les diverses comissions del centre.
- > Activitats fora de l'escola: participació en el Consell Escolar Municipal, participació en la coordinadora territorial d'AMPA, participació en la Federació d'AMPA, tasques de representació davant les administracions, relació amb el moviment associatiu del territori.

Activitats adreçades als alumnes

- > Activitats extraescolars esportives: la natació, el futbol i el bàsquet es reparteixen les preferències dels alumnes.
- > Activitats extraescolars no esportives: la informàtica, el teatre, l'anglès, la música i les manualitats són les més freqüents.

Activitats adreçades als pares i/o alumnes

- > Activitats formatives: conferències, cursos de formació i escola de pares.

ment moral i al voluntarisme educatiu, imaginat que es possible aixecar una societat de pares a enfrontar-se heroïcament contra les seves mateixes circumstàncies. I tampoc no es resol amb propines de consolació per als valents que gosen tenir fills desafiant el desordre organitzatiu d'uns horaris laborals i escolars més al servei de la necessitat de la màquina, del taulell o el funcionari, que no pas de les persones a qui haurien de servir.

El que fa que l'educació sigui una de les activitats actualment més valuoses és que demana temps. Encara no s'ha inventat, ni s'inventarà mai, una bona educació instantània per implantació subcutània de xips electrònics, ni per manipulació genètica, ni que funcioni amb velocitat de transmissió digital.

L'educació demana temps, i és precisament això el que la fa actualment tan escassa, prima, vulnerable. Per tant, les polítiques a favor de l'educació no poden ser altra cosa que polítiques a favor del temps d'interrelació personal. L'educació no vol valors abstractes, ni solucions d'urgència, ni propines indignes: vol temps!

Extret de l'article aparegut al diari *AVUI*, el 12/04/2002

CEIP
Bisbat
d'Egara
Terrassa
Enric Medinyà
Vocal d'extraescolars
de la junta directiva
de l'AMPA

Un projecte de l'AMPA compartit amb l'esplai

La història més recent de la nostra escola, en matèria d'activitats extraescolars, era molt poc significativa, ja que només es limitava a piscina (cicles inicials), bàsquet i evidentment futbol per als més grans; per als cursos de P3 fins a 1er alguna sessió de plàstica, amb monitors poc qualificats, que més aviat feien tasques de guarderia.

A mitjans de l'any 2000, amb el canvi de la junta de l'AMPA, es va plantejar la possibilitat de fer un gir en el concepte d'activitats extraescolars, buscant noves alternatives, que fossin quelcom diferent al que coneixíem fins ara.

Ens vàrem posar en contacte amb el centre d'esplai de Ca n'Aurell de la nostra ciutat, ja que teníem informació del bon funcionament, ganes d'implicar-se com a esplai i de desenvolupar projectes extraescolars en diferents escoles de Terrassa.

Els responsables d'aquest esplai van presentar un projecte, que per ser el primer ja estava prou bé i va ser aprovat per unanimitat per l'AMPA, amb el vistiplau del claustre de professors i direcció; malgrat tot durant el primer trimestre, es van haver de fer petites modificacions de les activitats, suprimint alguna per falta de quòrum, amb la finalitat d'adaptar-lo a la realitat de l'escola i per altra banda fer més rendi-

- > Activitats culturals i d'esbarjo: butlletí, coral, festes populars, sortides de convivència, balls de saló...
- > Activitats esportives exclusives per a pares/mares, per exemple futbol sala i bàsquet

Serveis

- > En horari periescolar: servei de menjador, servei d'acollida de matí, servei d'acollida de tarda
- > En període de vacances escolars: casals d'estiu
- > Altres: Distribució de llibres de text; compra col·lectiva i distribució de material al escolar; servei de biblioteca; col·laboració en tasques de manteniment del centre...

Àmbit	Accent	Tipus d'activitat
Representació del col·lectiu de famílies del centre	Dins de l'escola	Participació en el Consell Escolar Participació en les diverses comissions del centre
	Fora de l'escola	Participació en el Consell Escolar municipal Participació en la coordinadora territorial d'AMPA Participació en la Federació d'AMPA Tasques de representació davant les administracions
Activitats adreçades als alumnes	Extraescolars esportives	Natació Futbol Bàsquet Aeròbic Atletisme Patinatge
	Extraescolars no esportives	Informàtica Teatre Anglès Manualitats Música
Activitats adreçades a pares i/o a tota la comunitat educativa	Formatives	Conferències Cursos de formació Escoles de pares
	Culturals i d'esbarjo	Butlletí Coral Festes populars Sortides Balls de saló
	Esportives	Futbol sala Bàsquet

Àmbit	Accent	Tipus d'activitat
Serveis	Horari periescolar	Servei de menjador Servei d'acollida de matí Servei d'acollida de tarda
	Període de vacances escolars	Casals d'estiu
	Altres	Distribució de llibres de text Compra col·lectiva i distribució de material escolar Servei de biblioteca Col·laboració en tasques de manteniment del centre

Balanç social

Actualment, la majoria de centres educatius públics tenen una AMPA legalment constituïda. El grau d'afiliació de les famílies és molt elevat. El percentatge d'AMPA associades a les federacions d'AMPA és proper al 80%.

1. Vertebren la participació de les famílies als centres

Les AMPA són molt sovint l'òrgan que vertebrava la participació del col·lectiu de pares i mares als centres ja sigui amb la participació als Consells Escolars com amb la participació en les diverses comissions que hi ha al centre.

2. Han encapçalat la defensa d'un ensenyament públic de qualitat

Les AMPA han aconseguit al llarg de la seva breu història una funció reivindicativa al costat dels mestres per tal d'aconseguir nous centres, millors equipaments, professorat especialista, més recursos...

3. Fan possible l'existència d'activitats i serveis en molts centres

Molts dels serveis i activitats que actualment s'oferten a l'escola pública són possibles gràcies a la intervenció de l'AMPA.

4. Reinverteixen els superàvits en benefici de la pròpia escola

A més d'oferir serveis i activitats que d'altra manera no existirien, també compleixen una funció social. En ésser entitats sense ànim de lucre, reinverteixen els superàvits en benefici de la pròpia escola, ja sigui per millorar els serveis o per compensar les desigualtats socials. Segons els resultats de l'enquesta publicada per la FaPaC l'any 2000, més de sis milions d'euros procedents de les AMPA són invertits anualment en el finançament d'equipament i de materials per als centres

ble econòmicament el conjunt del projecte.

Per al proper curs 2002-2003, s'ha ampliat l'oferta (teatre, còmic, etc.), es donarà més dies als tallers que van tenir més èxit i s'allargarà mitja hora més (fins a les sis de la tarda) l'activitat tots els dies amb un increment mínim, de preu, per sessió.

5. Possibiliten que moltes activitats i serveis arribin a un major nombre d'alumnes

Els centres escolars apleguen tota la població d'una determinada franja d'edats. L'oferta d'activitats i serveis que es fa des de les AMPA és la que possibilita que aquestes puguin arribar a tothom i amb els preus més econòmics.

6. Donen suport al professorat en tot allò que es fa dins l'escola

L'AMPA col·labora amb el claustre en l'organització de moltes activitats escolars: festes populars, activitats complementàries i fa de nexa entre les famílies del centre, el territori i els mestres/ professors. L'AMPA és el millor aliat de què disposa el professorat per realitzar la seva tasca educativa.

7. Afavoreixen la conciliació d'horaris laborals i escolars

L'aportació de les AMPA és cabdal per a la conciliació d'horaris laborals i escolars. L'organització dels espais de migdia, dels serveis d'acollida de matí, de les activitats extraescolars i dels casals, ha facilitat la incorporació de moltes mares (i pares) al món laboral, alhora que ha realitzat una funció educativa molt important.

8. Són una escola de participació ciutadana

Les AMPA també contribueixen a la formació de persones compromeses amb els interessos col·lectius. Són espais per a l'aprenentatge de la convivència del respecte mutu, del debat... Per altra banda, la incorporació de moltes persones a les entitats associatives ciutadanes i a les tasques de voluntariat es produeix després d'un període de participació a l'escola.

9. Creem nous filons d'ocupació

Les activitats i serveis que organitzen les AMPA donen feina a un col·lectiu molt gran de persones (monitoratge, personal de cuina, etc.). El dinamisme creixent de les associacions ha permès que en aquests moments, els llocs de treball periescolars siguin un important filó d'ocupació que pot permetre l'accés al món del treball a col·lectius que tradicionalment tenen problemes per fer-ho.

10. L'AMPA contribueix a la qualitat de l'ensenyament

Tots els aspectes mencionats conflueixen en un punt: l'existència de l'AMPA, amb tot el que suposa, és una contribució insubstituïble a la qualitat de l'ensenyament.

L'entitat d'Esplai

Precedents i característiques

Un element valuós del patrimoni pedagògic català
Activitats i serveis del centre d'esplai de funcionament setmanal
Activitats i serveis del centre d'esplai de funcionament diari
Balanç social

Precedents i característiques

Un element valuós del patrimoni pedagògic català

Els centres d'esplai han estat un element permanent del paisatge pedagògic de Catalunya en els darrers quaranta anys.

El fenomen del Centre d'Esplai va aparèixer, cap al final dels 60, lligat al desplegament social de la parròquia, com a continuació de les colònies d'estiu que aquesta organitzava, i amb un component bàsic de voluntarisme per part dels joves que s'hi enganxaven a fer de monitors en el seu temps lliure. Desenvolupaven la seva activitat en caps de setmana, sovint sense un marc jurídic clar, tot i que a la llarga s'imposà l'estructura d'associació sense afany de lucre com a fórmula més adient.

Amb el govern autònom i els primers ajuntaments democràtics, es va obrir la possibilitat de dedicar-s'hi professionalment en uns moments en què començava a tenir importància la consciència de com pot ser de bàsic el temps lliure en el desenvolupament de l'infant.

Sota aquest impuls, alguns centres d'esplai van començar a intensificar el seu funcionament, passant d'obrir un cop a la setmana a obrir cada dia. Aquest procés va disparar les expectatives, va elevar els pressupostos i va aixecar el llistó de qualitat exigible i de necessitat de professionalització.

Actualment, els centres d'esplai són un patrimoni pedagògic català que no ens podem permetre el luxe de desaproveitar. Ben al contrari, convé reforçar-los i situar-los com a interlocutors socials en la comunitat educativa. El centre d'esplai representa, molt genuïnament, allò que a Europa s'anomena "educació popular": no acadèmica, i que surt del poble per al mateix poble.

- › Des d'un punt de vista social, el centre d'esplai és una entitat educativa en el temps lliure d'infants i joves arrelada i identificada amb un territori (barri o poble), configurada com a associació sense afany de lucre, independent de l'Administració, que realitza un servei públic. A mesura que es professionalitza, desenvolupa el treball conjunt de voluntaris i professionals i se situa en el sector de l'economia social.
- › Des d'un punt de vista educatiu, el centre d'esplai persegueix l'educació integral d'infants i joves en el seu temps lliure. En un centre d'esplai es poden fer activitats de teatre, de natura, d'esport, de ludoteca, de música, de plàstica, de ciència, que els infants i joves duen a terme en grup i que els ajuden a relacionar-se i a interpretar millor el medi que els envolta.

No és, per tant, només un lloc on passar-ho molt bé, on es poden fer activitats més o menys atractives o engrescadores. Tot això es fa, però amb un projecte educatiu global, el qual es concreta de maneres diferents (amb funcionament diari, amb funcio-

Miquel Essomba
Pedagog
Facultat de Ciències
de l'Educació UAB

L'educació en el lleure dels infants immigrants

Proposem una línia de treball que tendeixi a eliminar la discontinuïtat entre l'escola i el lleure. Cal crear les condicions necessàries perquè la vivència proporcionada als nens immigrants en una i altra institució sigui percebuda des de la coherència i la globalitat del missatge que s'ofereix. Seria important, doncs, que l'escola trenqués les fronteres interiors i s'obris de forma real a la comunitat, i esdevingui així un espai d'educació global. Aquest camí podria iniciar-se mitjançant l'ofertament del seu espai per a activitats d'animació sociocultural al barri o al poble durant tot aquell temps considerat no lucratiu. Es tracta d'una mesura que afavoreix el lligam de l'escola-lleure, que facilita als infants i adolescents immigrants tenir una visió més integral d'allò que se'ls proposa, i que permet guanyar legitimitat enfront dels pares immigrants reticents a la participació dels seus fills en projectes d'educació no formal.

A l'hora d'afavorir la inclusió de fills i filles d'immigrants en institucions d'educació en el lleure, hem de triar quins són els continguts educatius i les metodologies didàctiques més òptims. Pel que fa als continguts, en destaquem els de caràcter socioafectiu: l'educació de la relació amb l'altre, l'educació en la diversitat, l'educació en el conflicte, l'educació en els valors,

nament setmanal) i d'acord amb el territori, la història, les necessitats socials del moment i les característiques de la població infantil i adolescent atesa. El centre d'espai cultiva una personalitat pròpia que el fa identificable davant d'altres entitats i institucions. És una experiència d'educació divertida, creativa i solidària.

Segons el cens general de la Secretaria General de Joventut, l'any 2001 hi havia a Catalunya 1.379 entitats d'espai.

Activitats i serveis del centre d'espai de funcionament setmanal

La majoria dels centres d'espai a Catalunya han començat a funcionar exclusivament en dissabte i caps de setmana, i segueixen fent-ho. Diguem-ne que és el funcionament tradicional, semblant al dels agrupaments escoltes.

Bàsicament, doncs, les activitats que ofereixen són:

Activitats amb infants i joves:

- > Grups de dissabte: Activitats d'accent convivencial (centres d'interès, celebració de festes populars, projectes de grup...)
- > Excursions: sortides a la natura, descobertes, esport verd...
- > Colònies, campaments, casals d'estiu, rutes, intercanvis internacionals, camps de treball...

Activitats amb les famílies:

- > Escola de mares i pares
- > Comissions i grups específics de mares i pares
- > Activitats de lleure específiques per a mares i pares,
- > Excursions familiars (infants, adolescents, mares, pares i monitors)

Activitats de participació amb el barri o població

- > Festes populars al barri o població
- > Campanyes cíviques i de cooperació i solidaritat, reivindicacions ciutadanes

El centre d'espai setmanal no sol comptar amb un equip professional, sinó que es nodreix bàsicament de voluntariat: demana una dedicació poc intensa, compatible amb altres ocupacions.

Per contra, amb una certa freqüència, el monitor o monitora voluntari "es professionalitza" en altres projectes de lleure que no impulsa el seu centre d'espai, sinó altres entitats públiques, associatives o bé empreses de servei: menjadors escolars, colònies a l'agost, etcètera.

Activitats i serveis del centre d'espai diari

El centre d'espai setmanal ha estat l'origen habitual del centre d'espai de funcionament diari. La lògica del desenvolupament evolutiu ha portat a moltes entitats a recórrer un itinerari del funcionament poc intens al funcionament intens; dels equips exclusivament

de voluntaris, a equips mixtos de voluntaris i professionals; d'equipaments amb pocs requisits, a equipaments més dignes i confortables...

Cada cop hi ha més centres d'espai que donen el pas d'obrir cada dia, per tal de donar resposta educativa global al lleure dels infants i joves en el temps paraescolar, extraescolar i de vacances.

Quan això passa, el centre d'espai acaba estructurant una oferta d'activitat de manera estable i amb funcionament diari, en els àmbits següents:

Activitats bàsiques	Grups i activitats de cap de setmana Espai diari Activitats de vacances
Activitats de servei	Activitats de servei a les famílies Activitats de servei a les escoles Activitats de servei al barri

Aquest ventall no té un caràcter exhaustiu i no es pot aplicar amb la mateixa intensitat en totes les circumstàncies. Cal tenir en compte que qualsevol classificació de les activitats possibles que es poden desenvolupar en un centre d'espai és inexacta, ja que les variables i els híbrids són in comptables. Totes les activitats i serveis tenen com a protagonistes i principals destinataris els infants i els adolescents, la diferència és que s'originen o s'articulen sota òptiques diferents i complementàries.

Activitats bàsiques amb infants i joves

Són les activitats que constitueixen el "nucli central" de l'oferta del centre d'espai, que s'ofereixen de manera permanent, vinculades al màxim amb els interessos i necessitats dels infants i adolescents. Es busca al màxim la participació compromesa de l'infant abans que el simple consum d'activitat.

Activitats de servei

- > A les famílies: són les activitats per a infants i adolescents que, d'una manera més directa, resolen problemes concrets de la família en quant a la conciliació amb els horaris laborals del pare i mare i a la necessitat de formació o al suport directe a l'educació familiar.
- > A les escoles: són les activitats pensades com a servei directe a les necessitats de l'escola o de les AMPA, o com a col·laboració educativa en les funcions que aquestes despleguen.
- > Al barri i a la ciutat: són les activitats integrades amb la dinàmica comunitària del barri, poble o ciutat, i compartides amb altres associacions, ajuntaments o administracions públiques diverses. Aquestes activitats i serveis reforcen la identitat amb el territori i garanteixen la interrelació associativa

l'educació per l'autonomia i l'educació crítica. Aquests continguts haurien de ser implementats a partir d'estratègies concretes des de la formació interna i externa que s'ofereix a les institucions d'educació en el lleure.

Pel que fa a les metodologies, necessàriament hem de referir-nos al treball cooperatiu, al treball per projectes..., metodologies nascudes de la pràctica didàctica escolar però que a casa nostra ja han trobat òptimes adequacions a la realitat de l'educació en el lleure, amb noms com els "centres d'interès" en el cas dels espais o de la "pedagogia del projecte" si parlem de l'escoltisme. Resulta també imprescindible posar l'accent sobre tres característiques compartides entre aquestes metodologies que cal que es respectin i es potenciïn de manera especial en el treball que es realitza en el mar comunitari: la significativitat dels continguts, la globalització dels processos i el protagonisme indiscutible dels nois i noies.

Extret del llibre *Educació i immigració. Els reptes educatius de la diversitat cultural i l'exclusió social* coordinat per Francesc Carbonell. Edit. Mediterrània

Club d'Esplai
Mowgli
Esplugues
de Llobregat
Cristina Robriguez

La complicitat de l'escola, la família i l'esplai

El passat dissabte dia 21 d'abril, mentre gaudia realitzant un taller de malabars, pensava en la sort que tenen els nens i nenes de l'escola Ignasi Iglesias. Estava a la Festa de primavera de l'escola, activitat que organitza l'AMPA i que compta amb la col·laboració del CIJ Mowgli per dur a terme algunes activitats. Realment crec que aquests nois i noies tenen sort, ja que estan creixent amb la complicitat de tres agents educatius: l'escola, la família i l'esplai.

Des de 1989, per encàrrec del Consell Escolar, l'esplai Mowgli gestiona el menjador de l'escola Ignasi Iglesias de Cornellà. El camí que hem fet al llarg d'aquests 12 anys ha estat força enriquidor. De vegades, no ha estat fàcil perquè cada entitat té la seva manera de fer i les seves prioritats, però amb confiança, bona voluntat i molt de treball en comú i de consens en el projecte educatiu hem continuat avançant.

Paral·lelament al menjador, l'escola i l'esplai també es relacionen per altres projectes conjunts: a les colònies de l'escola els monitors/es de reforç són de l'esplai, a la Festa de primavera col·laborem realitzant tallers, des de fa dos anys les activitats extraescolars lúdicoeducatives les fem l'equip educatiu del Mowgli amb estreta relació amb l'AMPA...

Ambit	Accent	Tipus d'activitats
Activitats bàsiques amb infants i joves	Grups i activitats de cap de setmana	Grups de dissabte: Activitats d'accent convivencial (centres d'interès, celebració de festes populars, projectes de grup...) Excursions: sortides a la natura, descobertes, esport verd...
	Esplai diari	Tallers d'expressió, animació, natura, tecnologia. Activitats globalitzades d'atenció als més petits Esport de competició i esport lúdic Jocs i ludoteca Biblioteca o centre de lectura Espai d'acollida i de trobada informal Reforç escolar
Activitats de servei a les famílies	Activitats de vacances	Colònies, campaments, casals d'estiu, rutes, intercanvis internacionals, camps de treball.
	Atenció directa a l'infant	Acollida al matí abans d'anar a escola Acompanyament i recollida de l'escola
	Formació i lleure per a pares i mares	Escola de mares i pares Comissions i grups específics de mares i pares Activitats de lleure específiques per a mares i pares
	Animació conjunta de pares, mares,	Excursions familiars Espais de joc conjunt mare/pare/infant Festes d'aniversari
	fills i filles	
Activitats de serveis a les escoles	Suport al mestre i al grup classe	Atenció a l'infant amb disminucions Colònies escolars i viatges de final de curs Oferta de tallers i ludoteca a les escoles
	Temps de migdia a l'escola	Menjador escolar (espai de menjar i de lleure)
	Lleure en temps extraescolar	Activitats extraescolars Casals d'estiu
Activitats de servei al barri o població	Dinamització cultural	Festes populars al barri o població Dinamització d'exposicions, museus i equipaments
	Activitats cíviques i de cooperació	Campanyes cíviques i de cooperació i solidaritat Reivindicacions ciutadanes Programes de lluita contra l'exclusió

Balanç social

Les entitats d'esplai han assumit històricament una sèrie de funcions socials i educatives que els han proporcionat una personalitat i dinamisme propis, fent-les especialment valuoses a l'hora de sumar complicitats a la ciutat educadora. Entre d'altres, en destacarem 10 funcions o valors socials, que podem considerar els punts forts d'aquestes entitats:

1. Estimulen la participació i el pluralisme

Els centres d'esplai són un espai de participació i de democràcia, d'implicació i de compromís. Vinculen voluntaris i actuen com a veritables escoles de ciutadania, és a dir, com a espais d'aprenentatge dels valors humans i de les actituds cíviques bàsiques: aprendre a dialogar, a responsabilitzar-se, a pactar, a consensuar, a organitzar-se, a solucionar els problemes col·lectius.

2. Fomenten la identitat cultural, el benestar social i la qualitat de vida

Els centres d'esplai aporten elements d'identitat local, comarcal o nacional, humanitzant i personalitzant la vida quotidiana als barris, pobles i ciutats; i incideixen de forma notable en l'extensió i normalització de la cultura catalana, tant en els aspectes lingüístics, com de cultura popular, divulgació del patrimoni, o coneixement del país.

3. Afavoreixen la conciliació d'horaris laborals

Els centres d'esplai ofereixen a les famílies recursos i serveis per conciliar els horaris laborals i escolars, en adaptar el seu funcionament a les hores en què l'escola és tancada i els infants necessiten atenció i protecció.

4. Donen suport al professorat des de fora de l'escola

Els centres d'esplai aporten a les escoles un suport educatiu complementari a la tasca acadèmica del professorat, concretat en experiències, coneixements, habilitats... que es porten a terme en un ambient lúdic, però que repercuteixen després en el comportament de l'infant.

5. Promouen la salut

Els centres d'esplai ofereixen estils alternatius de vida, de relació interpersonal i de consum. Són un antídoto contra l'egocentrisme i el tancament sobre un mateix i, per aquest motiu, contribueixen eficaçment a la salut de les persones i tenen un efecte de prevenció sobre les conductes de risc.

6. Prevenen la marginació

Els centres d'esplai actuen implícitament com a motors de prevenció de la marginació i l'exclusió social, en oferir espais d'iniciatives molt diverses, d'activitats i projectes que ajuden els infants i adolescents a barrejar-se, a trobar el seu lloc sense estigmes i a respectar el dels altres.

Per últim l'esplai també organitza altres activitats que complementen el servei a les famílies i el projecte educatiu de l'escola, són l'acollida als matins i l'acompanyament dels infants a l'escola, els Casals d'estiu i la sessions de dinamització de les festes populars de la Castanyada i Sant Jordi, etc.

Sense dubte una feina comuna força enriquidora que possibilita un treball en xarxa per les dues institucions, però que sobretot vetlla per l'educació integral dels infants i joves del nostre barri.

7. Integren infants i persones adultes amb discapacitats

Els centres d'espai són un camí també d'integració per a aquelles persones amb problemes motrius, psíquics o sensorials, que en altres espais troben problemes d'acolliment més difícils de solucionar.

8. Innoven aspectes culturals, socials i educatius

Els centres d'espai porten a terme experiències educatives, socials i culturals fresques i innovadores, perquè estan lliures d'obligacions curriculars i de rigideses acadèmiques. Aquesta innovació, cal no oblidar-ho, és duta a terme sense mitjans ni recursos financers suficients. Ha estat, doncs, una innovació quasi militant.

9. Constitueixen itineraris de transició i inserció crítica dels joves a la vida adulta

Els centres d'espai representen espais d'inserció crítica de molts joves cap a la vida adulta, és a dir, cap a la responsabilitat a tercers, la realització de projectes i l'exercici d'habilitats socials amb una maduració progressiva.

10. Creen nous filons d'ocupació

Els centres d'espai estan creant llocs de treball nous en un sector econòmic nou, el de l'economia social. L'evolució i maduresa de l'associacionisme també és, doncs, un motor econòmic i de renovació en l'àmbit laboral.

El territori

Educació, lleure i territori
El territori com a factor de cohesió
La ciutat educadora
Raons per cooperar
Cooperar no és fàcil
Iniciatives i models d'intervenció
Diversitat de les intervencions en el lleure
Els models d'atenció educativa global
Conclusions

Educació, lleure i territori

El territori com a factor de cohesió

El territori és una de les eines més fortes de cohesió de la societat democràtica, i les darreres dècades ens han aportat una eclosió d'iniciatives ciutadanes, socials i polítiques encaminades a reforçar-lo.

Pensar i actuar en clau de territori possibilita treballar les necessitats socials i educatives amb una nova sensibilitat, superant les visions sectorials o en excés corporatives pròpies d'un associacionisme o una administració pública endogàmica.

Fomentar la dimensió territorial vol dir apostar per la vertebració i la fortalesa de la societat civil de cada barri, poble o ciutat, com a elements clau per a la qualitat de vida i per a la inclusió social, disminuint els vicis de dependència que a vegades es generen en l'Estat del Benestar: excés de delegació, desmotivació, passivitat....

La ciutat educadora

L'any 1990 va tenir lloc a Barcelona el "1r Congrés Internacional de Ciutats Educadores", en què s'expressà la necessitat de pacte i esforç coordinat i cooperatiu entre tots els agents educatius per aconseguir un entorn favorable al desenvolupament integral dels infants i a la qualitat de vida en els pobles i ciutats.

En aquesta línia, el "1 Congrés de la Renovació Pedagògica" de 1996, ratificà la necessitat de l'escola de comptar amb la complicitat d'altres agents educadors coresponsables en un entorn social que s'ha tornat més complex, on cap institució pot atribuir-se el monopoli de l'educació.

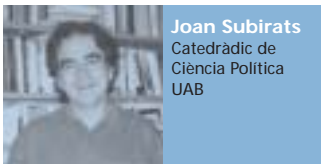
D'altra banda, la influència en la pedagogia i la política educativa catalanes de Francesc Tonucci, (psicopedagog de l'Institut de Psicologia del Consell Nacional d'Investigació de Roma, impulsor del projecte "La Ciutat dels Infants"), ha estat determinant per refermar la voluntat de construir ciutats a la mida dels infants. I això no és possible si no es crea alhora un pacte ciutadà entre les administracions públiques, les escoles, les associacions, els veïns, els comerciants, etc.

Tot plegat reforça un concepte d'educació acollidor, "mediterrani" i generador d'il·lusió i de complicitats: l'educació és cosa de tots, tots estem implicats, tots podem fer alguna cosa. Aquesta nova sensibilitat és especialment oportuna en un moment social en què poden accentuar-se les tendències a la inhibició de responsabilitats per part de la família, les tendències al desànim per part d'un professorat al qual s'exigeix sovint per sobre del que és raonable, i les tendències a l'exclusió del nou capitalisme ultraliberal.

Raons per cooperar

La cooperació entre tots els agents educatius d'un territori ha de ser el punt de partida de les accions i polítiques d'infància, educació i lleure en cada municipi. La cooperació és necessària per diverses raons:

- › La primera raó i més evident és que actualment cap institució pot adjudicar-se l'exclusiva de l'educació, perquè els reptes educatius del proper mil·lenni demanen la suma d'esforços coordinats. No es pot fer front a l'esclat de les tecno-

Joan Subirats
Catedràtic de
Ciència Política
UAB

Nous temps, noves responsabilitats, noves perspectives

El que ha anat passant aquests darrers vint anys ha transformat de manera molt profunda la nostra manera de viure, de treballar, de relacionar-nos, de fer i estar en família. En totes aquestes esferes les dinàmiques de canvi han vingut marcades per la creixent inestabilitat de situacions i de condicions de vida. Molta gent veu, mentre a tot hora sent parlar de flexibilitat o d'adaptabilitat, que potser té més coses que abans, però que ha augmentat molt notablement la pressió laboral sobre homes i dones i, per tant, de retruc, en pateix l'estructura familiar. Aquest conjunt de situacions aquí molt esquemàticament descrites, provoquen un doble neguit en les famílies, per una banda, aquestes necessiten ampliar els espais en els que els seus fills i filles mantinguin activitats de tota mena per suplementar la manca d'adequació entre horaris escolars formals i horaris laborals. Per altra part, la incertesa sobre el futur i el renovat valor de l'educació es projecta en una mena d'obsessió per assegurar que fills i filles acumulin tota mena de coneixements que els hi puguin ser útils en el futur.

Crec que els objectius a plantejar-se en aquest terreny són: augmentar la capacitat de servei de l'escola, connectar millor vida i treball educatiu, pluralitzar els serveis i els protagonistes d'aquest servei educatiu, obrir el centre a l'entorn educatiu, des de la perspectiva de

logies de la informació, als riscos d'exclusió i marginació, a la convivència multicultural, a la necessitat de desenvolupar conjuntament "pensar globalment i actuar localment", etc., treballant aïlladament o autosuficientment.

Com s'ha dit en nombroses ocasions, a l'escola se li demana que sigui competent en moltes àrees i, sovint, que resolgui aspectes educatius de l'infant i l'adolescent que ultrapassen de llarg el seu camp d'actuació. La pressió social a vegades arriba a causar desànim o angoixa en els equips docents, que es poden sentir desbordats. "L'escola no pot ni ha de fer-ho tot". No seria just, ni satisfactori.

> La segona raó és que la cooperació educativa en el territori reforça la identitat local, l'autoestima col·lectiva i la qualitat de vida dels barris i poblacions. Les diferents entitats educatives que hi ha en un territori poden posar-se d'acord davant de problemes concrets com la immigració, les drogues, la celebració dels carnivals, les colònies del barri. Es podrien crear taules de coordinació d'entitats per potenciar aquesta relació.

> La tercera raó és que la cooperació educativa potencia el progrés particular de cadascun dels agents educadors, multiplicant l'eficàcia. Tots hi surten guanyant. Les experiències de cooperació ens ho posen de manifest, així no es dona una pèrdua de protagonisme, sinó un augment de presència i prestigi social. Comptar amb interlocutors, crear xarxa, relacionar-se i treballar en equip és un valor afegit a la personalitat de cada agent educador, i el proper mil·lenni en cara s'accentuarà més aquest efecte.

Cal, doncs, plantejar l'emergència d'una política de temps lliure i de vida quotidiana. El temps disponible constitueix una de les principals riqueses que cal mantenir i desenvolupar, però que a la vegada cal regular i estructurar perquè es redueixin els factors de desigualtat. En definitiva, del que es tracta és de començar a fer operatiu el concepte més ampli de comunitat educativa. "La comunitat educativa està formada per les persones i les entitats intencionalment formatives (escola, família, institucions locals, associacions). Aquesta comunitat educativa és àmplia i oberta: l'escola ha de ser un cos integrat en l'entramat de les institucions educatives i en les estructures socials del territori."³

Comunitat educativa en un territori

A Catalunya comptem amb un ventall d'iniciatives socials en l'àmbit de l'educació potencialment capaç de fer realitat aquesta comunitat educativa:

> D'una banda, les AMPA són, sens dubte, el referent més important de la participació de mares i pares en el sistema educatiu, i han exercit durant els darrers vint-i-cinc anys una forta pressió social davant de les administracions per tal de promoure i defensar una xarxa d'escoles públiques de qualitat. Alhora, han fet possible una oferta d'activitats complementàries, extraescolars i de serveis en els centres

> D'altra banda, a Catalunya hi ha prou teixit associatiu en el lleure dels infants i cal aprofitar-ho. El nostre país posseeix una trama d'iniciatives socials i amb prou història com per servir de base excel·lent a la construcció de les ciutats educadores. Aquestes entitats d'educació no formal tenen molts elements en comú amb els moviments de renovació pedagògica, per la qual cosa el nostre país pot ser pioner en la corresponsabilitat educativa.

> Finalment, els moviments de renovació pedagògica representen el sector del professorat amb una concepció més oberta i progressista de l'educació formal, amb una llarga tradició i significació en la recerca de qualitat educativa i d'igualtat d'oportunitats per a tots els infants i joves.

Tenim, doncs, les eines per construir, en el marc de la ciutat educadora, l'educació més enllà de l'horari lectiu.

Cooperar no és fàcil

No és gens senzill que els diferents agents educatius en un territori treballin coordinadament i es coresponsabilitzin en l'espai de lleure dels infants i adolescents.

Aquesta dificultat és deguda a raons diverses:

1. A la mentalitat social predominant de consumidors o clients (d'ofertes, de serveis, d'activitats, etc.), mentalitat oposada a la cooperació i que "mercantil·liza" les propostes educatives, que les impregna de valor econòmic i les converteix en productes de consum.
2. A la tendència de moltes famílies cap a la prolongació de l'horari acadèmic dels infants i adolescents a còpia de matèries complementàries: anglès, informàtica, etc. desvirtuant molt sovint les funcions de descans, diversió i desenvolupament del temps lliure.
3. A la manca d'hàbit de moltes escoles, associacions i administracions a l'hora de relacionar-se entre si i treballar conjuntament. La manca de coordinació (fins i tot dins d'una mateixa administració pública), la duplictat d'esforços, el desapropiament de recursos conseqüent, etc. són encara presents en moltes actuacions públiques i d'iniciativa social.
4. A les limitacions o inhibicions de les administracions públiques a l'hora d'estimular les iniciatives socials amb convenis, normatives, exigència de criteris i de transparència, accés als mitjans de comunicació, etc.

l'heterogeneïtat amb el territori i amb la comunitat. Des del meu punt de vista, aquests són elements que permetrien abordar positivament la millor relació entre temps escolars i temps vitals. I per facilitat que això es fagi reduint els perills de major segmentació social, caldria potenciar la millor articulació escola-entorn.

En definitiva es tracta de buscar aliats en l'entorn per implicar a l'escola, com un recurs molt significatiu, però un recurs més, en l'articulació de respostes comunitàries a les necessitats de la comunitat local o del territori. Els temps escolars i els temps socials no coincideixen. Això és evident. Hem de treballar per que les activitats escolars, les activitats extraescolars, les activitats educatives no escolars, les activitats socials comunitàries no educatives, tinguin una articulació real. Per altra banda, crec que cal exigir als poders públics un cert projecte al respecte, que tot i respectant i fins i tot estimulant la pluralitat d'actes i proveïdors en aquest àmbit, defineixi el terreny de joc, homologui i certifiqui activitats, i, sobretot, asseguri igualtat en l'accés a aquests serveis, i que ho faci si pot ser des de la màxima proximitat possible.

Aquest conjunt de reflexions pretenen ser complementàries a la gran riquesa d'elements que aquesta publicació recull, esperant que tot plegat serveixi per anar avançant en un tema, que si bé fins ara ha semblat estar situat en una posició perifèrica i relativament marginal en l'agenda de preocupacions de molts actors públics i privats, penso que cada cop més formarà part d'allò que la societat considerarà essencial en el benestar de la comunitat.

5. A l'allau d'informació desordenada que arriba a les escoles, famílies i administracions i que fa difícil discriminar, entre les ofertes diverses: les que ofereixen qualitat i coherència educativa amb la institució escolar; les que estan vinculades al territori i a la societat; les que pertanyen al sector associatiu i, per tant, no són lucratives...

El camí de la cooperació no és fàcil. Però és clar per a tots que és l'únic camí possible. En aquest camí, ens podem trobar amb estadis o fases diferents, amb nivells diversos de maduresa política o associativa, amb recursos disponibles també irregulars, etc. però, si la línia a seguir es pren amb rigor i voluntat explícita per part de tots els interlocutors, és difícil donar passos enrere o cometre errades que han estat superades en el passat.

Iniciatives i models d'intervenció

Diversitat de les intervencions en el lleure d'un territori

És evident que en un mateix territori interveuen molts actors o agents educatius que elaboren per al lleure infantil propostes independents, aïllades, complementàries o contradictòries entre si. Fer un inventari de totes les possibilitats, contemplant totes les variables seria una tasca molt laboriosa. D'entrada, podem identificar dues maneres de classificar-les:

- › segons quina sigui la finalitat bàsica o prioritària
- › segons quin sigui el marc temporal en el que actuen

Segons les finalitats bàsiques o prioritàries de les intervencions

Diferenciarem grosso modo, dos orientacions:

- › les iniciatives basades en l'Atenció Educativa Global, en les quals els aspectes de socialització i acollida predominen sobre l'especialització tècnica o el domini d'unes habilitats concretes.
- › les iniciatives articulades a partir d'una Activitat Especialitzada Artística, esportiva, cultural o d'un equipament monogràfic.

Iniciatives basades en l'atenció educativa global	Moviments d'esplai i escoltisme Centres oberts per a infants amb problemàtica social Projectes globals de les AMPA a les escoles Projectes globals dels ajuntaments a les escoles
Iniciatives basades en una activitat específica	Accent grupal Grups socioculturals: colles castelleres, colles de dracs, corals, grups de teatre, grups excursionistes... Grups esportius: clubs esportius, jocs escolars, etc.
	Accent individual Equipaments culturals: ludoteques, biblioteques, programes infantils als museus, zoo, etc. Aprenentatges complementaris: informàtica, idiomes, tècniques d'estudi, escoles de música, de dansa, acadèmies de karate... Consum: parcs infantils de joc, sales de joc, parcs d'atraccions, etc.

És obvi que les iniciatives són poroses i tendeixen a una certa barreja: hi ha colles castelleres que fan colònies, hi ha propostes de les AMPA més properes a l'especificitat que a la globalitat, hi ha ludoteques i biblioteques que fan moltes activitats d'animació global, hi ha centres d'esplai que disposen de ludoteca, el zoo fa casals d'estiu, etc. També es dona un ús eclèctic per part de les famílies quan fan servir propostes d'aprenentatge específic extraescolar com a espais de tutela dels infants.

Segons el marc temporal de les intervencions educatives

Des de la perspectiva de l'atenció educativa global d'un territori, és possible desplegar una segona classificació segons el marc temporal de la intervenció: el temps periescolar, el temps extraescolar i el temps de vacances.

El temps periescolar

Acollida educativa dels infants abans de l'horari escolar (acollida matinal) i durant el temps del migdia (menjador escolar).

Es tracta d'un temps molt dependent de l'horari escolar i amb un fort accent social, de servei a les famílies.

El temps extraescolar

Educació en el temps lliure, durant el curs acadèmic, fora de l'horari escolar, durant la setmana i el cap de setmana.

Es tracta d'un temps una mica més independent de l'horari escolar i que, malgrat que també té un fort contingut social, el seu accent és més lúdicoeducatiu.

El temps de vacances

Educació en el temps lliure, fora del curs acadèmic (colònies, casals d'estiu, camps, etc.).

És potser un espai de temps molt fàcil d'identificar i amb personalitat pròpia, amb un accent també lúdicoeducatiu de forta relació amb el medi natural o urbà.

Els models d'atenció educativa global

Els models d'atenció educativa global que existeixen en els nostres barris i poblacions estan protagonitzats o impulsats majoritàriament pel sector públic o bé el sector associatiu.

No solen ser, per contra, objecte d'atenció del sector mercantil: la iniciativa privada tendeix a oferir propostes especialitzades i concretes, que solen resultar més rendibles i avaluades més valorades per alguns sectors de famílies.

Ara bé, les propostes d'atenció educativa global articulades des del sector públic o des del sector associatiu s'han generat, sovint, sense relació o coordinació entre si. Han nascut com a iniciatives independents per donar resposta a una necessitat educativa i social de caràcter local i han demostrat el seu valor i les seves limitacions a mida que la societat s'ha fet més complexa i els reptes més difícils d'abordar en solitari.

Tanmateix, cal tenir clares les avantatges per aprofitar-les i les limitacions per compensar-les.

Model basat en el centre d'esplai

Un centre d'esplai, de naturalesa associativa i funcionament diari, pot plantejar-se la cooperació educativa amb les escoles del barri, de manera que esdevé un punt de referència per a tota la comunitat educativa del territori. Amb aquesta dimensió, el centre d'esplai ofereix activitats d'esplai diàries, de cap de setmana i de vacances, i gestiona el menjador escolar o els serveis d'acollida de les escoles.

Des del nostre punt de vista, aquesta podria ser l'opció preferent quan en un territori concret els centres d'esplai tenen la capacitat organitzativa i pedagògica necessària per esdevenir interlocutors qualificats de les escoles i dels poders públics.

Avantatges

- › La dimensió territorial és més forta.
- › Els infants poden canviar d'escenari al llarg del dia.
- › Els infants poden barrejar-se amb d'altres escoles i assajar rols alternatius als consolidats a l'aula.
- › Els interessos culturals es poden desvincular més fàcilment de l'obligatorietat acadèmica.

Inconvenients

- › La vinculació amb l'escola i la família no és automàtica i es corre el risc de no atendre les seves demandes.
- › El centre pot lliscar cap a un tancament en si mateix, si prescindeix de la relació o cooperació amb la les escoles.
- › Per a les famílies el desplaçament pot ser un entrebanc.
- › Els infants petits poden sentir-se més insegurs.

Recomanacions

1. Assegurar l'acolliment de les demandes de les famílies, mestres, infants, treballadors socials, administració, etc. per tal d'adaptar-se millor a les necessitats de la població infantil i juvenil.
2. Treballar directament amb l'escola. Posar-se al servei dels mestres, estant dispostos a cooperar dins i fora del marc escolar: reforç escolar, menjador, suport al mestre per a infants amb necessitats especials, activitats extraescolars, casals d'estiu en l'equipament escolar, suport als mestres per a les colònies escolars, etc.
3. Treballar directament amb les famílies, afavorint canals de participació en el si de les entitats, estimulants la comunicació entre educadors, pares i mares; i

proposant activitats de caràcter intergeneracional per afavorir la coresponsabilitat i la presència de la família en el lleure dels fills i filles.

4. Buscar l'acord i el conveni amb les administracions públiques, sempre que sigui possible.
5. Coordinar-se amb la resta d'associacions del barri i federar-se als moviments i federacions que existeixen a Catalunya per tal d'enfortir el sector i fer més coherent i eficaç la tasca educativa.

Model basat en l'escola

L'associació de mares i pares d'alumnes d'una escola es fa responsable d'impulsar les activitats extraescolars, els serveis d'acollida, el menjador escolar o el casal d'estiu per als nois i noies de l'escola i contracta la gestió directa a una entitat de serveis educatius o a un centre d'esplai.

Avantatges

- › La vinculació escola-família es reforça i el seguiment educatiu de l'infant pot ser més compacte.
- › Les famílies no s'han de preocupar del desplaçament, perquè les activitats es fan a la mateixa escola.
- › Els infants de parvulari se senten més segurs en un entorn ja conegut.

Inconvenients

- › La dimensió territorial és més feble.
- › L'escola pot lliscar cap a un tancament en si mateixa, si prescindeix de la relació o cooperació amb la resta d'entitats del territori.
- › Els infants poden arribar a passar massa hores en el mateix espai.
- › Els infants es mouen en els mateixos cercles d'amistats i poden arrossegar massa els rols consolidats a l'aula.

Recomanacions

1. Relacionar-se amb els professionals de l'educació en el lleure i el món associatiu, amb la finalitat d'obrir l'escola a l'entorn i aprofitar millor els recursos de territori.
2. Abans d'organitzar activitats extraescolars a la mateixa escola, explorar les ofertes i iniciatives associatives ja existents en el barri i valorar les possibilitats d'arribar a acords i convenis per a una actuació conjunta.
3. Prioritzar les iniciatives de qualitat, sense afany de lucre, i del mateix territori, davant l'allau d'informació sobre activitats complementàries, colònies escolars, escoles de natura, activitats extraescolars, menjadors escolars, etc.
4. Facilitar l'ús de les instal·lacions i equipaments escolars per part de les entitats de lleure del barri, entitats socials o d'altres associacions no lucratives.

CEIP
Joan Maragall
Sabadell
Cati González

Un esforç compartit

Des de fa tres anys hem engegat les activitats extraescolars a les tardes, amb el suport de l'Ajuntament de Sabadell i el grup d'esplai La Baldufa de Can Puiggener (pertanyent al MEV: Moviment d'Esplai del Vallès), dins el projecte "L'Esplai a l'Escola".

Pensem que està funcionant molt bé i que ja formen part de la "cultura" de la nostra escola. L'esforç de totes les parts implicades ha estat considerable però, vistos els resultats, creiem que estem en el bon camí.

El fet de participar en l'elaboració del llibre Blanc sobre les activitats extraescolars ens ha donat una visió d'altres realitats i d'altres formes d'organització molt enriquidora.

D'altra banda, cal continuar treballant amb ganes i il·lusió des de totes les parts implicades (pares, mestres, monitors, administració...) per tal que el que s'ha iniciat vagi creixent. Al capdavant és una feina per als nostres fills, que no ho oblidem, són el més important en aquest tema.

Model basat en la coordinació municipal

L'ajuntament es proposa impulsar i coordinar l'atenció educativa global fent una oferta per a tots els infants de la població prenent com a referència les escoles, comptant amb la col·laboració de les AMPA i encarregant la gestió de la proposta a entitats de lleure o altres associacions del territori. L'oferta d'activitats extraescolars contempla la barreja d'infants de diferents escoles.

Avantatges

- › Alta cohesió territorial i visibilitat de la cooperació educativa.
- › Interrelació entre les escoles del barri o de la població.
- › Els infants poden canviar d'escenari al llarg del dia.
- › Els infants poden barrejar-se amb d'altres escoles i assajar rols alternatius als consolidats a l'aula.

Inconvenients

- › Risc d'afeblir o desmotivar les associacions de lleure si no es compta amb aquestes per a l'organització de les activitats.
- › Risc de burocratització o funcionarització dels projectes i activitats.

Recomanacions

1. Comptar amb el màxim de complicitat de les diferents AMPA, entitats de lleure i associacions del territori i no duplicar iniciatives.
2. Reconvertir els consells escolars municipals en consells educatius, i donar cabuda a més institucions educatives, a banda de l'escola.
3. Valorar les possibilitats d'arribar a acords i convenis amb els moviments i federacions, quan les entitats d'esplai d'una població siguin encara massa febles per desplegar amb garanties de qualitat un servei d'atenció educativa al temps lliure infantil.
4. Fomentar polítiques de convenis a 4 anys amb les entitats de lleure, AMPA i associacions educatives de la població i una política de beques de lleure, per afavorir l'accés dels infants amb dificultats econòmiques o problemàtica social.
5. Facilitar l'ús d'equipaments municipals per part de les entitats de lleure, AMPA i associacions educatives de la població.

Model basat en la intervenció municipal directa

En aquest cas i a diferència del model anterior, és el propi ajuntament qui promou i gestiona el projecte. Aquest pot adreçar-se a la població infantil en general, a partir d'un equipament propi (casal infantil, secció infantil d'un centre cívic) o bé pot adreçar-se a un sector infantil amb problemàtica social (centres oberts). El primer cas va ser un

model d'intervenció impulsat per les administracions públiques als anys vuitanta, que actualment està en regressió.

En el cas dels equipaments municipals de lleure, destaquem:

Avantatges

- › Interrelació entre les escoles del barri o de la població.
- › Legitimitat del "segell" de l'administració pública en aquests projectes.
- › Els infants poden canviar d'escenari al llarg del dia.
- › Els infants poden barrejar-se amb d'altres escoles i assajar rols alternatius als consolidats a l'aula.
- › Pot ser l'única manera de començar una iniciativa en una població on no hi ha res.

Inconvenients

- › Desmotivació, inhibició i desvinculació de les entitats de lleure i dels projectes de lleure de les AMPA, si no són tinguts en compte.
- › Risc de burocratització o "funcionarització" dels projectes i activitats.

En el cas dels centres oberts, destaquem:

Avantatges

- › Els infants amb problemàtica social poden tenir un seguiment tutorial molt intens i una acció compensatòria molt necessària de cara al seu rendiment acadèmic a l'escola.
- › Els infants poden canviar d'escenari al llarg del dia.
- › Els infants poden barrejar-se amb d'altres escoles i assajar rols alternatius als consolidats a l'aula.

Inconvenients

- › Risc d'estigmatitzar amb un servei molt específic un segment de població necessitat d'estímul cultural diversos.
- › Risc de no aprofitar prou les potencialitats normalitzadores de l'associacionisme local.

Recomanacions per a tots dos casos

1. No duplicar iniciatives: comptar amb el màxim de complicitat de les diferents AMPA, entitats de lleure i associacions del territori.
2. Reconvertir els consells escolars en consells educatius, i donar cabuda a més institucions educatives, a banda de l'escola.

CEIP
Cervantes
Barcelona
Isabel Nadal

Elements de convivència en una escola multicultural

El CEIP Cervantes és un centre d'atenció educativa preferent. La meitat dels nostres alumnes són fills de famílies autòctones, veïnes antigues o recents de Ciutat Vella; l'altra meitat són fills de famílies estrangeres. Tenim 200 nenes i nens de quatre continents, amb més de vint nacionalitats diferents i que parlen unes quince llengües. Aquesta diversitat de llengües i cultures és un valor afegit del Cervantes. El món dels nostres nens no es pot dibuixar en un plànol del barri o de la ciutat; és un mapamundi: tenen una experiència real (no virtual) de la globalitat i potser de la globalització.

Com que som tan diversos, mai no hem estat un gueto: en part perquè hem tingut sort, però també perquè al darrere hi ha una feina, sovint ariscada, de mantenir la fidelitat de les famílies autòctones i "normalitzades", d'intentar respondre i jugar les necessitats de les diferents sensibilitats culturals presents al centre i, sobretot, de transmetre la diversitat com un valor.

Per això és fonamental la participació de l'AMPA, que sovint ha posat l'espalla per ajudar a crear un ambient de real convivència aconseguint, per exemple, fer una Castanyada on hi caben tradicions de tot tipus que combinen panellets, castanyes i moniatos amb rotllos de plàtan de Filipines, arròs picant agre dolç de l'Índia, empanades

3. Valorar les possibilitats d'arribar a acords i convenis amb els moviments i federacions, quan les entitats d'esplai d'una població siguin encara massa febles per desplegar amb garanties de qualitat un servei d'atenció educativa al temps lliure infantil.
4. Fomentar polítiques de convenis a 4 anys amb les entitats de lleure, AMPA i associacions educatives de la població i una política de beques de lleure, per afavorir l'accés dels infants amb dificultats econòmiques o problemàtica social.
5. Estudiar les possibilitats d'introduir educadors de suport en centres d'esplai o projectes de lleure normalitzats.
6. Facilitar l'ús d'equipaments municipals per part de les entitats de lleure, AMPA i associacions educatives de la població.

Conclusions

Creiem que tots els models poden ser vàlids si parteixen de les necessitats de la població, prioritàriament els infants i adolescents, i alhora apunten cap a l'enfortiment del conjunt dels agents educatius i de la ciutat educadora.

No és el mateix una població rural que una urbana, un barri amb molta tradició associativa que un barri sense aquest factor dinamitzador, unes necessitats i potencialitats que unes altres... A més a més, en un mateix territori poden coexistir diversos models, en harmonia i complementarietat.

En tot cas, hi ha algunes condicions o requisits que creiem que s'han de poder assegurar siguin quins siguin els models d'intervenció:

1. **Han d'estimular el protagonisme i enfortiment del teixit associatiu**, cal fomentar la responsabilització i la participació ciutadana en aquestes propostes educatives. És relativament fàcil, ens ho demostra la història recent, que les administracions públiques, amb la millor de les intencions, impulsin directament i acabïn ofegant la iniciativa de les associacions.
2. **Han d'organitzar-se en "xarxa", potenciant alhora la diversitat i la coordinació efectiva**. Actualment els reptes educatius i socials són massa complicats com per poder-los resoldre cadascú sense el suport dels altres. El treball aïllat ja no té sentit avui en dia. Durant molts anys, el món associatiu ha hagut de consolidar-se i defensar-se contra corrent, cosa que sovint ha alimentat una cultura defensiva, d'associació fortalesa o associació hivernacle. No tenim encara prou arrelada una cultura del treball en xarxa i actualment cal considerar-la com un requisit, promovent el treball en comú, la comunicació i la bona entesa entre tots els agents educatius.
3. **Han de convertir "el territori" en protagonista actiu dels projectes de lleure infantil**, aportant elements d'identitat i elevat la qualitat de vida de la població en general. L'entorn no pot ser únicament un "escenari" on realitzar experiències educatives més o menys reeixides: ha de ser objecte en si mateix d'intervenció educativa: coneixement,

arrelament, cooperació...

4. Han d'apostar clarament per la lluita contra l'exclusió, cal assegurar al màxim la igualtat d'oportunitats dels infants i la barreja entre els mateixos, evitant l'estigmatització dels serveis i la creació de guetos que farien més profundes les fractures socials i les actituds d'exclusió. Sempre que sigui possible, i especialment amb els nens i nenes més grans, han de promoure la barreja i la interrelació d'infants de diferents escoles.

5. Han d'atendre prioritàriament les necessitats educatives de l'infant en el temps lliure. I apostar clarament per una educació en valors humans que estimuli la participació, la solidaritat, la interculturalitat, el respecte al medi ambient, la convivència igualitària entre els dos sexes i, en general, els valors lligats a la democràcia i als Drets Humans.

6. Han de dotar-se d'una planificació educativa equilibrada. Cal buscar l'harmonia entre activitat i repòs, organització i espontaneïtat, utilitat i plaer "gratuit", activitats globalitzades i activitats especialitzades, activitats "clàssiques" i activitats renovadores.

7. Han de comptar amb equips estables i qualificats de monitors i educadors molt motivats. Persones disposades a horaris, dedicacions i condicions laborals poc ortodoxes, amb una formació adient i especialitzada, més potent que l'actual, tant en aspectes pedagògics com en aspectes de gestió.

8. Han d'integrar també voluntaris. Cal vincular, sempre que sigui possible, les associacions de voluntariat, persones del barri o de la població capaces de col·laborar.

9. Han de comptar amb equipaments adients per a la funció que desenvolupen. És necessari assegurar la qualitat en quant a en quant a espai, ventilació, calefacció, il·luminació, insonorització, condicions higièniques i de seguretat. Sempre que sigui possible, cal tenir a l'abast, per als projectes de lleure infantil, dels patis i pistes de les escoles, així com d'altres equipaments cívics i culturals.

10. Han d'aconseguir un finançament equilibrat que els aporti estabilitat. I dotar-se dels instruments de gestió que assegurin agilitat, transparència i rigor, però que alhora els garanteixi la independència.

de Colòmbia, galetes de Senegal i creps del Marroc.

Els veritables protagonistes de la integració són les famílies dels alumnes. Aquestes famílies celebren l'aniversari dels seus fills convidant a casa seva els companys immigrants, col·laboren juntament amb les estrangeres en el Consell Escolar, en la preparació de les festes de l'escola, en les reunions de classe... Són les que ens confirmen que la convivència intercultural és possible. Són persones que han triat la nostra escola perquè creuen que és bo per als seus fills compartir les aules, com el barri i l'escala de veïns, amb nens d'arreu del món.

Text extret de la ponència del mateix títol, presentada a la Jornada del Consell Escolar de Catalunya, 2001

Conclusions i propostes

Més enllà de l'horari lectiu...
Propostes per millorar de la qualitat
Propostes per avançar cap a l'equitat
Propostes per fomentar la coresponsabilitat
Quatre reptes de futur

Més enllà de l'horari lectiu...

En els nostres dies, l'educació fora de l'àmbit familiar va molt més enllà de la docència formal que s'imparteix a les escoles en horari lectiu. Els nostres infants i adolescents participen en altres activitats educatives i d'oci, dins i fora de l'escola, durant el curs escolar o en èpoques de vacances, i estan exposats a una gran diversitat d'agents educatius.

El repte actual, un cop consolidat l'ensenyament obligatori i gratuït per a tothom fins als setze anys, es aconseguir que les activitats que es fan fora de l'ensenyament reglat també contribueixin de forma inequívoca a la seva formació. En definitiva, que **les activitats que es realitzen fora de l'horari lectiu també siguin educatives**.

La FaPaC i la Fundació Catalana de l'Esplai, junt amb catorze escoles de tres comarques, representades per pares, mestres, i monitors de lleure, hem realitzat una reflexió conjunta sobre aquesta realitat emergent, comptant amb la col·laboració de la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica, el Col·legi de doctors i llicenciats, dels ajuntaments dels municipis implicats i de diversos experts.

La nostra pretén ser una modesta contribució a la difícil tasca de repensar l'educació, entesa en el seu sentit més ampli, en uns moments complexos i de grans transformacions socials. Considerem que l'escola ha de continuar sent l'eix central de l'activitat educativa, tot i que els mestres ja no en són els únics educadors; però això tampoc no vol dir que el territori (teixit associatiu, potencial educatiu i recursos) en pugui restar al marge.

El nostre model per a l'educació no formal i el lleure fa una aposta decidida per la qualitat, per l'equitat i per la coresponsabilitat de tota la comunitat i de les administracions.

Propostes per millorar la qualitat

Professionalització

Les activitats fora de l'horari lectiu dins i fora de les escoles s'han desenvolupat fins ara, gràcies essencialment a la iniciativa dels interessats, a l'actuació voluntària de moltes persones i en un marc normatiu quasi inexistent o molt poc operatiu.

Proposem avançar vers un major grau de professionalització tot mantenint i potenciant el capital social que representa el voluntariat.

Formació especialitzada

Les mesures haurien d'anar acompanyades d'una oferta suficient de formació específica i de l'exigència d'aquesta formació com a requisit imprescindible per treballar en aquestes activitats.

Les entitats d'esplai parteixen ara per ara d'una formació pensada per a la tasca puntual o de poca intensitat, no per a la dedicació professional. Aquesta formació, d'altra banda molt valuosa, es queda curta quan es tracta de preparar i qualificar per a l'acció educativa quotidiana al servei de l'escola o de les necessitats integrals dels infants i les seves famílies.

Per aquesta raó, i també per la complexitat creixent dels reptes educatius, cal que les entitats defensin i protagonitzin una formació més acord amb les exigències actuals, és a dir, més completa i rigorosa, com a requisit bàsic en la millora de la qualitat.

Compactació de serveis

No és possible millorar la qualitat amb equips de monitors inestables, fenomen massa freqüent i conseqüència lògica d'una situació laboral precària o econòmicament mal dotada. L'estabilitat, doncs, és un requisit bàsic per a la feina ben feta. Un dels factors que poden ajudar clarament a estabilitzar els equips és la compactació de serveis, en la mesura en què proporciona als monitors paquets de feina més sòlids i permet unes condicions laborals més satisfactòries.

Coordinació pedagògica

D'altra banda, cada vegada és més necessari potenciar la figura del coordinador o coordinadora com a persona que fa d'enllaç entre els diversos col·lectius implicats en una activitat (infants, joves, pares i mares, mestres, monitors) i que es responsabilitza de la qualitat del servei.

Aquest perfil es pot potenciar a partir de diverses mesures, encaminades sobretot a enfortir els recursos humans de les entitats. En alguns països, com ara França, les entitats de lleure i associacions educatives s'han beneficiat directament de la figura del "mestre en comissió de serveis", pagat per l'Estat però al servei del món associatiu i de l'educació popular. A casa nostra també tenim aquesta figura, però se sol utilitzar per altres finalitats. Proposem que, donat el relleu que està adquirint l'educació més enllà de l'horari lectiu, s'aprofiti també per a aquestes tasques.

D'altra banda, dins les mateixes escoles, es podrien reconèixer hores de dedicació del professorat a la tasca de coordinació de les activitats lectives amb les no lectives.

Regulació de les activitats

Sense voler caure en un excés de "reglamentarisme", plantegem la necessitat de regular els aspectes bàsics d'aquestes activitats, com ara: les ràtios d'alumnes per monitor per a cada tipus d'activitat i en funció dels grups d'edat i de les peculiaritats del col·lectiu; els preus màxims, ajustats, però que alhora permetessin realitzar les activitats amb criteris de qualitat; la formació-titulació requerida als monitors que realitzen cada tipus d'activitat; els aspectes laborals del sector; les normes de seguretat; i els aspectes de responsabilitat. La nova regulació hauria d'anar acompanyada dels mecanismes d'inspecció adients per a controlar-ne el seu compliment.

Unificació de criteris entre els departaments de l'Administració

Tot contemplant les excepcionalitats que calgui, creiem necessari avançar cap a la unificació de normatives per a les activitats educatives de lleure i els serveis educatius que es desenvolupen fora de l'horari lectiu, tant dins com fora de les escoles.

Aquesta normativa hauria de tenir un cos comú, amb caràcter de llei, que garantis els aspectes bàsics de seguretat, salut i qualitat, per desenvolupar després, reglamentàriament, les especificitats de cada activitat a través d'ordres i decrets. Caldria que aquestes normatives no fossin contradictòries entre si, i garantir la regulació del conjunt d'activitats que es desenvolupa.

Creació d'un observatori de l'altre temps educatiu

Finalment, proposem la creació d'un observatori de l'altre temps educatiu. Hauria d'estar impulsat des de l'administració, d'estructura interdepartamental, i que comptés amb la participació activa de les entitats municipalistes i de tots els sectors implicats: pares, mestres, entitats del lleure, etc. La seva tasca seria analitzar permanentment la situació del sector i fer propostes per a la seva ordenació i millora.

Sensibilització

Les AMPA, com a màximes responsables de moltes de les activitats extraescolars i serveis, han de prendre consciència de la necessitat de contemplar la importància educativa d'aquestes per davant de factors econòmics o de comoditat. Han de contribuir a la sensibilització de les famílies sobre aquest tema i en recordar-los que l'existència d'activitats educatives no reglades a l'escola no els eximeix de les seves responsabilitats educatives.

Propostes per avançar cap a l'equitat Cofinançament

D'altra banda, no podem oblidar que la gran majoria de les famílies catalanes ni viuen en condicions precàries ni tenen recursos econòmics sobrants. Per a tota aquesta massa de població: treballadors de la indústria, del comerç, dels serveis en general... molts serveis necessaris, com és l'atenció educativa en el lleure extraescolar, resulten massa cars. Seria el cas, per a una família mitjana, amb pare i mare treballadors, amb dos fills, del preu dels casals d'estiu o les colònies.

Creiem que és necessari pensar seriosament en el cofinançament dels serveis, assumint també les administracions públiques, i no solament les famílies, els costos reals.

Avantatges fiscals i contractuals

Si estem d'acord en què el més enllà de l'horari lectiu és una nova prioritat social, amb un enorme potencial d'inclusió, cal proposar mesures que en facilitin l'accés a tot l'alumnat. La creació de contractes bonificats de monitors o la introducció d'avantatges fiscals per a les entitats sense ànim de lucre que realitzen la gestió, tindria la doble funció de reduir els preus finals de les activitats i d'incentivar l'ocupació en uns col·lectius que molt sovint tenen dificultats per trobar feina.

Beques

L'actual política de beques per als menjadors escolars és insatisfactòria i pràcticament inexistente en els casals d'estiu i les activitats extraescolars. En els moments actuals, seria poc realista demanar la gratuïtat generalitzada de totes les activitats i serveis, però si que creiem que seria possible avançar en algunes mesures de discriminació positiva vers els infants i joves que tenen més dificultats per accedir-hi.

Si l'objectiu final és aconseguir que ningú no en pugui quedar exclòs per motius econòmics o per qualsevol altra problemàtica social, caldria oferir ajuts adreçats de forma se-

lectiva a aquests col·lectius a través dels programes del Departament de Benestar i Família i de les Àrees de Benestar Social dels Ajuntaments.

Zones educatives preferents

A banda d'una política de beques, adreçada a famílies amb dificultats o necessitats especials, hi ha barris o poblacions en què d'una manera generalitzada cal posar recursos específics, perquè tota la comunitat està afectada de greus mancances. Creiem que en aquests casos seria justificable una acció territorial intensiva per reforçar els serveis educatius no lectius, com es fa en altres aspectes: urbanístics, culturals, escolars, etc.

Inclusió sense guetos

Les AMPA i les entitats de lleure també han de vetllar per la no discriminació. La realització d'activitats que estiguin a l'abast del màxim nombre d'infants i joves hauria de ser un criteri fonamental a l'hora de la programació. Aquesta actitud s'hauria de complementar amb la cerca de mecanismes que fomentin la solidaritat entre les famílies i la igualtat d'oportunitats en l'accés a aquestes activitats.

Tanmateix, és del tot necessari no caure en el parany fàcil d'elaborar propostes exclusives per a infants en dificultats econòmiques, la qual cosa acabaria convertint en guettos marginals les entitats o associacions que les portessin a terme.

Per tal de fer possible la inclusió i la convivència en la diversitat, les administracions haurien de facilitar monitors específics per atendre els nois i noies amb dificultats especials, de manera que sempre que sigui possible, els projectes i activitats permetin la barreja de col·lectius i no augmentin l'estigmatització dels més necessitats.

Ara bé, en determinats casos, pot ser adequada una resposta específica, un ritme d'integració més lent, o fins i tot una separació temporal. Però aquestes mesures s'haurien de prendre tenint en compte el procés educatiu dels infants i joves i tenint com a horitzó final la inclusió i la no discriminació.

Propostes per fomentar la coresponsabilitat

Projecte Educatiu de Centre

Les activitats extraescolars i els serveis educatius, no han de ser un tema "només de pares i mares", que es desenvolupa al marge del que passa a l'escola en horari lectiu, i ni tan sols "d'escola", aliè al que succeeix a l'entorn immediat.

El més enllà de l'horari lectiu ha de ser una preocupació de tots els agents educatius d'un determinat territori: AMPA, mestres, entitats del lleure, altres entitats, municipi, etc. Proposem que tot allò que es faci dins l'escola obeeixi al Projecte Educatiu de Centre consensuat entre tota la comunitat i que serveixi per configurar la seva oferta educativa.

Conseqüentment, els criteris generals sota els quals es desenvolupa una activitat haurien d'estar d'acord amb aquest projecte. Per això les AMPA han d'estar disposades a compartir la seva autonomia, per tal de contribuir a aquesta unitat d'acció amb els mestres i amb l'entorn. Les activitats i els criteris compartits i consensuats en el Consell Escolar i l'o-

bertura al territori suposen un valor afegit molt important per a la tasca educativa.

Iniciativa de les famílies, mestres i monitors

La iniciativa per a la realització d'una determinada activitat o la prestació d'un servei hauria de partir de l'AMPA, del Consell Escolar, o de les entitats de lleure del territori.

La realització hauria d'estar sota la responsabilitat d'una entitat que en garantis els aspectes educatius alhora que una gestió adequada. Sense voler menysprear altres possibilitats sorgides a partir de la iniciativa privada, les entitats del lleure sense finalitat de lucre i arrelades al barri, serien probablement les més indicades per desenvolupar aquesta tasca. L'AMPA i/o la direcció de l'escola hi haurien d'establir els convenis de col·laboració pertinents.

La decisió del què es realitzi a l'escola haurien de ser discutits i aprovats al Consell Escolar. En aquest cas, el control i supervisió correria a càrrec d'una comissió de seguiment en la qual hi haurien d'estar representats l'AMPA, l'equip directiu i l'entitat del lleure.

Altres mesures que afavoririen la integració de les extraescolars i els serveis en la dinàmica dels centres podrien ser la participació de monitors en els Consells Escolars i a les sessions d'avaluació i l'elaboració d'informes individualitzats de cada alumne que podrien ser lliurats conjuntament amb els informes sobre l'activitat reglada.

Projecte Educatiu de Ciutat

Les activitats que es desenvolupen més enllà de l'horari lectiu també haurien d'estar vinculades als **Projectes Educatius de Ciutat**. Això afavoriria la implicació dels ajuntaments, promouria la coordinació entre escoles, i entre aquestes i les entitats del lleure i altres institucions ciutadanes. Tot plegat, permetria la creació de xarxes educatives amb uns objectius comuns.

En aquest aspecte, existeix encara un camí molt gran per recórrer si es vol coordinar allò que es fa fora de l'horari lectiu a les escoles amb tota l'oferta d'activitats educatives i de lleure dels municipis. El paper de l'administració local és cabdal per a la inserció plena de l'escola en el seu entorn. Tot i que en molts municipis existeixen experiències reeixides en aquesta direcció, caldria generalitzar aquesta pràctica.

Consell Educatiu Municipal

Massa sovint s'ha questionat la utilitat dels **Consells Escolars Municipals** a causa de la seva manca d'atribucions. Sense excloure possibles increments competencials en temes escolars, proposem que els Consells Escolars Municipals, transformats en Consells Educatius Municipals, amb la participació de les entitats del lleure i d'altres iniciatives educatives i culturals, assumeixin la tasca d'impulsar i coordinar l'oferta educativa que es desenvolupa més enllà de l'horari lectiu.

La seva funció principal no seria l'organització d'activitats, a no ser que fos imprescindible, si no facilitar-ne la seva realització a aquells col·lectius que en tinguessin la iniciativa.

Treballar en xarxa

Durant les darreres dècades hem assistit al desenvolupament paral·lel d'activitats ex-

traescolars a les APA, d'activitats de lleure als centres d'esplai i d'activitats esportives per a alumnes en edat escolar en clubs esportius d'iniciativa associativa o potenciat pels mateixos ajuntaments.

Aquests tres col·lectius sovint realitzen la seva labor amb un gran desconeixement mutu. Cal apropar els tres sectors (esportiu, lleure i AMPA) per tal de generar sinèrgies que contribueixin a la millora de l'oferta educativa fora de l'horari lectiu.

Tant les AMPA com les entitats d'esplai catalanes han crescut en condicions de precarietat, constituint sovint projectes de voluntariat molt potents, que han aportat dinamisme i cohesió social als barris i poblacions, alhora que teixien alternatives educatives a l'oci consumista. Tot plegat els ha aportat entusiasme i creativitat, però a vegades la lluita per la supervivència de les associacions ha restat altres esforços i ha alimentat tendències endogàmiques, una certa por a créixer i poca flexibilitat per adaptar-se a noves necessitats. Per això, en una nova etapa de cooperació cal plantejar-se habilitats socials diferents: D'una banda, intensificar l'acolliment de les demandes del territori, expressades per les famílies, mestres, infants, treballadors socials, administració pública, associacions... per tal d'adaptar-se millor a les necessitats de la població infantil i juvenil. D'altra banda, coordinar-se amb la resta d'entitats del barri, i federar-se als moviments i federacions que existeixen a Catalunya per tal d'enfortir el sector i fer més coherent i eficaç la tasca educativa. Ara més que mai, sol no es va enlloc.

Coresponsabilització de les tres administracions

Cal fer una crida a totes les administracions per tal de donar al més enllà de l'horari lectiu la importància que es mereix. Això s'hauria de traduir en mesures polítiques concretes, amb les dotacions pressupostàries corresponents. Les tres administracions públiques: ajuntaments, Generalitat, Estat, haurien de posar-se d'acord i assumir la regulació i la dotació de recursos econòmics i infraestructurals.

No serà possible avançar sense aquesta implicació forta del sector públic. Les famílies, el professorat i les entitats de lleure poden esforçar-se en jugar un paper protagonista, responsable i emprenedor de l'educació més enllà de l'horari lectiu, però necessiten el compromís i l'aportació bàsica de les administracions.

Quatre reptes de futur

No voldríem acabar sense fer esment d'alguns dels temes que haurien de merèixer una atenció especial en un futur immediat.

El lleure a l'educació secundària

L'avançament de l'ensenyament secundari als dotze anys, amb el canvi de centre educatiu en aquesta edat, ha comportat una davallada notable en el nombre total d'alumnes que realitzen activitats extraescolars. I el que és pitjor: no és que els alumnes facin altres tipus d'activitats, si no que deixen de fer-ne sense substituir-les per altres de noves.

Les causes probablement són ben diverses: no hi ha una cultura d'activitats extraescolars tan arrelada als instituts com als centres de primària, es constata una menor vinculació

al territori per part dels centres de secundària, moltes famílies marxen fora el cap de setmana, etc.

És evident que les característiques dels alumnes de secundària fan poc viable un model semblant al de primària i que cal cercar plantejaments propis per a aquesta etapa educativa. Sense pretendre entrar en detalls, creiem que l'impuls de les activitats extraescolars a l'ensenyament secundari és un repte important per als propers anys.

La conciliació d'horaris laborals i escolars

El més enllà de l'horari lectiu ha de tenir sentit pel valor que afegeix a l'activitat educativa formal i no pel fet de ser una solució més o menys digna a la incompatibilitat d'horaris laborals i escolars.

Les propostes plantejades fins aquí no exclouen la necessitat d'un gran debat social sobre la conciliació entre horaris laborals, escolars i familiars que permeti avançar cap a un tipus d'organització social que prioritzï valors com la tasca educativa de les famílies i de la societat en el seu conjunt per sobre de criteris estrictament economicistes.

Com sempre, qualsevol servei públic en l'Estat del Benestar es pot arribar a pervertir si s'utilitza com a coartada o estratègia per a la delegació o la inhibició de responsabilitats. Les propostes educatives en el lleure extraescolar han de fomentar la funció parental, no debilitar-la. L'horitzó sempre és aconseguir una més alta harmonia entre les obligacions laborals, escolars i domèstiques, enfortint els vincles familiars i, per tant, la cohesió social.

Nou filó d'ocupació

L'àmbit de l'activitat educativa "més enllà de l'horari lectiu", se situa clarament en el que s'ha anomenat els nous filons d'ocupació. Els nous filons d'ocupació són activitats econòmiques destinades a satisfer noves necessitats socials que avui es configuren en mercats incomplets, normalment tenen un àmbit de prestació definit territorialment i, al mateix temps, són intensives en ocupació.

Les activitats que hem tractat en aquesta publicació reuneixen totes aquestes característiques.

Des del punt de vista de l'ocupació, l'àmbit del "més enllà de l'horari lectiu" està proporcionant de forma significativa la creació de nous llocs de treball, especialment en dos col·lectius: la gent jove i les dones de mitjana edat. Aquestes feines, sovint de temps parcial, possibiliten la combinació amb els estudis en el primer col·lectiu i la feina domèstica en el segon, i està possibilitant la inserció sociolaboral de moltes persones que, d'altra manera, estarien excloses en el mercat de treball.

En tot cas, pel bon desenvolupament d'aquesta activitat, cal combinar l'acció sobre l'oferta, el mercat de treball, amb l'estímul de la demanda i, en aquest sentit, les polítiques públiques s'han d'orientar en la doble vessant. Cal garantir també l'adequada regulació del sector i, finalment, garantir la cobertura de les noves necessitats socials educatives dels infants i les seves famílies.

L'anàlisi de les experiències desenvolupades en els darrers anys, demana un nou impuls decidit per a fer sostenible aquest nou filó d'ocupació i adequar els dispositius actuals a

les necessitats reals en aquest àmbit.

L'impuls de l'Escola Pública

El marc de l'escola pública és prioritari a l'hora de generar una oferta educativa i de lleure que arribi a tots els nois i noies sense distincions, que serveixi per garantir la cohesió social i que eviti la discriminació per motius econòmics i socials.

No podem oblidar les dificultats burocràtiques que tenen les escoles públiques per desenvolupar les activitats extraescolars i els serveis educatius. És important revisar l'actual model de funcionament dels centres públics tot dotant-los d'una major autonomia i agilitat en els temes de gestió i/o contractació d'activitats i serveis realitzats per entitats o persones externes.

L'oferta ha de ser de qualitat i atractiva per a tothom, ha d'aprofitar l'experiència educativa de les entitats del lleure i ha d'estar vinculada al territori. Alhora ha de possibilitar que aquesta sigui l'eix vertebrador de l'educació del país.

Per tal d'aconseguir aquest objectiu no n'hi ha prou amb una educació reglada de qualitat, l'educació i el lleure més enllà de l'horari lectiu ha de combinar-se adequadament amb aquesta per tal de contribuir, des de plantejaments coordinats a la formació integral dels nois i noies del segle XXI.

Annex Procés d'elaboració

Annex procés d'elaboració

Aquest procés va començar amb una experiència pilot desenvolupada durant el curs 2001-2002 en un conjunt de centres educatius de Catalunya, amb la intenció de crear els fonaments del desplegament futur: un servei educatiu de qualitat i no discriminatori, dotat d'una gestió coherent i coordinada amb un seguiment per part de l'equip docent, les famílies i els educadors en el lleure. Els resultats d'aquesta reflexió col·lectiva es presenten en aquest volum.

Finalitats

Es tractava de generar un procés d'anàlisi i de debat a partir d'un conjunt d'experiències exitoses, alhora que crear un marc de reflexió susceptible de ser referent i de desenvolupar un treball d'aprofundiment i millora en les activitats i serveis educatius amb els infants i adolescents, més enllà de l'horari lectiu. Les finalitats han estat:

1. Engregar el treball en equip entre Fapac, la FCE i una sèrie de centres educatius (les AMPA, els equips docents i les entitats de lleure) al voltant de l'educació més enllà de l'horari lectiu, a partir dels seu caràcter educatiu, no lucratiu i dels principis de professionalitat, legalitat i qualitat.
2. Afavorir la reflexió, l'anàlisi i l'aprofundiment per elaborar, al llarg d'aquesta experiència pilot, un dossier metodològic amb els criteris i paràmetres de qualitat que haurien d'orientar aquests serveis i activitats en el futur.
3. Servir de model per orientar i estimular la responsabilització i coordinació de les famílies, l'equip docent i els educadors en el lleure en relació als serveis i activitats.
4. Treballar per assolir l'objectiu d'incorporar les activitats extraescolars, complementàries i serveis dins el projecte educatiu del Centre.
5. Cridar l'atenció i implicar les administracions públiques pel que fa a la necessitat dels serveis i activitats, la dotació de mitjans per garantir la no discriminació i la funció inclusiva d'aquest projecte, i la seva regulació en allò que sigui necessari per a una millora del seu funcionament.
6. Generar un "segell de qualitat" que acrediti que el centre educatiu públic reuneix uns nivells de qualitat en els serveis i activitats extraordinàries i complementàries.

Participants

Catorze centres de primària del Barcelonès, el Baix Llobregat, i el Vallès Occidental varen decidir finalment la seva participació voluntària en el projecte. La condició per ser-hi inclosos va ser comptar amb el vistiplau del Consell Escolar i amb el compromís ferm de l'equip directiu, de l'AMPA i de l'equip de monitors de participar activament en l'experiència. Totes les AMPA dels centres participants eren membres de la FaPaC i tots els centres menys un, tenien almenys algun servei externalitzat a càrrec d'alguna entitat de lleure. S'ha comptat amb l'assessorament i la col·laboració de la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica, del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, amb representants dels ajuntaments de Barcelona, Sabadell i Terrassa i de

la Federació de Municipis de Catalunya.

També s'ha buscat la col·laboració d'experts en el camp de la pedagogia, la sociologia i l'economia social.

Finalment, tot el procés ha estat dirigit per una Comissió Coordinadora de la Fapac i la Fundació Catalana de l'Esplai.

CEIP Cervantes.Barcelona
Sant Pere Més Baix 31, 08003 Barcelona Tel.93 268 20 50 Fax. 93 268 20 50
a8001789@centres.xtec.es Districte: Ciutat Vella

CEIP Costa i Llobera.Barcelona
Capella Can Carelleu s/n, 08017 Barcelona Tel. 93 204 75 51 Fax. 93 205 58 06
costa@partal.com / a8043802@centres.xtec.es Districte: Sarrià/St.Gervasi

CEIP El Sagrer.barcelona
Costa Rica s/n, 08027 Barcelona Tel. 93 351 60 45 Fax. 93 408 46 87
a8045057@centres.xtec.es Districte: Sarrià/St.Gervasi

CEIP La Farigola del Clot.Barcelona
Arman Cortés 2, 08013 Barcelona Tel. 93 231 72 90 Fax. 93 231 72 90
xinoxano@inicia.es Districte: Sant Martí

CEIP Orlandai.Barcelona
Jaume Piquet 23, 08017 Barcelona Tel. 93 203 09 35 Fax. 93 203 09 35
ceiporlandai@centres.xtec.es Districte: Sarrià/St.Gervasi

CEIP Dolors Almeda.cornellà de llobregat
Baltasar Oriol 66, 08940 Cornellà de Llobregat Tel. 93 377 05 05 Fax. 93 377 59 11
a8016367@centres.xtec.es

CEIP Ignasi Iglesias.cornellà de llobregat
Ignasi Iglesias s/n, 08940 Cornellà de Llobregat Tel. 93 375 72 51 Fax. 93 375 72 51
a8037966@centres.xtec.es Barri: Padro

CEIP Joan Maragall.esplugues de llobregat
Av. Ciutat de l'Hospitalet 59, 08950 Esplugues de Llobregat Tel. 93 371 39 95 Fax. 93 372 28 05
a8033535@centres.xtec.es

CEIP Provençana.l'hospitalet de llobregat
Martí Codolar 50, 08902 L'Hospitalet de Llobregat Tel. 93 331 23 98 Fax. 93 331 23 98
a8019290@centres.xtec.es

CEIP St Josep El Pl.l'hospitalet de llobregat
Ventura Gassol 20, 08901 L'Hospitalet de Llobregat Tel. 93 337 23 35 Fax. 93 337 23 35
a8042883@centres.xtec.es

CEIP José Echegaray.martorell
Doctor Fleming s/n, 08760 Martorell Tel. 93 775 20 98 Fax. 93 775 20 98
a8020619@centres.xtec.es

CEIP Joan Maragall.sabadell
Passatge Escoles 2, 08208 Sabadell Tel. 93 716 32 60 Fax. 93 716 32 60
a8024005@centres.xtec.es

CEIP Joan Maragall.sant cugat del vallès
De la Creu s/n, 08190 Sant Cugat del Vallès Tel. 93 674 66 20 Fax. 93 589 85 86
stcugat@suport.org

CEIP Bisbat d'Egara.terrassa
Sant Maria 46, 08221 Terrassa Tel. 93 783 93 37 Fax. 93 783 93 37
a8029374@centres.xtec.es

Del manifest al llibre "Eduquem més enllà de l'horari lectiu": cronologia d'un treball en equip

Abril 2001

Signatura de l'acord Fapac-FCE

Presentació pública del manifest Eduquem més enllà de l'horari lectiu.

Octubre 2001

Reunió constituent de l'experiència pilot amb representants de les escoles i entitats.

Lliurament d'una enquesta de recull de dades per a cada escola.

A partir d'aquesta data, la Comissió FAPAC-FCE recull, tabula i analitza les dades.

Gener 2002

Primera Jornada de Treball amb els representants de les escoles i entitats.

Anàlisi i interpretació de les dades recollides.

A partir d'aquesta data, la Comissió FAPAC-FCE comença la redacció dels tres capítols centrals del llibre, que fan referència a les activitats extraescolars, el menjador i les vacances.

Maig 2002

Segona Jornada de Treball amb els representants de les escoles i entitats.

Debat sobre l'esborrany dels tres capítols centrals del llibre.

A partir d'aquesta data, la Comissió FAPAC-FCE comença la redacció de la resta dels capítols, busca textos de col·laboradors externs i textos de les escoles participants.

Juliol 2002

Reunió de la Comissió FAPAC-FCE amb els responsables municipals.

Presentació de l'experiència i recollida de valoracions.

A partir d'aquesta data, la Comissió FAPAC-FCE incorpora el punt de vista dels ajuntaments.

Octubre 2002

Tramesa a les escoles i entitats del document final.

A partir d'aquesta data, la Comissió FAPAC-FCE incorpora les darreres esmenes i aportacions.

Desembre 2002

Publicació i presentació.